

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLI YALNIZLIĞI'NIN GÜNDELİK YAŞAM İÇİNDEKİ
GÖRÜNÜMLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ: MUĞLA MİLAS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
DENİZ AYDEMİR
1541104016

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERGENDER SEZER

ARALIK 2019
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLI YALNIZLIĞI'NIN GÜNDELİK YAŞAM İÇİNDEKİ
GÖRÜNÜMLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ: MUĞLA MİLAS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
DENİZ AYDEMİR
1541104016

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SERGENDER SEZER

ARALIK 2019
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLI YALNIZLIĞI'NIN GÜNDELİK YAŞAM İÇİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİNİN
SOSYOLOJİK ANALİZİ: MUĞLA MİLAS ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ AYDEMİR

1541104016

Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12.12.2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 04.10.2019

Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üyesi Sergender SEZER

Jüri Üyesi: Prof.Dr. Velittin KALINKARA

Jüri Üyesi: Doç.Dr. Zafer DURDU

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Ali BAYRAKDAROĞLU

ARALIK 2019

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/05/2019 tarih ve 892/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24. maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi **Deniz AYDEMİR**'in "**YAŞLI YALNIZLIĞI'NIN GÜNDELİK YAŞAM İÇİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ: MUĞLA MİLAS ÖRNEĞİ**" adlı tezini incelemiş ve aday 04/10/2019 tarihinde saat 14:00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Dr.Öğr.Üyesi Sergender SEZER

Üye

Prof.Dr. Velittin KALINKARA

Doç.Dr. Zafer DURDU

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum YAŞLI YALNIZLIĞI'NIN GÜNDELİK YAŞAM İÇİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ: MUĞLA MİLAS ÖRNEĞİ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/12/2019

Deniz AYDEMİR

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : AYDEMİR

Adı : DENİZ

Referans No: 10313203

TEZİN ADI

Türkçe: Yaşlı Yalnızlığı'nın Gündelik Yaşam içindeki Görünümlerinin Sosyolojik Analizi:
Muğla Milas Örneği

Y. Dil : The sociological analysis of the appearances of elders' loneliness in daily life: the sample
of Milas/Muğla

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

X

Doktora

O

Sanatta Yeterlilik

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

Fakülte :

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Tarihi : ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı: SEZER, SERGENDER

Unvanı : Dr.Öğr.Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 115

TEZİN KONUSU (KONULARI) : YAŞLI YALNIZLIĞI'NIN GÜNDELİK YAŞAM
İÇİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ: MUĞLA MİLAS ÖRNEĞİ

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Yaşlılık
2. Yaşlı yalnızlığı
3. Gündelik yaşam
4. Fotoğraf
5. Milas

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Elderliness
2. Loneliness of OlderAdults
3. Everyday Life
4. Photography
5. Milas

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 12/12/2019

ÖZET

Sanayileşmenin getirdiği değişim ve dönüşüm toplumları her yönüyle etkilemiştir. Göç ve kentleşme olgusu ise bu değişim ve dönüşümün en görünür olduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle Sanayileşmenin yarattığı modern toplum, çoğunlukla kentlerde yaşayan ve çalışan insanlardan oluşan bir toplum modeli olarak sunulmuştur. Çalışmanın ele aldığı bu toplum modelinde yaşlı nüfus açısından iki temel etkisi olmuştur; birincisi kırsalda kalanların yaşlı bireyler olması, zamanla yaşlanması ve yalnızlaşması, ikincisi ise kente gelenlerin yaşlanması ve yalnızlaşmasıdır. Modernleşme ile birlikte kent yaşamındaki farklılaşan dinamikler sonucu yaşlanma, yaşlılık, yaşlı yalnızlığı ve gündelik yaşam olguları tartışılmaya başlanmış ve üzerinde durulması gereken önemli konulardan olmuştur. Yaşlı yalnızlığı ve gündelik yaşam, yaşanılan bölge açısından ele alındığında kırsal ve kentte farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir.

Gündelik yaşam, bireylerin bir günlük yaşamını ifade eder ve yaşam dönemlerine göre de farklılık gösterir. Sosyolojik açıdan bakıldığında, toplumsal yaşam içinde bireylerin 24 saat içinde uyandıkları andan, uykuya daldıkları ana kadar geçen yaşamla ilgili tüm gözlemlenebilir faaliyetleri gündelik yaşamın içinde olan faaliyetlerdir. Bu faaliyet alanı içinde hem toplumla, hem de doğayla olan ilişkileri de sayılmaktadır. Modern toplumda çalışmanın ele aldığı gündelik hayat, yaşlılık olgusu ile birlikte dışlanma, yalnızlık, işe yaramama gibi pek çok başka değişkenin etkisinde incelenmesi gereken bir süreç olarak farklılaşarak karşımıza çıkar.

Bu çalışmada yaşlılık sürecine eşlik eden gündelik hayat pratiklerinin, sosyal dışlanma, yaşlı yalnızlığı, vb. kavramlar çerçevesinde karşılaştırmalı bir analizle kentsel ve kırsal alanda farklı görünüşleri ele alınmıştır. Muğla'nın Milas ilçesinde kentsel ve kırsal bölgesindeki yaşlı bireylerin yaşlı yalnızlığı ve gündelik yaşam içindeki faaliyetleri, davranışları, sosyal ilişkileri fotoğraf kareleri ile desteklenerek, analiz edilmiştir. Ayrıca bu fotoğraflar, saha çalışmasındaki gözlem, görüşme ve ankete dayalı bulguları desteklemek amaçlı kullanılmıştır.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2018 sayım sonuçlarına göre, Türkiye nüfusunun % 8,3'ünü 65 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Muğla ili doğumda

beklenen ortalama yaşam süresi açısından 80.3 yıl ile Türkiye’de ikinci sırada, yaşlı nüfus oranı açısından da % 11,6 ile 26. Sıradadır. Muğla’nın Milas ilçesinde kentsel ve kırsal bölgesindeki yaşlı bireylerin yaşlı yalnızlığı ve gündelik yaşam içindeki faaliyetleri, davranışları, sosyal ilişkileri fotoğraf kareleri ile desteklenerek anlatılmıştır. Araştırma kapsamında Milas’ta 502 anket ile 12 görüşme yapılmıştır. Araştırmanın temel konusu yaşlı yalnızlığı ve gündelik yaşam olmakla birlikte, bu konulara dair soruların analizleri tezde fotoğraflarla birlikte desteklenerek yer almıştır. Bu tezde yapısal işlevselci kuramsal yaklaşım kullanılırken, temel yönetsel yaklaşımı anlayıcı yorumlayıcı sosyoloji yöntemi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlı Yalnızlığı, Gündelik Yaşam, Fotoğraf, Milas

ABSTRACT

The change and transformation that the industrialization brought forth has affected societies in every way. The phenomenon of migration and urbanization is the most visible areas where this change and transformation emerge. Thus, the modern society created by industrialization is presented as a society model composed of people living and working in urban areas. That new society model in which active work force is appreciated has had two main effects on the elderly population. One of the main effects is that the vast majority of population remaining in the rural areas are composed of elderly people. As they age, they become lonely. And the second effect is the aging and loneliness of those who migrate to the city. As a result of differentiating dynamics in urban life along with modernization; phenomena of aging, senility, loneliness among the elderly and everyday life have been discussed widely and have become important issues to be considered. When addressed in terms of the living region they are experienced, the loneliness of elderly and daily life can emerge in different ways in rural and urban areas.

Everyday life represent the daily life of that specific individual and varies according to the life periods of individuals. From a sociological point of view, all observable activities related to the life in the social life from the moment that individuals awaken within 24 hours, until they fall asleep, are activities in daily life. The individual's relations with both society and nature are considered within this field of activity. The everyday life dominated by the hegemony of work in modern society differs as a process that needs to be examined under the influence of many other variables such as being excluded, loneliness and failure to work together with the phenomenon of old age.

In this study, the daily life practices associated with the aging process in urban and rural areas such as social exclusion and elderly loneliness were examined in different aspects through a comparative analysis. Elderly loneliness, behaviours and activities of the elderly and their social relationships in the urban and rural areas of Muğla's Milas district were analyzed with the help of medium of photography. The photographs were also used to support the observations, interviews and findings based on the survey.

According to Address Based Population Registration System Year 2018 Statistics; 8.3% of Turkey's population consist of 65 years or older individuals. Within the scope of the research 12 interviews and 502 surveys were conducted in Milas. 6 of the interviewees were male and 6 were female. Although the main subject of the research was the elderly loneliness and daily life, the analysis of the questions about these issues were supported with the photographs in the thesis. In the thesis the Structural Functionalism was used as the theoretical approach and Interpretive Sociology was used as the basic methodological approach.

Keywords: Elderliness, Loneliness of OlderAdults, Everyday Life, Photography, Milas

ÖNSÖZ

Muğla ilinin Milas ilçesinde, gerçekleştirilmiş olan bu tez çalışması yaşlı yalnızlığının gündelik yaşam içerisindeki görünümünü fotoğraf desteği ile belirleyip sosyolojik analizini yapmak. Sonraki çalışmalara farkındalık yaratmak için oldukça önemlidir. Yüksek lisansı yapmama teşvik edip benimle desteğini, emeğini, bilgisini paylaşan, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sergender SEZER'e,

Yüksek lisans sürecim boyunca benimle bilgi ve tecrübelerini paylaşan değerli bölüm hocalarıma,

Araştırmama katılarak bilgilerini benimle paylaşan değerli katılımcılarıma,

Bu süreçte özellikle saha çalışmalarımda yanımda olan, Celalettin EMRE'ye, Buğra YALVAÇ'a ve Ayçin COŞKUN'na,

SPSS veri analizlerinde yardımcı olan Ömür UYSAL ve Dr. Öğr. Üyesi Bülent ÖNGÖREN'e teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar DİZİNİ	IV
FOTOĞRAF DİZİNİ	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK

1.Yaşlılık	3
1.1. Sosyal Yaşlanma Teorileri	11
1.1.1. Aktivite teorisi	11
1.1.2. Yaşamdan geri çekilme teorisi	13
1.1.3. Devamlılık (süreklilik) teorisi	14
1.1.4. Modernleşme teorisi	15
1.1.5. Yaşlanmanın politik ekonomisi	16
1.1.6. Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk	16
1.1.7. Rol kaybetme teorisi	17
1.1.8. Yaş tabakalaşması teorisi	18
1.2. Dünyada Yaşlılık	19
1.3. Türkiye’de Yaşlılık	23
1.3.1. Muğla ve Milas’ta yaşlılık	24

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK VE YAŞLILIĞIN YARATTIĞI PROBLEMLER

2.1. Sosyal Bir Sorun Olarak Yaşlılık	28
2.2. Yaşlılıkta Görülen Problemler	28
2.2.1. Yaşlılık ve engellilik	29
2.2.2. Yaşlılık ve sosyal dışlanma	29
2.2.3. Yaşlı ihmal ve istismarı	32
2.2.4. Yaşlılık, eksiklik ve kendine yetememe duygusu	33
2.2.5. Yaşlılık ve yalnızlık	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLANMA ve TOPLUMSAL DURUM

3.1.	Sosyal Yaşlanma ve Yaşlılık Sosyolojisi.....	35
3.2.	Türkiye’de Yaşlılık ve Sosyal Politikalar	36
3.2.1.	Emeklilik sistemleri	37
3.2.2.	Çalışma hakkı.....	37
3.2.3.	Sağlık hakkı	38
3.2.4.	Sosyal hizmet uygulamaları	38
3.2.5.	Yerel yönetimlerce verilen hizmetler.....	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK, YALNIZLIK VE GÜNDELİK HAYAT

4.1.	Yaşlı Yalnızlığı	41
4.2.	Gündelik Hayat Sosyolojisi	43
4.3.	Görsel Sosyoloji.....	45

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ

5.1.	Araştırmanın Amacı ve Önemi	50
5.2.	Evren ve Örneklem	51
5.3.	Araştırma Tekniği ve Analiz Süreçleri	52
5.3.1.	Ölçme	53
5.3.1.1.	Bağımlı değişken: yaşlı yalnızlığı	53
5.3.1.2.	Bağımsız değişkenler	53
5.3.1.3.	Analizler	54
5.4.	Araştırmanın Yöntemi.....	54
5.5.	Araştırmanın Sınırlılıkları	55
5.6.	Araştırmanın Varsayımları.....	56

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

6.1.	Katılımcılara Ait Soyo-Demografik Veriler	58
6.2.	Yaşlı Yalnızlığının Gündelik Görünümleri.....	62
SONUÇ ve ÖNERİLER		91
KAYNAKÇA.....		95
EK A: Yarı Yapılandırılmış Soru Formu		103
EK B: Anket Formu		106

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1-1.2. 2017 ve 2050’de 60 yaş ve üstü nüfusun bölgelere göre dağılımı	20
Tablo 2-1.2. 2017 yılında 60 yaş üzerinde en yüksek orana sahip 10 ülke.....	20
Tablo 3-1.3.1. 2018 Yılı Muğla Ve İlçelerinin Toplam Nüfus Ve 65+ Yaşlı Oranları.....	26
Tablo 4-1.3.1. Menteşe Ve Milas İlçelerinde Yaşlı Bireylerin Aylık Gelir Durumları	27
Tablo 5-5.2. Örneklemede Kullanılacak İlçe, İlçedeki 65 Yaş Ve Üzeri Nüfus Ve Belirlenen Örneklem Sayısı.....	51
Tablo 6-5.2. Yüzyüze Görüşme İçin Örneklem kapsamında belirlenmiş olan mahalleler	52
Tablo 7-6.1. Kadınlar İle Yüz Yüze Görüşme Verileri.....	58
Tablo 8-6.1. Erkekler İle Yüz Yüze Görüşme Verileri.....	59
Tablo 9-6.1. Sosyo-Demografik Bilgiler (Nicel Araştırma Sonuçları).....	62
Tablo 10-6.1. Yardım Alma Durumu.....	65
Tablo 11-6.2. Hobi/Uğraş Durumu	62
Tablo 12-6.3. Hobi/Uğraşın Sosyalleşmeye Etkisi ve Gelir Getirme Düzeyi.....	64
Tablo 13-6.1. Ekonomik Durumun Sosyal İlişkilere Etkisi	71
Tablo 14-6.1. Sosyal Ortamlarda Dışlanma Düzeyi	80
Tablo 15-6.1. İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı	81
Tablo 15-6.2. TV İzleme Durumu ve Nedenleri	81
Tablo 16-6.1. Çocuklarından Beklenen İlgiyi Görme Durumu	82
Tablo 17-6.1. Kendini Yalnız Hissetme Durumu	83
Tablo 18-6.1. Hastane Ulaşımında Problem Yaşama Durumu	83
Tablo 19-6.1. Ev Temizliğini Yapabilme Durumu	84
Tablo 20-6.1. Banyo Yapabilme Durumu.....	87
Tablo 21-6.1. Banyo Yapma Sıklığı	85
Tablo 22-6.1. Market veya Pazar Alışverişi Yapabilme	86
Tablo 23-6.1. Yemek Yapabilme	86
Tablo 24-6.1. Evde Yemek Yapma Sıklığı	87
Tablo 25-6.2. Gündelik hayatta Sosyal Yaşama katılmayı Engelleyen Unsurlar	87
Tablo 26-6.2. Şehir Dışına Çıkma Durumu (yaşamında)	88

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 1-4.3. Saygon polis şeflerinden birinin bir Vietkonglu'nun kafasına kurşun sıkarken çekilmiş fotoğrafı	48
Fotoğraf 2-4.3. Kendini yakan Budist rahibin fotoğrafı 1963	48
Fotoğraf 3-4.3. Nick Utun'ın 8 Haziran 1972 tarihinde Vietnam'da çektiği napalm bombası kurbanı çıplak koşan kız çocuğu fotoğrafı	49
Fotoğraf 4-6.2. İlerlemiş yaşına rağmen çalışmak zorunda olan bir semerci.	63
Fotoğraf 5-6.2. Çalışmak Zorunda Kalan Yaşlı Bir Kadın Birey	63
Fotoğraf 6-6.2. Çalışmak Zorunda Kalan Bir Yaşlı Erkek Birey	64
Fotoğraf 7-6.2. Aynı Ev İçinde Zaman Zaman Birbirine Tahammül Etmekte Zorlanan Yaşlılar	65
Fotoğraf 8-6.2. Kırsalda Geleneksel Kıyafetleri İçinde Yaşlı Kadınlar (Çomakdağ)	66
Fotoğraf 9-6.2. Köy Meydanında Yaşlıların Muhabbeti	67
Fotoğraf 10-6.2. Kahvehanede “Zaman Öldüren” Yaşlılar	67
Fotoğraf 11-6.2. Kendi Ürettiklerini Satmaya Çalışan Yaşlı Bir Kadın	69
Fotoğraf 12-6.2. Kendi Ürettiklerini Satan Yaşlı Kadınlar	69
Fotoğraf 13-6.2. Tarım İşlerinde Çalışan Yaşlı Bir Kadın	70
Fotoğraf 14-6.2. Tarımsal İşlerde Çalışan Yaşlılar	70
Fotoğraf 15-6.2. Pazarda Sosyalleşme	72
Fotoğraf 16-6.2. Kahvehanede Yalnızlık	73
Fotoğraf 17-6.2. Evde Zaman Geçiren Kadınlar	74
Fotoğraf 18-6.2. Ev Önünde Sokak Muhabbeti	74
Fotoğraf 19-6.2. Engelli Bireyler	75
Fotoğraf 20-6.2. Yaşlı Kadınların Sosyalleşmesi	76
Fotoğraf 21-6.2. Kapı Eşiği	76
Fotoğraf 22-6.2. Psikolojik Durumlar	77
Fotoğraf 23-6.2. Dünyevi Olandan Uzaklaşma	77
Fotoğraf 24-6.2. Yoksulluk ve Hissedilen Derin Yalnızlık	78
Fotoğraf 25-6.2. Yoksul Bir Yaşlının Alanı	78
Fotoğraf 26-6.2. Yaşlılıkla Birlikte Yoksulluğun Görünümü	79
Fotoğraf 27-6.2. Ölüm Arzusu	79

KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
HÜNEE	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: United Nations
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Sanayileşmeyle birlikte değişim ve dönüşüm toplumları her yönüyle etkilemiştir. Göç ve kentleşme olgusu bu değişim ve dönüşümün temel noktasında bulunmaktadır. Göçün nedenleri arasında; kentlerin iş, sağlık, eğitim gibi alanların gelişmişliğiyle çekiciliği; kırsal bölgelerin yaşam standartlarının düşüklüğüyle iticiliği gösterilebilir. Kırsal bölgelerde, eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yetersizliği, gelir düşüklüğü ve tarımda makineleşme sonucu işsizlik problemi ile karşılaşan genç nüfus yaşamsal olanaklarının yüksek olduğu kentlere yönelmiştir. Büyük kentlere göç eden, çalışabilir durumdaki nüfusun yaşlılık açısından iki etkisi olmuştur; birincisi kırlarda kalanların yaşlı bireyler olması, zamanla yaşlanması ve yalnızlaşması, ikincisi ise kente gelenlerin yaşlanması ve yalnızlaşmasıdır.

Sanayileşme ve Modernleşme ile kentsel yaşamdaki değişen dinamikler sonucunda yaşlanma ile yaşlılık olguları irdelenmeye başlanmış ve yaşlı yalnızlığı üzerinde özellikle durulması gereken bir konu olmuştur. Yaşanılan bölge açısından bakıldığında yaşlı yalnızlığı, kırdaki ve kentte farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Kırsalda yaşayan yaşlı bireylerin sosyal çevrelerinin ve aile bireylerinin eğitim, güvenlik, daha iyi bir yaşam, istihdam gibi nedenler ile kentlere göç etmeleri bireylerin aile yapısını ve iş yaşamındaki durumunu değiştirip yalnızlaşmasına ortam hazırlayabilmektedir. Kentlerde yaşayan yaşlı bireylerde ise aile bireylerinin iş yaşamındaki yoğun çalışması, ikincil ilişkilerin ön planda olması, emeklilik ile gelir kaynağındaki azalma ve bireyselleşmenin de etkisi ile yaşlı bireyler yalnızlaşabilmektedirler. Modernleşme ile birlikte, geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, teknolojinin gelişmesiyle insan ömrünün uzaması, eğitimin öneminin artması, sağlıklı beslenme gibi olumlu ve olumsuz olarak görülen gelişmelerle birlikte bireyler yalnızlık ve dolayısıyla yoksulluk sorunuyla karşılaşmaktadırlar (Türkan ve Sezer, 2017:37). Muğla ilinde nüfus projeksiyonları yaşam süresinin Türkiye'deki birçok il ile göre uzun olduğunu göstermektedir. Eğitime verilen önem, az çocuk dünyaya getirme, sağlıklı yaşam gibi etkenler, genelde Muğla ilinde, özelde araştırmanın evrenini oluşturan Milas ilçesi, il geneline göre ortalama yaşam süresinin en yüksek ilçe(%13,3) olmasını açıklar niteliktedir. Muğla genelinde yaşayan bireylerin dünyaya az çocuk getirmesi, çocukların lise ve üniversite

eğitimlerini başka şehirlerde devam etmeleri ve ailelerinin tüm imkânlarını seferber etmeleri yaşanmakta olan ve yaşlı bireyleri hem maddi hem de manevi açıdan olumsuz etkileyebilmektedir. Bakım ihtiyacı, yoksulluk ve yalnızlık yaşlı bireylerin önemli sorunları arasında yer almaktadır.

ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi), 2017 raporlarına göre, Türkiye'deki nüfusun % 8,4'nü 65 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Bu oran 1950'de % 3,3 iken, nüfus projeksiyonlarına göre 2023'de % 12, 2050'de % 20, 2075 yılında ise % 27 civarında olması beklenmektedir. Türkiye'de yaşam süresinin ortalama 78 (Muğla'da 80,1) yıldır, 2050 yılında ise 80 (Muğla'da 85-88) yıl civarında olması beklenmektedir.

Araştırma evrenini oluşturan Milas ilçesine bakıldığında, 136.162 olan nüfusun içinde 65 yaş üstü nüfus sayısı 17.105'dir. Milas ilçesinde nüfusun yaklaşık % 12.6'sı 65 yaş üstü olduğundan yaşlılık önemli bir sorun ve gelecek yıllarda bu sorunun artarak devam edeceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK

Modernleşme süreci insani açıdan yarattığı birçok olumsuzlukla sıkça eleştirilse de, sürecin nihayetinde insani şartlarda ve temel sosyal haklarda sağladığı nispi iyileşmeler ve standartlaşma girişimi süreci daha iyi insani şartların tanımlanması için genel bir başlık haline getirmiştir. Örneğin sağlık reformu modernleşme ile birlikte gerçekleştirilmiş, insanlığın başının deritte olduğu pek çok hastalığın, aşısının tedavisinin bulunması bu süreçte gerçekleşmiştir. Yaşam standartlarındaki bu iyileşme karşılığını yaşam kalitesinin ve insan ömrünün artması şeklinde kendini ortaya koymuştur. Bu, şu anlama gelmiştir: giderek artan yaşlı nüfus oranı. İnsanlığın karşısına nispeten yeni bir olgu olarak çıkan yaşlanma ve yaşlılık olgusu konusunda pek çok tartışmanın da kapısını aralamıştır. Ayrıca “yaşlanan nüfusun artmasıyla birlikte, sağlık, sosyal güvenlik ve yaşlı bakımı gibi son derece ciddi politika gereklilikleri ortaya çıkmaktadır” (Tuna ve Tenlik, 2017: 22).

Yaşlanma ve yaşlılık olgusuyla ilgili tartışmalar son iki yüzyılda pragmatist çerçeveden çıkarak, yani işgücüne katılımın olmaması vb, insani boyutlarıyla, yani sadece insan olmamızdan kaynaklanan yaşama hakkı ve sosyal devletin sunduğu daha iyi yaşama imkânlarını sonuna kadar kullanma ve geleceğe dönük yaşam beklentisini iyileştirme, tartışılır hale gelmesiyle diğer dönemlerden farklılaşır.

“Modern öncesi dönemde yaşlılık çok az insanın erişebildiği ve kısa süren bir yaşam dönemini ifade ederken modern dönemde yaşanan gelişmelerle yaşlılık neredeyse hayatın yarısını kaplayan uzun bir dönemi ifade etmiştir” (Ceylan, 2015: 40). Başka bir deyişle yaşlılık toplumsal bir olgudur. Olgunun yaşana bilirliliğini belirleyen içinde yaşanılan toplumun sunduğu şartlarla ilgilidir. Ayrıca yaşlılıkla ilgili şartlar ve durumların oldukça büyük bir kısmını içinde yaşanılan toplumun sunduğu toplumsal olanaklar belirlemektedir. Bu bağlamda sosyolojik bir perspektif ile yaşlılık konusunu ele alacak bir çalışma yaşlılık ile ilgili makro ve mikro pek çok teori içinden toplumsal anlamda ön plana çıkan sosyal yaşlanma kuramıdır. Ceylan’a göre; “kökleri psikolojiye ve sosyolojiye dayanan sosyal yaşlılık teorilerinin çoğu 1950’li ve 1960’lı yıllarda geliştirilmiştir” (Ceylan, 2015: 39). Yaşlılıkla ilgili çalışmaların ve teorilerin bu dönemde ortaya çıkmalarının en önemli sebebi, yaşlılığın hem

toplumsal hem de ekonomik bir sorun olarak Batı toplumlarında kendini göstermeye başlamasıdır.

20.yüzyılın ortasında yaşlılıkla ilgili sosyal yaşlanma kuramının ortaya çıkması tabii ki tesadüf değildir. Yaşlılıkla ilgili değişen düşünce yapısının bir yansımasıdır. Başka bir deyişle, öncesinde bu sürece ulaşmış insanların, çalışma yaşamına katılmayan, bakım ve desteğe ihtiyaç duyan ve güvencesiz bir yaşam sürmeye mahkûm edilen insanlar olarak kodlandıkları bir süreci ifade eden yaşlılık süreci; 20. YY ile birlikte Sosyal Devlet sürecinin bir sonucu olarak daha insani boyutlarıyla tartışılan, algılanan bir boyut kazanmıştır. Bu noktada refah devletinin nasıl ortaya çıktığı konusu öncelikle cevaplanmalıdır. Durdu'ya göre bu süreç kısaca şu şekilde özetlenir:

“18. ve 19. yüzyıllarda çok hızlı bir biçimde sanayileşen ülkelerde hızlı zenginleşme, teknolojinin kısa sürelerde yarattığı sıçramalar ekonomik yaşamda olduğu kadar sosyal yaşamda, siyasal alanda da önemli değişim ve dönüşümlere de yol açmıştır. Kapitalizmin üretim ilişkilerini köklü bir biçimde dönüştürmesi ve yeni ortaya çıkan işçi sınıfının ağır çalışma ve yaşam koşulları, yoksulluk, çalışma halinde de her türlü hastalık ve iş kazaları sonucu birçok yeni sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Kapitalizme yönelik eleştiriler Marksizm ve sosyalizm gibi önemli akımların öncülüğünde büyük yankılar uyandırmış ve yaşanan sorunlara siyasal iktidarlar birtakım çözümler üretme yoluna gitmişlerdir. Refah devletinin uygulamalarına yönelik itici hareketler bu tarihsel ve sosyolojik olgulardan bağımsız bir biçimde doğru anlaşılamaz”(Durdu, 2009:42).

Özellikle Batı Avrupa devletlerinde ortaya çıkan refah devleti tartışmaları ile 20. yüzyıl, savaşlarla yaşanan genç nüfus kaybına ek olarak, demografik olarak nüfusun giderek yaşlandığı, nüfus artış hızının ise yavaşladığı bir döneme tekabül etmesi ile yaşlılık konusundaki tartışmaları da önemli bir gündem haline getirmiştir. Refah devleti anlayışı devletin sosyal hayatın hemen hemen her alanının düzenlenmesinde maksimum yer almasına dayanır. Başka bir deyişle refah devleti kapitalizm karşısında bireyin korunması için devletin yüksek oranda müdahalesini, bireylerden yana tavır almasına ve buna uygun sosyal politikalar üretmesine referansta bulunan “refah devleti” kavramı yaşlılık konusundaki tartışmaların ve politikaların

gelişmesine katkıda bulunan en önemli faktördür. Sosyal refah devleti anlayışıyla bireyin çalışıp çalışmadığı sürelerin tamamı sosyal güvenceye alınmış ve çalışana boş zaman haftalık ve yıllık tatil hakkının tanınması sağlanmıştır. Ayrıca emeklilik kavramının kurumsallaşması ve emek temelli haklar kapsamında yerleşmesi ile refah devleti süreci, modernleşmenin emek sürecinden ve kademeli olarak toplumsal hayattan dışladığı yaşlı nüfus açısından bütünleştirici bir süreç olma işlevi görmüştür. Çünkü modernleşme süreci ile;

“Modern sanayi toplumunda bir yandan yaşam süresi artıp toplum yaşlanmaya başlarken, bir diğer yandan üretim ve toplumsal örgütlenme sistemi de değişmeye başlamıştır. Modernleşme ve sanayileşmenin ilk aşamalarında yaşlı emeği ihtiyaç duyulan bir emek biçimi olmaktan çıkmış, tam aksine yaşlılık sadece tüketici konumunda olduğundan yaşlılığın toplumsal statüsü de düşmeye başlamıştır” (Tuna ve Tenlik, 2017:10).

20. ve 21. yüzyıl, insan ömrünün ve yaşam kalitesinin nispi yükselişi ile modernleşme sürecinin diğer çağlarından farklılaşmaktadır. Bu yüzyıllar aynı zamanda modernleşme süreci ile hesaplaşılan ve bu sürecin insani açıdan sonuçlarıyla daha masaya yatırıldığı bir süreci de ifade eder. Böylelikle neyin daha insani olduğu ve modernleşmenin eksiklerinin, verdiği vaatlerin nerelerde işlemediği, hayal kırıklığına uğrattığı da sorgulanmış olur. Hiç şüphesiz yaşlılık ile ilgili tartışmalarda da modernleşmenin masaya yatırılması bu çalışma açısından oldukça önemlidir. Ceylan’a göre;

“Yaşlılıkla ve yaşlanmayla ilgili teoriler modern endüstri toplumunda ortaya çıkmış ve bu toplumların yaşlılığa dair algılarını ifade etmiştir. Zira yaşlılık daha önce hiçbir toplumda ve hiçbir dönemde toplumsal bir konu olarak ele alınacak kadar önemli görülmemiştir. Yine hiçbir dönemde insan hayatının merkezinde çalışma ve üretim modern dönemde olduğu kadar merkezi bir yer tutmamıştır. Çalışabilmekle anlam bulan insanın bir şekilde çalışamaz hale gelmesi, bir anlamda işe yaramaz olarak değerlendirilmesine neden olmuş.....bu durumda olanların sayıca daha az olması ve ailenin fonksiyonel olması nedeniyle bu kişilere ailesi ve yakınlarınca bakılmıştır. Dolayısıyla modern öncesi dönemde ya da modernleşmemiş toplumlarda yaşlılık, bireysel olarak bir sorun olsa da toplumsal bir sorun olarak görülmemiştir” (Ceylan, 2015:40).

Modernleşmenin yarattığı bu değişim, yaşlılık olgusunu modern çağın “sorunlarından” biri olarak karşımıza çıkartmıştır. İlk elden pragmatist, işlevsel bir

çerçeveye göre yorumlanan ve daha çok bir sorun olarak algılanan yaşlılık olgusu da bu sorgulamayla başka çerçevelere kavuşmuştur. Örneğin, çoğunlukla toplumsal kurumlarda yaşanan “olumlu” gelişmeler olarak sunulan modernleşmenin getirdiği dönüşümler, farklılıklar bir anlamda yeni toplumsal sorunlar demektir. Öncesinde geleneksel aile üzerinde bir sorumluluk olarak görülen yaşlılık konusu, modern çağ ile birlikte ailenin çözülmesi ile çekirdek aile, parçalanmış aile formlarının yükselişi, yaşlılık olgusunun bir sorun olarak görülmesini beraberinde getirmiştir. Modern çağın en önemli özelliği, önceden neredeyse tamamı aileye ait olan sosyal işlevlerin, modernleşme süreciyle birlikte devletin sorumluluğu olarak ön plana çıkarılması, kısaca devletin toplumsal yaşamın her alanında müdahil ve yoğun sorumluluk aldığı bir dönem olarak tanımlanmasıdır. Bu aynı zamanda devletin bu alanlarda boşluk bırakmasının da ciddi bir sorun anlamına gelmesidir. Dolayısıyla eğitimin, ailenin, sosyal güvenliğin, sağlığın devlet tarafından gittikçe daha çok şekillendirildiği, özellikle “refah devleti” döneminde devletin güvence sunduğu konular haline gelmesi, yani kademe kademe devletin artan sorumluluğunun olağanlaşması sürecin ana karakterini oluşturmuştur. Ancak günümüzde neoliberal politikalar devletin sorumluluğunu minimize etmeye çalışmasıyla sürecin tamamından ayrılmaktadır ve günümüz gerçeği neoliberal politikaların aşındırdığı bir sosyal devlet anlayışıdır, şeklinde özetlenebilir.

İnsani diğer pek çok başka süreç gibi çok boyutlu açıklamayı gerektiren yaşlılık konusu refah devleti politikaları ile birlikte 20.yy’da gittikçe artan bir gerçek olarak modern toplumun yüzleşmesi gereken sorunlardan biri olarak karşısına çıkmıştır. Nüfus artışı azalmaktayken yaşlılığın arttığı, dolayısıyla yaşlılıkla ilgili politikalarla yüzleşmesi gerektiğinin farkına varan sosyal devlet için yaşlılık konusu enine boyuna tartışılan başlıklardan biri haline gelmiştir. Toplumsal kurumların bıraktığı boşlukları doldurmak konusundaki yükümlülük refah devleti denilen oluşumla birlikte bizatihi devletin sorumluluk alanına dâhil edilen konulardan olmuş, ancak bu boşluk devlet tarafından doldurulamadığında yükümlülük konusunda yine aileye iş düşmüştür.

“İşte “aile” kurumu ile ilgili bahsedilen bütün bu dönüşümler, geleneksel anlamda aile içindeki yeri ve önemi olan ve bundan dolayı sosyal politika ihtiyaçlarının giderilmesinde sıkıntı yaşamayan yaşlılar açısından olumsuz anlamda bir dönüm noktası olmuştur. Bunun neticesinde, sosyal ve ekonomik dönüşümden kaynaklanan

olumsuzlukları telafi etme bakımından, yaşlılara yönelik “kurumsal” anlamda sosyal politikaların önemi ve yeri zorunlu hale gelmiştir. Bu çerçevede bu kitleye yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi ihtiyaç olarak görülmeye başlanmıştır” (Taşçı, 2010: 182).

Türkiye’nin doğum oranları ve buna bağlı olarak da genç nüfus oranı yüksektir. Bu nüfusa yönelik sosyal politikaların hesaplama ve planlama gerektirmesi, kadar aynı oranda yaşlanan nüfusun giderek daha yüksek rakamlara ve nüfus içinde yüksek oranlara ulaşması yaşlılık ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Ailenin de yapısının dönüştüğü, tüm ailenin çalışma yaşamının bir parçası haline geldiği, göz önüne alındığında yaşlanan aile bireylerinin ne olacağı gün geçtikçe daha çok ailede sorun olarak görülmüş ve farklı tampon mekanizmalarla sorun çözülmeye çalışılmıştır.

Özetle modernleşme süreci toplumsal hayatın her alanında olduğu gibi yaşlılık konusundaki düşüncelerde de farklılık yaratmıştır. Yaşlının, yaşlılık sürecinde iş yaşamından kopması, ailesinin parçalanması ile bakım ve sosyal destek konusunda sıkıntılar yaşaması ve ailenin genç bireylerinin aileden uzaklaşması vb. gibi pek çok nedenden dolayı sosyal hayatın dışında, bağlarından kopmuş ve güvencesiz kalmıştır. Modernleşme sürecinin yaşlılık konusunda rahatlatıcı bir parantez açtığı dönem ise refah devleti politikaları dönemi olmuştur. Bu dönemde elde edilen güvenceler ve devletin aldığı sorumluluklar yaşlılık konusunda önemli gelişmeler yaşanmasına katkı sağlamıştır. Ancak sonrasında refah devleti politikalarının bıraktığı boşluğu doldurmaya başlayan neoliberal politikalar ile günümüzde özel sektöründe yaşlılık ile ilgili alanlarda var olmaya başlaması tartışmalar yaratmıştır. En nihayetinde insan ömrünün doğal bir sonucu olarak yaşlanma olgusunun devlet korumasında olması gereken alanlardan biri olduğuna dair tartışmalar ve neoliberal politikalara eleştiriler yaşlılık konusunda önemli tartışma başlıklarından olagelmıştır.

Konuya daha detaylı boyutlarıyla odaklanılacak olursa, yaşlılık genel olarak bedenin işlevlerinde görülen yavaşlamalar ve bozulmalar başta olmak üzere bir takım metabolik değişimleri, dönüşümleri ifade eder. Yani psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. pek çok farklı disiplinin alanına giren ve çok boyutlu bir anlama, açıklama çabası gerektiren yaşlılık konusu en temelde insan ömrünün doğal bir sürecini ifade eder. Bu doğal süreç hemen hemen her insanın ulaşma beklentisinde

olduğu bir süreç olduğu için bireylere yaşlılığında sunulacak güvence konusundaki tartışmalar önem kazanır. Yaşlılık olgusuna dair tartışmaların yoğunlaşması 21. Yüzyılın başına denk düşmektedir. Yaşlılıkla ilgili bir çalışma insanın yaşadığı coğrafyaya, sosyokültürel atmosfere ve sosyoekonomik özelliklere göre değişkenlik gösterdiği gerçeğini temel bir zemin olarak kabul etmektedir. Tıpkı bu özellikler gibi yaşlılık olarak kabul edilen yaş sınırı hakkında da değişkenlik söz konusudur. Yaşlılıkla ilgili belirlemelerde beden yaşının kabul edilmesi tartışmalı olsa da, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal olarak bir genellemenin yapılmasının neredeyse imkânsızdır

Yaşlılığı anlamak için öncelikle olgunun farklı yönleriyle tanımlanması ve ele alınması gerekmektedir. Çoğunlukla kronolojik olarak, yani yaş, geçirilen yıllar bağlamında ele alınan yaşlılık olgusunun pek çok farklı boyutu söz konusudur.

Yaşlanma sürecinin kronolojik olarak incelenmesinin nedeni fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak sınırlarının belirlenmesinin zor olmasıdır. Yaşlılık çevre ile genetik yapı arasındaki etkileşimin en üst noktaya ulaştığı, fiziksel ve psikolojik olarak değişimlerin yaşandığı bir dönemdir (Pekcan, 2000: 51). Bu bağlamda yaşlılığı yalnızca kronolojik olarak tanımlamak doğru değildir. Çünkü yaşıt olan bireylerin birçoğu aynı fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik özelliklere sahip değildir. Yaşlanma psikolojik, sosyolojik, kronolojik, biyolojik ve toplumsal boyutları ile ele alınabilir.

a) Kronolojik Yaşlanma: Genelde tıbbi olarak ele alınan ve Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği yaş aralığı ile ifade ettiği yaşlanma türüdür. Kronolojik yaşlanma, takvim yaşı ya da doğum yaşı temel alınarak yapılan bir tanımlamadır. Tek başına bu tanımlamanın, yeterli olmadığı bireylerin bu dönemdeki genel sağlık, ruhsal, fiziksel ve beceriler gibi fonksiyonların tanımlamada yetersiz kaldığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Tufan, 2001: 38). Yaşlılık sınırı genelde 65 yaş şeklinde kabul görmekteyken, doğumda beklenen yaşam süresinin düşük olduğu ülkelerde (Afrika kıtası, güney Amerika gibi) değişiklik göstermektedir. Yalnızca uygulamalarda ayrımlar söz konusudur. Emeklilik yaşı, sosyal haklar vb. gibi. Bunun dışında WHO (65+yaş) ve BM (60+yaş) verileri dikkate alınır. Sosyal yaşam gereklilikleri göz önünde tutularak yeni tanımlamaların yapılması gerekmektedir.

b) Biyolojik Yaşlanma: Biyolojik yaşlanma kronolojik yaşlanmaya göre bireyden bireye farklılıklar göstermektedir. Kronolojik ve biyolojik yaşlanma her zaman birbirine paralel ilerlemez. Biyolojik yaşlanma bireylerin sağlık durumuyla tanımlanır kısaca vücudun işlevsel ve yapısal değişimidir ve bu nedenle tıbbi tetkiklerle belirlenmektedir (Ceylan, 2015: 32-34). Biyolojik olarak, yaşlanma hızları ve şekilleri aynı bölgede aynı zaman diliminde yaşayan bireylerde de farklılıklar göstermektedir. Bireyin cinsiyeti, iş hayatına katılma durumu, yaşama ve çalışma koşulları biyolojik yaşlanma sürecinde etkilidir. Bireyin yaşamı boyunca sürdürdüğü alışkanlıkları ve sağlıklı yaşayıp yaşamadıkları da biyolojik yaşlanmada belirleyici niteliktedir.

c) Psikolojik Yaşlanma: Bireylerin hayata bakışları, yaşam deneyimlerinin davranışsal uyum biçimleri, yaşamdan zevk alma ve diğer bireylerle iletişim becerileri etkili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılık biyolojik olarak gerilemenin olduğu, bununla beraber psikososyal gelişmelerin sürdüğü bir evredir (Öz, 2002: 18). Bireylerin yaşlanma sürecinde, yaşlılık dönemine hazırlanmaması, böylece emeklilik ile oluşan boşluk, rol kaybetme ve işe yaramama hissi yaşlı bireyler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Psikolojik yaşlılık bireyin kendini yaşlı olarak hissedip hissetmediği ile tanımlanan bir durumdur. Bundan dolayı da görecelidir. Toplumdan topluma, bireyden bireye değişiklikler göstermektedir. Psikolojik yaşlanma da bireylerin ekonomik durumu, eğitim düzeyi, cinsiyeti ve yaşam seyri gibi faktörler önem kazanmaktadır (Tufan, 2001: 39).

d) Sosyolojik Yaşlanma: Bireylerin içinde yaşadığı toplumdaki yaş ile birlikte ortaya çıkan toplumsal ve kültürel yaşlanma sürecidir. Sosyolojik yaşlanma bireyin yaşa bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal rol, statü ve beklentilerinin değişmesini kapsamaktadır (Kılavuz, 2003: 7). Bireyin toplum veya grup içinde sosyal olarak uyum sağlayamamasıdır. Yaşlanma ile beraber aldıkları statüler ve yüklenen anlamlar ile annelik-babalık, büyükannelik-büyükbabalık gibi sosyolojik yaşlanmada etkilidir.

Günümüzde yaşlılık sosyolojisi, sosyolojinin önemli konularından birisi olmuştur. Toplumsal yapıda yaşlanmanın nasıl etkiler yarattığı, rol ve statüde meydana gelen

değişimlerin sebepleri ve sonuçları, ortaya çıkan ve çıkabilecek sorunlar bu bağlam içerisinde ele alınmaktadır (Ceylan, 2015: 37-39). Yaşlanan bireylerin kazandığı roller ve statüler incelenirken, toplumsal yapı içinde, birbirleri ile kurdukları çoklu ilişki ağları önem kazanmaktadır.

Bireyin kişiliği içerisindeki roller ile sahip olduğu roller bağlantılıdır. Sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde rollerin etkisi büyüktür. Toplumsal yapıda bireyler birbirleri ile olan ilişkilerini rolleri sayesinde kurarlar (Fichter, 1994: 96-97).

e) Toplumsal Yaşlanma: Endüstrileşme ile beraber sağlık alanındaki yenilikler, teknolojinin gelişimi, yaşam süresinin uzaması, doğumların azalması ve ölüm oranlarındaki düşüş ile toplumlardaki yaşlı nüfus oranı artmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda toplumlar da genç ve yaşlı toplumlar olarak adlandırılmaya başlamıştır. Toplumsal yapıda 65 yaş ve üzeri birey sayılarının toplam nüfusa oranı ile çıkan sonuca göre genç, olgun ve yaşlı tanımları yapılmaktadır. Toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranına göre;

- ✓ 65 yaş ve üzeri nüfus oranı % 4'ten az olan toplum genç toplumdur.
- ✓ 65 yaş ve üzeri nüfus oranı % 4-7 arasında olduğu olgun toplumdur.
- ✓ 65 yaş ve üzeri nüfus oranı % 7-10 arasında olduğu yaşlı toplumdur.
- ✓ 65 yaş ve üzeri nüfus oranı % 10'dan fazla olan çok yaşlı toplumdur (Kalınkara, 2016: 110).

Yukarıda çok farklı yönleriyle değinilen yaşlılık olgusu ile beraber metabolik ve sosyo-ekonomik olarak yetersizlik yaşayan, fizyolojik olarak toplumun dinamikliğini yakalamada sorun yaşayan birey, çoğunlukla kendi yaşam dünyasına çekilmekte toplumla bağını minimuma indirmekte, toplumsal hayatın dışına itilmektedir. Yukarıda kabaca özetlenen süreç bazen daha iyimser bazen de daha da kötümser sürse de, yaşlılık süreci temelde bireyin bakım, sosyalleşme gibi alanlarda sağlanabilecek bir takım kolaylaştırıcı destekler ve sosyal politikalar kanalıyla iyileştirmeler kazanılabilecek bir alandır. Bu nedenle konu kapsamına sosyal güvenlik ve sosyal destek politikaları da dâhil olur. Temelde sadece insan olmadan kaynaklanan hakların kullanılmasında yaşanan dezavantajlılık veya risk yaratan durumlarda gidilecek düzenlemeler ve üretilecek sosyal politikalar toplumun tüm kesimlerinde ömür beklentisinde, yaşam kalitesinde yansımaları ortaya koyacaktır.

Günümüzde toplumun giderek artan bir kesimini ifade eden ve çok boyutlu insani bir tartışma olarak yaşlılık konusundaki çalışmalar, yaşlıların korunması ve yaşlılığa ulaşma potansiyeli olan toplumun bütün bireylerinde geleceğine güven algısı inşa etmek gibi pragmatist bir hedefi vurgulamak ve inşa etmek anlamında pragmatist ve politik bir yön taşımaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki sosyolojik olarak yaşlılık konusunda modernleşme sürecinin olguyu taşıdığı boyut analiz edilmeden, dolayısıyla farklı disiplinlerle sosyolojinin bu konuda iş birliği olmadan sosyal politika üretmek mümkün değildir.

1.1. Sosyal Yaşlanma Teorileri

Demografik yaşlanmanın toplumda yaşlılığın görünürlüğü arttırması, modernleşmenin etkilerinin, yaşlıların sorunlarının, sorun odaklarının ve çözüm konusunda geliştirilen fikirlerin paylaşımı teoriler kanalıyla, açıklama ve anlamının gerçekleştirilmesi ile sağlanmıştır. Bu noktada yaşlılık ve yaşlanmayı açıklamaya yönelik, sosyal yaşlanmayla ilgili birçok teori geliştirilmiştir. Bu teoriler yaşlılık döneminde sosyolojik olarak ortaya konan ilişki, işlev, davranış, tutum ve etkileşimleri açıklamak için, yaşlanma ile toplumsal çerçevede meydana gelen değişimleri sorgulama fonksiyonuna sahiptir.

Bu teoriler, yaşlı bireyi, aile, akraba ve yakın çevresiyle ilişkilerini, toplumsal sistemlerle etkileşimlerini açıklamaya çalışmaktadır.

Sosyal yaşlanma teorileri; yaşlı bireylerin sosyal yapı içerisinde, toplumsal rollerinde ve statülerinde oluşan değişimlerin hayatlarını ne şekilde etkilediği ve yaşlı bireylerin yalnızca yaşlanma sonucunda kişilik özelliklerinde ve bireyler arası ilişkilerinde değişimler olup olmadığı sorularına yanıt aramaktadır.

1.1.1. Aktivite Teorisi

Aktivite teorisi Robert J. Havighurst, Bernice L. Neugarten ve Sheldon S. Tobin tarafından geliştirilmiş bir teoridir. Bireylerin yaşamlarında ne kadar aktif olurlarsa o kadar çok zevk alacakları görüşüne dayanmaktadır. Yaşlanan bireyin özellikle emeklilik ile birlikte yaşamında ciddi değişimler oluşmaktadır. Aktivite teorisi,

emeklilik döneminin mutsuz ve atıl bir dönem olmaması için bireyin kendini emekliliğe hazırlaması ve emeklilikte de aktif kalmasını öngörmektedir. Bireyler yaşlılık dönemini bu yolla mutlu ve huzurlu geçirebileceklerdir. Böylelikle yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmesi uygulanan bu sosyal aktivite politikalarının bir sonucudur. Fakat bazı yaşlıların aktif ama mutsuz, bazı yaşlılarında pasif ama mutlu olduğu durumunun nedenini bu teori açıklayamamaktadır (Lehr, 1994: 270-272).

Yaşlı bireylerin toplumdan uzaklaşmaları gerektiği fikrine aktivite teorisi karşı çıkmaktadır. Yaşlı bireyler uygun ortam ve koşullar sağladıklarında ve istekleri doğrultusunda aktif yaşama katılıp yaşam tatminlerini artıracaklardır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 145-146). Yaşlı bireylerin toplumun kendilerinden uzaklaşmasından dolayı tepkisel olarak mevcut davranışlarının yerine yeni roller koymaya çalışırlar (Çağlar, 2017: 55-56).

“Aktivite teorisine” yönelik en ciddi eleştiri, yaşlı bireyler için sınırlı toplumsal etkinliklerin olması, dolayısıyla uygun etkinlik alanları yaratılamamasıdır. Sağlıklı yaşlılar için uygun aktivite olanaklarının olmaması, onların basit uğraşlar ile zamanlarını geçirmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla yaşlı bireylerin nasıl ve nelerden mutlu olabileceğinin yanıtını yaş bağlamında aramak doğru değildir (Kaygusuz, 2008: 38).

Başka bir ifadeyle bu teorinin temel fikri, yaş farklılıklarının bireyleri birbirinden ayırt eden temel yapılardan biri olamayacağı, gerçek ayrımın bireylerin sosyalleşmeleri ve yararlı olma durumlarında yattığıdır. Pasiflik, istenmeyen ve yaşlı bireyleri toplumdan soyutlayan, işe yaramazlık duygusunu körükleyen olumsuz bir yaşantılar zinciri oluşturur. Bundan dolayı yaşlanma da pasif olma durumu, yaşlı bireyleri umutsuzluğa, mutsuzluğa sürükleyeceği için mutlaka engellenmesi gerekmektedir (Tufan, 2002: 139).

“Aktivite Kuramı” ve tespitleri, odaklanılan bireysel ve toplumsal yaşamda aktif-pasif olma durumu konusunda bireylerin yaşlılık sürecinde aktif kalabilmeleri için çeşitli sivil toplum girişimlerin ve devlet destekli önlemlerin alınmasına aracılık etmiştir.

1.1.2. Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi

Bu teori yaşlı bireyin toplumdan yavaş yavaş uzaklaştığını hatta izole olduğunu ifade etmektedir.

Aktivite teorisine tepki olarak gelişen bu teori, yaşlılıkta sosyalleşme ve moral konularına işlevsel bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Emiroğlu, 1984:5). 1961 yılında Elaine Cumming ve William E. Henry tarafından ilk olarak geliştirilen bu teori, yaşlı bireylerin, rollerinin ve sosyal ilişkilerinin devam ettirilmesinde sahip oldukları enerji ve güçlerinin, azaldığı veya kaybolduğunu öne sürmüştür. Yaşlı bireylerdeki durumun, toplumla ilişkilerini kesintiye uğratma tehlikesini de beraberinde getirdiği savunulmuştur (Demirbilek, 2005: 229-230).

Bu teoriye göre; yaşlılık çalışma sürecinde ve emeklilikte olduğu gibi, toplum ve bireyin karşılıklı ayrılma yaşadığı bir dönemdir. Yaşamlarının sonuna geldiklerini düşünen yaşlı bireyler kapasitelerinin azalması ile beraber toplumdan beklenmeyen ilgisizlikten dolayı hayat karşısında, geri çekilmeyi seçmektedirler. Toplumsal dengeyi sağlamak için, yaşlı bireylerin önceden sahiplenilmiş konum ve görevlerde daha genç kuşaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu teori, bireylerin yaşlanma sürecinde ruhen ve bedenen düşüşe geçtikleri özellikle emeklilikle beraber dinlenilmesi, yorgunluğun atılmasını gerekliliğini vurgulamaktadır (Lehr, 1994: 272-275).

Yaşamdan geri çekilme teorisine göre yaşlı birey tamamen içine kapanabilmekte veya kısmen içine çekilebilmektedir. Bu geri çekilme dönemi yaşlı bireyler tarafından başlatılabileceği gibi toplum tarafından da başlatılabilmektedir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin toplum dışında kalmaları doğal bir süreçtir. Yaşlı bireylerin sosyal rollerinde meydana gelen azalmalar toplumdaki diğer bireylerle olan ilişkisini bitirmekte veya ilişkinin kalitesini azaltmaktadır (Durak, 2016: 280-281).

Yaşamdan geri çekilme teorisine göre; yaşlanma bireyin psikolojik, fiziksel, toplumsal olarak dünyadan ağır ağır çekilme sürecidir. Bu duruma uyum sağlayan yaşlı bireyler huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamı sürdürmeyi devam ettirirler. Psikolojik olarak da yaşlı bireyin dikkatinin geniş çevreden kendi iç dünyasına yönelmesidir. Toplumsal olarak geri çekilme yaşlı bireylerin uzaklaşması değil iletişim içinde bulunduğu bireylerin yaşlı bireyden uzaklaşması anlamına gelir.

Yaşlı bireylerin ilerleyen yaşlarına rağmen çeşitli toplumsal örgütlenmelerin içinde gönüllü çabalar gösteren politikacı, sanatçı, aydın, yazar olup ölüncüye kadar başarılı ilişkiler sürdüren, yani çekilmeyen çok sayıda yaşlı vardır (Davidson, 2002: 51).

Özetle, “Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi” odaklandığı nokta itibarıyla yaşlıların, yaşlılık sürecinde toplumdan kendilerini çekme durumunun toplumsal bir görev ve yazılı olmayan kurallar halinde yaşlılara dayatıldığı, dolayısıyla yaşlılıkla ilgili bu durumun mücadele ve çözümünde odak noktasının toplumsal olanın yaşlılık ile ilgili düşünceler olduğu noktasıdır. Bu teori yaşamdan geri çekilme durumunun yaşanmaması için tespitleri ile çözüm geliştirme imkanlarını sunmaktadır.

1.1.3. Devamlılık (Süreklilik)Teorisi

Atchley’in geliştirdiği süreklilik teorisine göre; bireylerin kişilik yapılarında, zamanla gelişen birtakım alışkanlıkları, becerileri, ilişkileri ve tercihleri yaşlanma sürecinde de devam ettirmeye çalışırlar (Onur, 2006: 350).

Bu bağlamda yaşlılık döneminde bireylerin statüleri, sosyal beklentileri ve yaşam koşulları değişmeye başlamış olsa da (Kahana vd., 1982: 148;Posner, 1995: 22) bireyler geçmişteki birikimlerini kullanmaya devam etmek istemektedirler. Yaşlıların, yaşlanma sürecinde ortaya çıkan kayıpları yeni yaşam deneyimleri geliştirme çabaları ile birlikte bireyin yaşamını zorlaştırmaktadır. Yaşlı bireyin yeni stratejiler aramak yerine yetişkinlik döneminde kazanılan alışkanlıkların ve davranış biçimlerinin devam ettirilmesi önerilmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 147).

Bu açıklamalar doğrultusunda yaşlılık döneminin tüm bireylerin değişik deneyimler yaşadığı bir zaman olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaşlıların geçmiş toplumsallaşma deneyimlerine bakılmalı ve bu kapsamında yaşlılara psikolojik destek sağlanmalıdır.

“Devamlılık Teorisi” bireylerin geçmiş deneyimlerinin sadece çalışma yaşamı tarafından şekillendirilmemesi noktasında önlemler alınması gerektiğini ifade ederek, bireylerin yaşlılık sürecine ulaşmadan alınabileceği tedbirler hakkında literatüre katkılar sağlamıştır.

1.1.4. Modernleşme Teorisi

Cowgil ve Holmes tarafından 1972’de geliştirilen teorinin iddiası toplumlar modernleştikçe yaşlı bireylerin konumunda bir geriye gidişin olduğunu iddia eden makro yaklaşımdır. Teknolojik gelişmeler ile yaşlı bireylerin statü ve rolleri ters orantılıdır. Kentleşme ve toplumsal hareketlilik ile ailelerin küçülmesi ve dolayısıyla yaşlının aile içindeki konumu değişmiştir. İş gücü piyasasında ve ailede önemi azalmış yaşlı bireyler, toplum tarafından da daha az gerekli görülmektedirler (Baran, 2003: 49-50).

Tarihsel sürece bakıldığında yaşlının değeri dönemlere göre değişmektedir. Örnek olarak avcı-toplayıcı dönemde yaşlıların değeri düşüktür. Fakat tarım döneminde, toprakları yaşlılar elinde bulundurduğu için yaşlılığa verilen değer ve önem yüksektir. Sanayileşmenin gelişmesi ile oluşan modern toplumun da yaşlılara daha az değer verdiği gerçektir. Bundan dolayı modernleşme teorisi, teknolojinin gelişimi ile yaşlının rolünün ve statüsünün ters orantılı olduğunu belirtmektedir. Yaşlı bireylerin ekonomi ve sosyal alanda daha az işe yarar olduğundan bahsedilmektedir. Çünkü kentleşme ailelerin, parçalanıp çekirdek aileye dönüşmesine, teknolojik gelişmeler ise yaşlı bireylerin bilgi ve tecrübelerine verilen önemin azalmasına neden olmuştur (Oğuz, 2007: 38-40).

Kentleşme, modernleşme ve göç olgusu toplumsal dinamiklerde köklü değişimler yaratmıştır. Bu değişimler ile birlikte aile yapıları da, değişimler olmuş ve yeni toplumsal ilişkiler meydana çıkmıştır. Göçlerin etkileri ile beraber kuşakları coğrafi konum itibariyle birbirlerinden uzaklaştıkça ilişkilerde de çözümler meydana gelmektedir. Kırdan kentlere doğru göçlere katılamayan veya katılmak istemeyen yaşlılar ve çocukları arasındaki coğrafi mesafe genellikle büyük olmaktadır. Mesafelerin büyük oluşu ve kentlerdeki çekirdek aile yapıları yaşlı bireylerin hem aile hem de sosyal ilişkilerine olumsuz yönde etki etmektedir (Tufan ve Yazıcı, 2009: 47-49).

Modernleşme Teorisi yaşlılık konusunda yapılan bir açıklamada muhakkak yer almalıdır. Modernleşmenin dönüştürücü etkisinin yaşlılık konusunda nasıl bir etki yaptığı bu teorik yaklaşımın odağıdır. Bu bağlamda modernleşme sonucu toplumsal yapının, bireysel ve toplumsal ilişkilerin değişmesi sonucunda yaşlılar toplumsal

alandan uzaklaşarak yalnızlık, dışlanma, ihmal ve istismar ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

1.1.5. Yaşlanmanın Politik Ekonomisi

Bu teori kökenlerini Marksizm ve eleştirel kuramdan almaktadır. Yaşlıların statü ve davranışlarındaki farklılıkları, ekonomik tercihleri, toplumsal politikalarından ve yapısal tercihlerinden yararlanarak nasıl tanımlanacağını, siyasi, ekonomik güçlerin belirleyici rolünü açıklamaya çalışır (Akçay, 2011: 72).

Düşük gelir düzeyi, barınma ve yetersiz sağlık hizmetleri yaşlanma sürecini problem haline getiren konulardır. Uygulanan sosyal ve ekonomik politikalar, çerçevesinde yaşlı bireylerin toplum içindeki statü, rol ve durumlarını belirlemektedir (Oğuz, 2007: 40-43).

Bu teoriye göre, sosyal sınıflar yaşlı bireylerin kaynaklara ulaşmasında bir engel olarak görülmektedir. Toplumun baskın grupları çıkarlarını sürdürmek için, sınıf eşitsizliğini sürdürerek devam ettirmektedirler. Dolayısıyla teorinin temelinde sınıf eşitsizliği yer almaktadır. Bu teoriye göre yaşlanma süreci sorun değildir, yaşlılıkta ihtiyaçların karşılanırken oluşan toplumsal koşullar önemlidir. Yaşlı bireylerin yaşam koşullarını belirleyen esas etken sosyal ve ekonomik politikalarlardır. Bu politikalar koşulları değiştirirken yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ve aynı zamanda toplumun diğer bireyleriyle de sosyalleşme ve bütünleşmelerine de odaklanmalıdır (Canatan, 2016: 373-374).

Ekonomi politiğin -diğer tüm yaşlılık kuramlarında olduğu gibi- açıkladığı çok önemli boyutlar bulunmakla birlikte –ki yaşlıların sosyal, ekonomik, politik olarak şartlarındaki iyileştirmelerin kaynağının bu eleştiriler olduğunu da unutmamalıyız- sınıfsal imkânlar bakımından olumsuz bir durumu olmayan yaşlıların problemlerini açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

1.1.6. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Yaşlılık yıllarını kapsayan bu dönem, verimli geçirilmiş bir yaşamın doyumu ile zamanını anlamsız geçirmenin mutsuzluğu arasındaki çatışma ile belirlenmektedir.

Yaşlı birey için verimli geçirilmiş, yaşamın doyumuna ulaşılmış bir hayat sonucunda ürettiği şeylerden genç kuşakların yararlandığını görmenin hazzını yaşamaktadır.

İnsanın kişiliğinin şekillenmesinde 1. ve 2. Sosyalizasyon kuramlarına da değinecek olur isek, başlangıçta anne veya ebeveynlerden başlayarak aile, okul ve toplumdaki diğer insanlar rol oynamaktadır. Mutlu bireylerden meydana gelen sağlıklı bir toplum oluşturmak için, bireylerin temel ihtiyaçlarını en iyi şekilde sağlayıp çatışmalarını çözümlemesine yardım etmek üzere çaba harcamak gerekmektedir (Erikson, 2007: 12-48).

Daha çok psikolojik, sosyal psikolojik yönü ağır basan bu teorik yaklaşım, bireyin toplumsal yaşamda hayatının bütün evrelerinde doyuma kavuşmasının önemine odaklanır. Böylelikle bireyin psikolojik yaşamından yola çıkan bu teorik yaklaşım, makro ölçekte ağır çalışma şartları ve yoğun çalışma yaşamının bir eleştirisine kadar uzanmaktadır. Çünkü bu teoriye göre, bireyin kendini psikolojik ve sosyolojik olarak yeniden üretimine olanak sağlayan bir ömür yaşlılık sürecinde de olası sorunların önünde bir engel teşkil edecektir.

1.1.7. Rol Kaybetme Teorisi

Rol bırakma teorisi ilk kez 1973 yılında, sosyolog Zena Smith Blau ortaya atmıştır. Toplum içinde bireyler için birçok roller tanımlanmaktadır, öğrenci, baba, anne, evlat, eş, büyükanne, büyükbaba gibi. Bireylerin ne/kim olduklarını verilmiş roller belirler, bu roller belirli yaş dönemlerinde bireyin davranışlarını etkiler. Farklı yaşlarda sahip oldukları rolleri yaş normları belirlemektedir. Yaş normları ile bireyin yapabileceği ve yapması gereken davranışların sınırlılıkları ayrılmaktadır. Sosyalizasyon ile bireylerin eski rollerden ayrılması, yeni rolleri öğrenmesi ve onlara uyum sağlaması ile, toplumla bütünleşmesi ve sosyal zaman kavramının içselleştirilmesi sağlanır (Akçay, 2011: 30-31). Bu teoriye göre toplumsal yaşamdaki bireylerin kaybettiği yada kazandığı farklı statüler ve bunlara göre farklılaşan roller bireylerin toplumsal yaşama katılımını kısıtlayan ve toplumsal verimliliklerini azaltan faktörler olarak görülmektedir. Bu teori sosyal çevredeki rollerle bireylerin davranışlarını ve değerlerini açıklamaktadır (Kalınkara, 2016: 38). Yaşlı bireylerde uyum sorununa yetişkin kimliğinin ve meslek statülerinin kaybedilmesi neden

olmaktadır. Yaşlı bireylerin uyum sorunu yaşamamak için sosyalizasyon sürecini yaşamış sosyal ve ekonomik sorunlara hazırlıklı bilinçli olmaları gerekmektedir (Ceylan, 2015: 49). Yaşlılık döneminde rol ve statü kayıpları önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin yaşamında meydana gelen birçok değişikliklerin yarattığı etkiler konusunda plan yapılmamış olması bireylerin bu geçişlerde toplumsal, sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik vb. zorlanması birçok sorunun oluşmasını tetiklemektedir. Bireylerin bu sorunlar, statüler ve rollerdeki değişikliğe adaptasyonu seçeneklerden biridir. “Bireyler yaşam koşulları içerisinde büyük değişiklikler karşısında yeni roller yaratmak veya yedek bir rolle değiştirmek konusunda esnek olabilmektedirler” Akçay’a göre (2011: 32).

Özetle, rol teorisi yaşlılık ve toplumsal yaşamdan kopma konusundaki korelasyonu sadece toplumsal rollerle ilişkili açıklamaya çalıştığı için nispeten sınırlı bir teorik yaklaşımdır.

1.1.8. Yaş Tabakalaşması Teorisi

Yaş tabakalaşması teorisi insan ömrünü bebeklik, çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi insan yaşına bağlı olarak farklı kategorilere, tabakalara ayıran düşüncelerden hareketle insan ömrünün doğal döngüsü içerisinde yaşlılık sürecine yaklaşan bir teorik yaklaşımdır.

Akçay’a göre bu teorik yaklaşım, dört temel sorun etrafında şekillenir. Bu sorular:

1. Toplumun değişen yapısının etkisi altındaki davranış ve tutumları ile bireyin toplumdaki yeri arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Toplumdaki diğer yaş grupları ile bireyin kendi yaş grubu içerisindeki ilişkiler nasıldır?
3. Birey bebeklikten yaşlılığa kadar nasıl bir geçiş süreci yaşamaktadır?
4. Yukarıdaki sorulara verilen cevapların toplumun bütünü üzerindeki etkisi nedir?

Yukarıda yer alan sorular genelinde üç temel tema etrafında şekillenir İlki; yaş gruplarının zaman içerisindeki hareketlerini inceleyerek aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt etmek, ikincisi; süreç boyunca bireysel ve yapısal eş zamansızlığı

incelemek ve son olarak da yaş grupları ve sosyal yapılar arasındaki bağımlılığı açıklamaktır (Akçay, 2011: 63-66). Çünkü bireyin gelişimsel dönemleri yaşamını doğrudan etkilemekte ve onun hem davranışlarını hem de düşünsel yapısına katkıda bulunmaktadır.

1.2. Dünyada Yaşlılık

Dünya nüfusunun gün geçtikçe yaşlanması, konunun daha bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmasını zorunlu hale getirmektedir. Dünya nüfusu geçmişte uzun süren savaşlar, bilinmeyen ve tedavisi olmayan salgın hastalıklar, sağlıktaki yetersizlikler, bebek ölümleri gibi değişiklikler sebebi ile yavaş artmaktaydı. Dünya nüfusu 18. yy. da 610 milyona ulaşabilmiştir. Bu yüzyılda dünya nüfusu genç kalmış, yaşlıların oranı bu nüfus içindeki en alt düzeyde olmuştur. 1850’li yıllarda 1.262 milyon olan dünya nüfusunun 100 yıllık süre içerisinde 1950’de 2.521 milyona 2 katına çıkmıştır. Nüfusun 1960’tan 2000 yılına gelindiğinde 40 yıllık sürede ikiye katlanmıştır (3.020 milyondan 6060 milyona). İçinde yaşanan yüzyılda ise dünyadaki değişim süreci daha da hız kazanmıştır. Teknolojik değişimler ve sağlıkla ilgili gelişmelerin yanı sıra yaşam kalitesi iyileşmiş, kadınların çalışma yaşamına katılma düzeyi artmış, kırdan kente göç ile hızlı kentleşme ve eğitim düzeyinde iyileşme gerçekleşmiştir. Diğer yandan tüm dünyada doğum sayısında ve beklenen ölüm hızında azalma olmuştur, doğumda beklenen yaşam süresi beklentisi artmıştır. 1950’li yıllarda dünya nüfusunda yaşam beklentisi 46 yıl iken 2000 yılında 65,4 yıla yükselmiştir. 2020 yılında ise tahmini 70,5 yıla çıkması beklenmektedir. Gelişmiş ülkelerde 1950 yılında 65,8 yaş olan yaşam beklentisi, 2000 yılında 75,9’a, az gelişmiş ülkelerde 41,1’den 63,9’a yükselmiştir. 2020 yılında ise yaşam beklentisinin gelişmiş ülkelerde 77,2’ye, az gelişmiş ülkelerde ise 69,5’e çıkması tahmin edilmektedir. Bu da dünya nüfusunun yaşam beklentisinin giderek yükseldiğini ortaya koymaktadır (Kalınkara 2009: 72).

Birleşmiş Milletlerin yayınladığı rapora göre, 2017 yılında altmış yaş ve üzeri nüfusun 962 milyon olduğu ve bu nüfusun 2050 yılında 2,1 milyar olacağı tahmin edilmektedir. Dünya’da yaşlı nüfusun dağılımına bakıldığında, yaşlıların üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı görülmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci

yarısından sonra gelişmiş ülkelerde yaşayan yaşlı nüfus artış hızının yavaşlayacağı, az gelişmiş ülkelerde ise bu hızın artacağı tahmin edilmektedir (BM, 2017a: 9).

Tablo 1-1.2. 2017 ve 2050’de 60 yaş ve üstü nüfusun bölgelere göre dağılımı

	2017 yılında 60 yaş üzerindeki nüfus (milyon)	2050 yılında 60 yaş üzerindeki nüfus (milyon)	2017-2050 yılları arası artış oranı %
Dünya	926.3	2080.5	116,2
Afrika	68.7	225.8	228,5
Asya	549.2	1273.2	131,8
Avrupa	183.0	247.2	35,1
Kuzey Amerika	78.4	122.8	56,7
Güney Amerika	76.0	198.2	160,7
Avusturalya	6.9	13.3	92,6

(BM, 2017b:5).

Tablo incelendiğinde Afrika kıtasının yaşlı nüfus artış oranının diğer kıtalara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Afrika’yı ise sırasıyla Asya ve Güney Amerika kıtaları takip etmektedir. Avrupa yaşlı nüfus bakımından belli olgunluğa eriştiğinden yaşlı nüfusun artış hızı yavaşlamıştır.

Tablo 2-1.2. 2017 yılında 60 yaş üzerinde en yüksek orana sahip 10 ülke

Ülke	%	Ülke	%
Japonya	33,4	Bulgaristan	27,7
İtalya	29,4	Hırvatistan	26,8
Almanya	28,0	Yunanistan	26,5
Portekiz	27,9	Slovenya	26,3
Finlandiya	27,8	Letonya	26,2

(BM, 2017b: 9).

Tablo 2-1.2.’ye bakıldığında Japonya’nın % 33,4’lük bir oranla en yaşlı ülke olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile Japonya’da her üç kişiden birinin yaşlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nüfus projeksiyonlarına bakıldığında ise bu oranın

2050 yılında Japonya’da % 42,4 olacağı ön görülmektedir. Ayrıca İspanya, Singapur, Çin, Kore ve Polonya gibi ülkelerin de 2050 yılında yaşlı nüfus oranının % 40’ın üzerine çıkarak çok yaşlı toplumların arasında yer alacağı tahmin edilmektedir (BM, 2017b: 9).

Dünya üzerinde en kalabalık ülkeler olan Çin ve Hindistan’da da hızlı bir yaşlı nüfus artışı olmaktadır. Günümüzde Çin’de 110 milyon yaşlı nüfusun 2050 yılında 330 milyonu aşması beklenmektedir. Ayrıca bu yüzyılın ortasında 80 yaş üzerindeki yaşlı nüfusun yaklaşık olarak 100 milyonu bulacağı tahmin edilmektedir. Hindistan’da ise, 60 milyon olan yaşlı nüfusun 2050 yılında 227 milyonu aşacağı öngörülmektedir (WHO, 2011: 5).

1982 yılında Viyana’da yaşlanma politikalarının belirlenmesi amacı ile düzenlenen Birinci Yaşlılık Asamblesi ile kabul edilen Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı Birleşmiş Milletler genel kurulu tarafından onaylanmıştır. 1983 yılındaki rapora göre “bağımsız yaşam, katılımcılık, bakım, onurlu yaşam ve kendini gerçekleştirme” başlıkları altında yaşlılık eylem planı önerisi getirilmiştir (DPT, 2007:16 ve UN, 1983).

Madrid’de ikincisi 2002 yılında düzenlenen Dünya Yaşlanma Asamblesi sonrasında hızlı yaşlanan dünya nüfusu karşısında yerel, ulusal ve küresel ölçekte alınması gereken önlemler ve atılması gereken adımlar konusunda görüş bildirilmiştir. Bu bağlamda demografik yaşlanmanın çıkarabileceği sorunların çözümlenebilmesi için ülkelerin Ulusal Yaşlılık Eylem Planı hazırlanmasının önemine değinilmiştir. Bu kapsamda, 2007 yılında Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır. İkinci Yaşlılık Asamblesinde ayrıca “yaşlı nüfusun yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, topluma entegrasyonu, geçim ve sağlık problemleri” konularında kapsamlı bir Uluslararası Eylem Planı hazırlanmıştır. Bununla beraber “ her iki asamble de küresel ölçekte öneriler sunmasına karşın Viyana Eylem Planı daha çok gelişmiş ülkelere, Madrid Eylem Planı ise daha çok gelişmekte olan ülkelere vurgu yapmaktadır” (DPT, 2007:16) ve (UN, 2002).

İsveç küresel yaşlılık indeksinde birinci sırada yer almaktadır (Help Age International, 2013: 6). Yaşlı bakım sistemi konusunda dünyanın en gelişmiş ülkesi

olan İsveç’te yaşı bireylerin aktif, bağımsız ve kaliteli yaşam sürmeleri yaşı bakım politikaları sağlamaktadır. İsveç için ”yaşlılara yönelik refah devleti” (Lynch, 2001’den akt., Taşçı, 2010: 187) nitelemesi yapılmaktadır. Bunu nedeni yaşlılara yönelik hizmetlerin oldukça kapsamlı olmasıdır. 1993 yılında çıkarılan yasa ile yaşı bakım hizmetlerinden yerel yönetimler, belediyeler sorumludur.

Almanya’da da benzer uygulamalara rastlamak mümkündür (Seyyar ve Oğlak, 2006: 737). Almanya’da 1880 den sonra ülke genelinde uygulanan yaşılık sigortası sosyal güvenlik kapsamında değerlendirilen ve yaşılık politikalarına da yön veren 1889 tarihide çıkarılan yaşılık ve malullük yasası ile kurumsallaşmıştır (Akyüz, 2008: 66-68) ve (Özdemir, 2004: 589-639).

İngiltere’de ise yaşı bireylere yönelik hizmetler; yerel yönetimler, sağlık kurumları, kar amacı gütmeyen gönüllü kuruluşlar ya da özel sektör tarafından sunulmaktadır (Comas-Herrera, Pickard, Wittenberg, Malley ve King, 2010: 3-4; Oğlak, 2008: 147-149). İngiltere’de 1990 yılında yürürlüğe giren Ulusal Sağlık Sistemi (National Health System, NHS) ve 1993 yılında yürürlüğe giren Topluma Dayalı Bakım Yasası (CommunityCareAct.) bakım hizmetlerinin yaşlının yaşadığı ortam olan evinde ve ihtiyaca uygun şekilde verilmesini içermekte ve bu kapsamda yaşlılara yönelik hemşirelik ve gündüz bakım hizmetleri yaşlının evinde ve ücretsiz olarak sunulmaktadır (Alaszewski ve Buldock, 2003’ten akt.: Oğlak, 2008: 144).

Japonya’da yaşı bakımında birincil sorumluluk aile üyelerindedir. Japon geleneklerinde yaşlılara sevgi ve saygı göstermenin önemli bir yeri olmasından dolayıdır. Japonya’da pek çok yaşı, evinde ve gelinleri tarafından bakılmaktadır. Japon kültüründe gelinler yaşlıların tüm bakımlarından sorumlu görülmektedir. Kimsesi olmayan yaşlılar için kurum bakımı devreye girmektedir (Campbell, 1997’den akt.: Seyyar ve Oğlak, 2006: 743).

Bir diğer Asya ülkesi Çin’de ise kapsayıcı bir sosyal güvenlik sistemi bulunmamaktadır. Eleştiriler özellikle emeklilik kaynaklarının yetersizliği üzerine yoğunlaşmaktadır (Feng vd., 2012).

Hindistan’da yaşlılara yönelik hizmetlerden ve bakımdan benzer şekilde geleneksel kültürün hakim olduğu birinci derecede çocukları sorumludur. Yaşlılara saygı duymanın bir gereği kabul edilen bu durum, kamusal sosyal hizmetlerin yeterince

gelişmemiş olması nedeni ile daha da yaygınlık kazanmaktadır. Bu bağlamda yaşlılık politikalarında gençler ve yaşlılar arasındaki ilişkinin geliştirilmesi amacı güdülmektedir (Central Statistics Office, 2011).

Toplumların yaşlı profilleri, yaşlıların nüfus içindeki oranı, modernleşme düzeyleri yaşlılara yönelik hizmetleri ve politikaları etkilemektedir. Japonya'dan Avrupa ülkelerine bu farklılıklara rastlanmaktadır.

1.3. Türkiye’de Yaşlılık

Dünya genelinde olduğu gibi, modernleşme ile birlikte yaşanan sağlık reformu, hayat şartlarında ki nispi iyileşme vb. sonucu yaşam sürelerinin ve yaşam kalitesinin artması olgusu Türkiye özelinde gözlemlenebilir bir olgudur. Bu sebeple Türkiye’nin de önemli gündemlerinden biri günümüzde ve gelecekte demografik yaşlanma olması beklenmektedir. Nüfus gittikçe yaşlanırken, doğurganlık oranlarının da düşüşü demografik yaşlanma istatistiklerinin artmasına neden olmaktadır. Nüfus konusunda yenilenememe ve yaşlı bireylerine gerekli, yeterli desteği sağlamak konusunda kaygılı pek çok modern devlet yaşlılık ve düşük doğurganlık konusunu devlet söylem ve politikalarında önemli bir gündem haline getirmiştir.

1927’de Cumhuriyet ile birlikte, ilk olarak yapılan nüfus sayımında 13,6 milyon olan Türkiye nüfusu, nüfus politikaları sonucunda, 1960’da 27,8 milyona ulaşmıştır. Bu politikalar sonucunda toplam doğurganlık hızı ise altı çocuk dolayında olmuştur. Türkiye’deki yaşlı nüfus oranlarındaki artış hızı diğer yaş gruplarına göre daha fazladır. 2013 yılında ülkemizde toplam nüfus artış hızı ‰ 13,7 iken yaşlıların nüfus artış hızları ortalama ‰ 36,2’dir (TÜİK 2014).

Yaşlı bağımlılık oranları yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak zamanla artmıştır. 1940 yılında bu oran, 6,5 iken, 1970 yılında yüzde 8,2’ye çıkmıştır (Tezcan ve Seçkiner 2012). 2016 yılında bu oran ‰12,3’tür ve 2023 yılında ‰15,0 olması tahmin edilmektedir (TÜİK 2015a, 2017).

Gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı yaşlanma, Türkiye için de geçerlidir. Nüfus projeksiyonlarına göre, Türkiye’de yaşlı nüfusun 2008-2040 yılları arasında, ‰20,1 oranında artış göstereceği öngörülmektedir. 1950 yılında yaşlılık endeksi 8,6 iken,

1990 yılında 12,2 olmuş ve 2025 yılında da bu endeksin 21,2'ye yükselmesi tahmin edilmektedir (Kinsella ve ark. 2009: 7-17).

2015 yılında toplam nüfusta yaşlı bireylerin oranına bakıldığında % 8,2 olan oranın 2016 yılında % 8,3'e ve 2017 yılında ise % 8,5'e yükseldiği görülmektedir. İl bazında bir analiz vermek gerekirse 2017 yılında yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu il % 18,2'le Sinop olduğu görülmektedir. Sinop'u sırasıyla Kastamonu, Artvin ve Çankırı izlemektedir. En düşük yaşlı nüfus oranının olduğu ile %3,2 ile Şırnak'tır. Hemen üzerinde ise Hakkari ve Van yer almaktadır (TÜİK, 2015, 2016, 2017).

Türkiye de yaşlı bireylere yönelik politikalar Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonunda sürdürülmektedir. Türkiye'de yaşlı bireylere yönelik bilinen en önemli bakım kurumu huzurevleridir. Yaşlılık politikaları daha çok kurum bakımı olarak işlemekte olup ilk oluşumlar 1990-1994 yıllarını kapsayan evde bakım hizmetlerine yönelik kalkınma planlarının da gündeme gelmiş ancak yaygınlaşması 2000'li yıllardan sonra başlamıştır (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013). Ayrıca yerel yönetimlerde, yaşlılara yönelik politikalarda önemli görevler üstlenmektedir. Yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetleri, huzurevleri açması, sağlık hizmetleri, evde bakım hizmetleri sunulması ve sosyal yardımların verilmesi gibi.

Ülkemiz de sınırlı olan yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve gelişmeye başlayan uygulamaları daha iyi görebilmek, küresel ve yerelde net biçimde ortaya koyabilmek için bazı sınıflandırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı gidermek için Birleşmiş Milletlerin 2002 yılında hazırladığı *Uluslararası Eylem Planı*ndaki başlıklardan yararlanılmıştır. Planda söz konusu politikalar üç farklı başlık altında toplanmıştır: (1) “yaşlılık ve kalkınmaya yönelik politikalar”, (2) “sağlıklı ve iyi oluş halini artırılmasına yönelik politikalar” ile (3) “ güvenli ve destekleyici çevrenin oluşturulmasına yönelik politikalar” (UN, 2002).

1.3.1. Muğla ve Milas'ta Yaşlılık

Muğla, iklimi, coğrafi konumu, siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısı, kültürü, tarihi, doğası ve turistik çekiciliği nedeniyle nüfusu hızla artan ve bir milyona

dayanmış bir ildir. Özellikle emekli göçü alan illerden biridir. Milas deniz kenarındaki yerleşim yerlerine fazlaca yaşlı göçü almaktadır. Bunun yanında kendi içerisinde kırsaldan kent merkezine doğru da göç almaktadır. Bunun sonucu olarak kırsal yerleşimlerinde kalan nüfusun büyük çoğunluğu 65 yaş ve üstüdür.

Muğla ilinde nüfus projeksiyonları yaşam süresinin ortalama daha uzun olduğunu göstermektedir. Eğitime verilen önem, az çocuk dünyaya getirme, sağlıklı yaşam gibi etkenler, genelde Muğla ilinde, özelde araştırmanın evrenini oluşturan Milas ilçesinde ortalama yaşam süresinin uzun olmasını açıklar niteliktedir. Çocuk doğum oranlarının az olması ve yetişkin çocukların eğitim hayatlarını şehir dışında geçirmeleri ile ailelerinin tüm imkanlarını çocuklarına destek olmak için seferber etmeleri, yaşlanmakta olan bireyleri maddi, manevi, olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Bunların sonucunda yaşlı bireylerin bakım ihtiyacı, yoksulluk ve yalnızlık gibi önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yaşlı bireylerin yalnızlığı ve yaşlılık ile birlikte gelen psikolojik, biyolojik, fizyolojik sorunları bireylerin aynı zamanda yoksullaşmalarına da neden olduğu söylenebilir.

ADNKS, 2017 raporları sonucunda, Türkiye nüfusunun % 8,5'ünü 65 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Bu oran 1950'de % 3,3 iken, nüfus projeksiyonlarına göre 2023'de % 10,2, 2050'de % 20, 2075 yılında ise % 27 civarında olması beklenmektedir. Türkiye nüfus ortalama yaşam süresinin 78 (Muğla'da 80,1) yıl olduğu düşünüldüğünde, 2050 yılında ortalama yaşam süresinin 80 yıl olacağı tahmin edilmektedir. Muğla'da 85-88 yıl olacağı tahmin edilmektedir. Milas'ta ise yaşlı nüfusu % 13,31'dir.

Araştırma evrenini oluşturan Milas ilçesine bakıldığında, 139.446 olan nüfus içindeki 65 yaş üstü nüfus sayısı 18.576 (%13,31)'tür. Milas ilçesinde, yaşlılık önemli bir sorun olarak görülmekte ve gelecekte bu sorunun artarak devam edeceği tahmin edilmektedir.

Muğla 13 ilçesi ile toplam 967487 olan nüfusunun % 13,31'i Milas ilçesinde yaşamaktadır. Bütün ilçelerin yaşlı nüfus oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre Milas ilçesi nüfus açısından üçüncü, yüzölçümü açısından ikinci sıradadır. Milas ilçesi kırsal mahalleleri fazla olan, bazı mahallelerinin merkeze uzaklığı bir

saatten fazladır. Milas'ın toplam 132 mahallesi vardır, bunların 13'ü merkez diğerleri kırsal mahalleleridir.

Tablo 3-1.3.1. 2018 Yılı Muğla ve İlçelerinin Toplam Nüfus ve 65+ Yaşlı Oranları

İLÇELER	NÜFUS	65 + Yaş Nüfus		65+ TOPLAM	
		65+ E	65+ K	65+ Yaşlı nüfus toplamı	Nüfus içindeki Oranı %
Bodrum	171850	9708	10690	20398	11,86
Dalaman	41351	1929	2068	3997	9,66
Datça	22261	2244	2273	4517	20,29
Fethiye	157745	7241	8255	15496	9,82
Kavaklıdere	10898	726	928	1654	15,17
Köyceğiz	36389	2115	2425	4540	12,47
Marmaris	94247	4293	4739	9032	9,58
Menteşe	112447	5703	7299	13002	11,56
Milas	139446	8612	9955	18567	13,31
Ortaca	48373	2505	2778	5283	10,92
Seydikemer	62246	4323	4980	9303	14,94
Ula	25294	2081	2321	4402	17,4
Yatağan	44940	3010	3802	6812	15,15
TOPLAM	967487	54490	62513	117003	12,09

Milas'ta yüz yüze anket yapılan yaşlı bireylerin durumuna bakıldığında ciddi bir yoksulluk sorununun olduğu görülmektedir. Çalışmanın yapıldığı dönemde asgari ücret 2020 TL'dir. Çalışmaya katılan bireylerin %75,9'u asgari ücretin altında geliri olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4-1.3.1). Gündelik yaşamın yaşlılar için huzurlu, sağlıklı ve mutlu geçebilmeleri için ekonomik anlamda gelirlerinin iyi olması şarttır. Emeklilikle birlikte düşen aylık gelir, fiziksel ve ruhsal gerileme ile yeterince çalışıp-üretip gelir elde edememe, buna rağmen artan sağlık harcamaları ve özel gereksinimler yaşlı bireylerin yoksullaşmasında etkili olan diğer nedenlerdir.

Tablo 4-1.3.1. Milas İlçelerinde Yaşlı Bireylerin Aylık Gelir Durumları

Milas (2018)		
AylıkGelirMiktarı	Sıklık	%
0 - 267 TL arası	23	4,6
268 - 850 TL arası	57	11,4
851 - 1.100 TL arası	77	15,3
1.101 - 2.000 TL arası	224	44,6
2.001 - 3.000 TL arası	40	8,0
3.001 - 5.000 TL arası	22	4,4
5.001 - 10.000 TL arası	6	1,2
10.001 TL veÜzeri	3	,6
Cevapsız	50	10,0
Toplam	502	100,0

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK VE YAŞLILIĞIN YARATTIĞI PROBLEMLER

2.1. Sosyal Bir Sorun Olarak Yaşlılık

Yaşlanma süreci evrensel bir nitelik taşımaktadır. Doğumdan ölüme kadar devam eden sürece yaşlanma süreci denilmektedir. Toplumların refah düzeyleri, sosyo-kültürel farklılıklar, yaşam standartları, farklı algı türleri ve yaşam biçimleri yaşlı tanımını değiştirmektedir. Ortalama yaşam sürelerinin uzaması, yaşlı nüfusun artması ile kültürel, sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak giderilmesi gereken sorunlar ile gereken politikaların geliştirilmesi gündeme gelmektedir. Bundan dolayı genel nüfusta önemli bir yer tutan yaşlı nüfusun göz ardı edilmesi yerine yaşlılık sürecinde de üretim sağlanan alanların yaratılması gerekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 65 yaş ve üzerindeki bireyleri yaşlı olarak tanımlamaktadır (WHO, 1984: 8). Nüfus projeksiyonları incelendiğinde gelecek elli yıllık süreçte yaşlı nüfusun dört kat artacağı düşünülmektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerindeki yaşlı nüfus kadar olmasa da Türkiye’de de yaşlı nüfus hızla yükseliş göstermektedir. Yaşlılık sosyal bir sorun haline gelmektedir (Kurt, Erkol ve Beyaztaş, 2010: 33-34).

2.2. Yaşlılıkta Görülen Problemler

Yaşlılıkla ilgili sorunlar yaşlı nüfusa paralel olarak sürekli artış göstermektedir. Yaşlılıkla ilgili sorunlar ruhsal ve fiziksel olabildiği gibi çevresel nedenlerden kaynaklanan, sorunlar da olabilmektedir. Bu sorunlar toplumun sosyal politikaları, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal uygulama yöntemlerinden de kaynaklanmaktadır. Yaşlılık anlaşılabileceği üzere bireysel değil toplumsal sorun haline gelmektedir. Ülkelerin sosyo-politik yapıları, yaşlı bireylerin toplumsal yapıdaki sorunlarının azalıp artmasında gerçekçi bir role sahiptirler (Kurt, Erkol ve Beyaztaş, 2010: 34). Yaşlılıkla beraber birçok problem -sosyolojik, psikolojik ve biyolojik- ortaya çıkmaktadır. Yaşlı bireylerde ortaya çıkan bu problemler temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktan, yalnızlık ve istismara kadar geniş bir alanda kendini göstermektedir.

2.2.1. Yaşlılık ve Engellilik

Yaşlanma ile beraber artan fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları, dengesiz beslenme, hareketsizlik, iş ve trafik kazaları, doğal afetler vb. oluşabilecek engellilik durumları yaşlı bireyleri daha da fazla dezavantajlı bir duruma sokacaktır. Engelliler ve yaşlılar işverenler tarafından kamusal ve kurumsal alanlarda tercih edilmeyen kesimi oluşturur. Bu durum karşısında ekonomik anlamda güçsüzleşerek sosyal yaşamın dışında kalıp aynı zamanda yalnızlaşmaktadırlar. Bu durum “sistematik” dışlanma olarak tanımlanmaktadır. Yaşlılar ve engellilerin dışlanması ile toplumdan soyutlanması, insan haklarına aykırı bir durum olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda engelli ve yaşlı olan bireylerin ikili bir dışlanmaya ve soyutlanmaya maruz kaldıkları söylenebilmektedir (Tufan, 2007: 93). Toplumsal alandaki engellenmeler yaşlı bireye karşı oluşturulan önyargılardan kaynaklanmaktadır. Yaşlı bireylerin fiziksel olarak engelli olmalarının yanında toplumsal alandaki engellenmelerine de dikkat çekmek gerekmektedir. Yaşlı bireylerin yaşlanma ile, fiziksel ve zihinsel yeti kayıpları, ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal alanlarda dışlanmalarına, engellenmelerine, hatta küçümsenmelerine neden olabilmektedir.

2.2.2. Yaşlılık ve Sosyal Dışlanma

“Sosyal dışlanma” kavramı en başta refah devletinin krizinin ve refah devleti olgusunun çözülmesinin, neoliberal politikaların yükselişe geçmesinin de işaretlerinden biridir. Ayrıca kavram sosyal politika, refah devleti, ekonomi tartışmasının genel bir başlığı, daha da önemlisi tüm dezavantajlı olma durumları için genel bir adlandırma olarak kullanım bulmuştur. Marshall (1999: 150) tarafından “bireylerin ya da hanelerin, ya kaynaklardan ya da daha geniş bir ölçekteki cemaatle veya toplumla sosyal bağlar kurmaktan, yoksun bırakılmaları sürecini karşılayan bir terim” olarak tanımlanan sosyal dışlanma kavramı en kısa şekliyle sebebi ne olursa olsun toplumsalın dışarıda bıraktığına ve dışarıda hissettirdiğine atıfta bulunur.

İlk kez 1960’lı yıllarda ortaya çıkan sosyal dışlanma kavramı, 1990’lı yıllardan itibaren popülerlik kazanmış ve yaygın bir kullanıma kavuşmuştur. Kavram ilk kez Avrupa’nın önemli refah devletlerinden birinin, Fransa’nın, Sosyal İşlerden Sorumlu Bakanı Lenoir’in 1974 yılında refah devletinin sunduğu imkânların toplumun her

kesimince ulaşılabilir olmadığı yönündeki tespitinden hareketle, bu imkânlarla ulaşamayanları nitelemek için kullandığı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Lenoir, 1974 yılında yayınlamış olduğu kitabında, dışlanmışları ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişiler olarak belirtmiş ve dışlanmışların, sadece yoksul kişiler olmadığını, bunun dışında çok çeşitli kümeleri içerdiğini belirtmiştir (Sapancalı, 2005: 59).

Burada refah devleti kavramına bir açıklamada bulunmadan sosyal dışlanma kavramının tarihsel gelişiminin ve tanımlanmasının imkansızlığı da ortaya çıkmış olmaktadır. Buna göre; “refah devleti kavramı sanayi devrimi sonrası dönemde ortaya çıkan sosyoekonomik ve politik sorunların bireylerin, ailelerin ve sivil örgütlenmelerin üstesinden gelemeyecekleri boyutlara ulaşmasıyla birlikte devletin bu alana müdahale etmesiyle ortaya çıkmıştır” (Ceylan, 2015:81).

Sosyal dışlanmayı refah devletinin sağladığı imkânlarla ulaşamayanlar olarak tanımlayan ve dönemin Fransa’sı için toplumun yüzde onunu dışlanmış olarak tanımlayan Lenoir’in, kavramı sosyal politika ve ekonomi kaynaklı olarak tanımlanması kavramın gelişimi üzerine olan tartışmalar için belirleyici olmuştur. Sosyal politika için yeni bir kavram olarak kabul edilen sosyal dışlanma kavramı ekonomi, sosyal politika, sosyal adalet ve sosyal ilişkiler alanlarında; kenardalık, dezavantajlılık, küreselleşme, özellikle yoksulluk ve işsizlik olgularıyla birlikte ele alınmıştır. Bu yüzden kavram çok boyutlu, dinamik, kapsayıcı ve yeni bir kavram olarak sosyal politika ve sosyal adalet tartışmalarında yerini almıştır. “Sosyal devlet toplumdaki sürekliliği ve istikrarı korumak için, devletle ve devletin sistemi ile toplumun farklı kesimlerinin kontrol altında, kapitalizmi de tehdit etmeyecek bir düzlemde sürdürülmesini hedefler” (Kökalan, Çımrın ve Durdu, 2017: 8). Ancak Lenoir’in tespiti ve kaygısı sosyal devletin kapsama konusunda “ideali” gerçekleştirememiş olduğunu kanıtlar.

Toplumda sosyal dışlanmaya maruz kalanlar genellikle, yoksullar, göçmenler, engelliler, yaşlılar, etnik gruplar, evsizler, sağlıksız konutlarda yaşayanlar, sosyal güvence ve sosyal korumadan mahrum olanlar, tek ebeveynli olan aileler, kadınlar, cinsel yönelim ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalanlar gibi toplumdan topluma yaygınlığı ve yoğunluğu değişebilen çeşitli sosyal gruplardır. Toplumda sosyal

bütünleşme sorunu yaşayan tüm gruplara ek olarak 1980’li yıllara gelindiğinde kavramın kapsamına alınan; işsizlerle birlikte sosyal dışlanmış olarak ele alınan birey ve sosyal grupların sayısı artmıştır. “Son derece geniş bir kitlenin toplumdan dışlanmış olduğunu gösteren bu gruplara işsizlerin ve yoksulların eklenmesi 1980’li yıllarda gerçekleşmiş ve sosyal dışlanma eşitsizlik ve yoksulluk olgularıyla açıklanmaya başlanmıştır” (Çakır, 2002: 84).

Kapitalizmin altın çağının bitmesi yani neoliberalizmin benimsenmesi birlikte refah devletinin aşınması birlikte sosyal politika ve sosyal adalet anlayışında bir değişme yaşanmıştır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda sürekli artan işsizlik oranları ile ivme kazanan yoksulluk oranlarının etkisi; işsizlik ve yoksulluk tartışmalarının da sosyal dışlanma tartışmalarına dâhil edilmesi ve bununla birlikte sosyal dışlanmışlar olarak betimlenenlerin sayısının hızlı bir artışa geçmesiyle sonuçlanmıştır.

Altın yıllarını 1945-1970 yılları arasında yaşayan refah devleti, özellikle yetmişli yıllarda yaşanan petrol krizleri sosyopolitik sorunlar nedeni önemli oranda bir gerileme yaşamaya başlamıştır. Neo-liberal politikaların yükseldiği bu dönemle birlikte refah devletinin sonunun geldiğine yönelik eleştiriler artmıştır. Refah devletine yöneltilen eleştiriler temelde refah devleti anlayışının ortaya çıkmasına neden olan sosyoekonomik şartların ortadan kalktığından hareket etmektedir (Ceylan, 2015:88).

Yoksullukla mücadelede onu ortadan kaldırma hedefi güden ve tam istihdam hedefini taşımadan var olan; bir refah devleti anlayışı beraberinde sosyal dışlanma olgusunu getirdiği Yalman (2007: 71) tarafından da vurgulanmaktadır: “bir önceki refah devleti dönemi, yoksullukla mücadele anlayışını ifade ediyordu. Şimdi ise, sosyal politika sosyal risk temeline kaydırılıyor ve bu temelde yeniden tanımlanıyor. 1980’lerden başlayarak 1990’larda ve 2000’lerde çok sayıda ülkenin neoliberal uygulamaları nedeniyle “sosyal dışlanma” ile ifade edilen bir kesim olmuştur.”

Bugünden bakıldığında, sosyal dışlanma kavramı temsil ettikleri ve dile getirdikleri ile geniş bir kesimi temsil etmektedir. Bu çalışma kapsamında sosyal dışlanma kavramı ile ilişkisi bağlamında yaşlılık tartışmalarına yer verilecektir. Yaşlılık ile sosyal çevre, fiziksel donanım ve ekonomik yeterlilikler gibi konularda yaşanan sorunlarla toplumla bağların giderek azalması gibi durumlar yaşlıların da sosyal

dışlanma kavramı tarafından tanımlanan gruplara dahil edilmesine ve yaşlılık araştırmalarının da sosyal dışlanma kavramına yönünü çevirmesine neden olmuştur.

Yaşlılık araştırmalarında yaşlıların toplumdan geri çekilmeleri, dışlanmaları sonucu kendilerini giderek toplumun bir parçası gibi hissetmemesi, içinde yaşadıkları toplumun hızına yetişmekte zorlandıkları için geri çekilmeleri, toplumsal değişimi yakalamakta zorlanmaları, ekonomik, sınıfsak olarak, fiziksel olarak gücünün yetmemesi gibi durumların hepsinin sosyal devlet ve sosyal dışlanma kavramlarının kapsamına girmektedir. Bu nedenle ilgili alanlarda sosyal politika geliştirme konusunda devlete düşen sorumluluklar ve eleştiriler sosyal dışlanma ve yaşlılık konusundaki tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır.

2.2.3. Yaşlı İhmal ve İstismarı

Modern toplum öncesinde yaşlıların durumu ile ilgili en önemli fark yaşlılığın bu kadar görünür olmamasıdır. Çoğunlukla aile içinde, geleneksel toplumda insan ömrünün doğal bir süreci olarak yaşlılığın geçirilmesi, çoğunlukla bireylerin yaşlılık sürecine ulaşmadan salgın hastalık, ağır çalışma şartları vb. yüzünden günümüzün erken kabul ettiği yaşlarda hayatını kaybetmesi vb. gibi nedenlerle yaşlılık bir sorun kabul edilmemiş dolayısıyla görünürlük kazanmamıştır. Ayrıca birey yaşlansa da geleneksel toplum açısından kültürün aktarımı başta olmak üzere sahip olduğu önemli işlevler ve farklı sosyal rolleri, sorumlulukları ile toplumsal anlamda dışlanmaya daha az maruz kalmıştır. Ancak bu demek değildir ki yaşlılığın patolojik birer vaka olarak algılandığı örnekler yoktur. Türkan'a göre;

“Tarihsel süreçte ilkel dönemden modern döneme gelinceye dek her alanda ilerleme ve değişim yaşandığı açıkça bilinmektedir. Değişen hassas noktalardan biri de ilkel toplumlarda yaşlıların diri diri öldürülmesidir. Sibiry'a'da yaşayan Çukşenler adlı ilkel toplum buna örnek olarak gösterilebilir. Yaşlanınca güç ve kuvvetten düşen, başkalarına bağımlı hale gelen insanların öldürülmelerine ya aile meclisi tarafından karar verilmekte ya da yaşlının kendisi bu durumu arzulamaktadır. Aile meclisi yaşlının ne zaman hangi şekilde öleceğine karar vermekte ve bir şenlik ortamı hazırlanmaktadır. Söz konusu şenliğe öldürülecek olan yaşlı da katılmaktadır; çünkü bu onlara göre üzülecek bir durum değil şereftir” (Türkan, 2017: 27).

Modern öncesi dönemde yaşlı bireyin toplumla ilişkisinde görülen işlevsel süreç nedeniyle dışlanmasına neden olmuştur. Ancak günümüzde yaşlı bireye işlevsel bir takım sorumlulukların yüklenmesi onun görünür olmasına ve patolojik bir durumdan uzaklaşmasına katkı sağlamıştır.

2.2.4. Yaşlılık, Eksiklik ve Kendine Yetememe Duygusu

Yaşlılık sürecinde insanlar bedenlerinde gerçekleşen yıkımı, noksanlıkları daha kolay görebilmektedirler. Üreten birey yaşlanma ile beraber üretimden uzaklaşarak tüketen birey haline gelir. Bundan dolayı ailesi ve çocukları için üretken olamaması yaşlı birey için bir noksanlıktır. Aile bireyleri noksanlık çeken ihtiyaçlarını karşılayamayan ebeveynlerinin ihtiyaçlarını gidermekte zorluk çektiklerinde devlet tarafından bakılmasını istemektedirler. Devlet tarafından huzurevinde bakılan, ailelerinden uzaklaştırılan yaşlı birey rol çatışması ile yalnızlığa sürüklenmektedir (Tufan, 2002: 35-37).

Ortalama 70’li yaşlardan sonra bireyler, birçok ihtiyacını karşılayamaz hale gelmekte ve yaşlılık rolüyle eksiklik ve yük olma duygusuna kapılmaktadır. Bunun yanı sıra yaşlı bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayamaması başkasına muhtaç olma durumuyla kendine yetememe duygusunu doğurmaktadır. Söz konusu durumun etkenlerinden biri de yaşlı bireylerin üretici konumundan tüketici konumuna geçmiş olmasıdır (Alcolk, May ve Rowlingson, 2008: 518).

Yaşlılık sürecinde bireylerin fiziksel olarak bedenlerindeki yıkım ile kendi birçok ihtiyacını karşılayamaz hale gelir. Başkalarına ihtiyaç duyulan bu durumda kendine yetememe, eksiklik ve yük olma duygusunu yaşarlar.

2.2.5. Yaşlılık ve Yalnızlık

Yalnızlık, yaşlanma sürecinde görülen en önemli sorunlardan biridir. Kırsaldan kentlere göçün sürekli genç bireyler tarafından yapılması, yaşlı bireyleri kırsal alanda yalnız yaşamaya bırakılmasına neden olur. Yaşlı bireylerin çocuklarından uzakta yaşamaları kırsal alandaki yaşlılık sorunlarının en önemli olanıdır. Yaşlıların yaşam kaliteleri ülkemizde gün geçtikçe daha kötüye gitmektedir. Yaşlı bireyler sağlık

sorunları, sağlıksız beslenmeleri, konut sorunları, bakım ihtiyaçları ve serbest zaman değerlendirme gibi sorunların yanında yoksulluk ve yalnızlık ile de mücadele etmektedirler. Kurumsallaşmış huzurevleri de yaşlı bireylerin yalnızlığa bırakıldığı mekanlar olarak görülmektedir. Yaşlı bireylerin hayatlarını geçirdiği ortamdan uzaklaşması, yeni bir ortama uyum sağlamaya çalışması, anılarından uzaklaşması yeni bireylerle tanışmak ve onlarla yaşamak zorunda olması yaşlı birey için kabul edilmesi zor bir durumdur. Yaşlı bireye terk edilmişlik ve yalnızlık duygularını yaşatacaktır (Danış, 2009: 3-7).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLANMA ve TOPLUMSAL DURUM

Bireyin toplum içerisinde birçok statü ve rolleri bulunmaktadır. Bunlar bireyin gelişimsel süreçlerinden etkilenmekte ve bazılarının kaybederken yerine yenileri eklenebilmektedir. Oysa yaşlanmayla birlikte birey statüsel anlamda ciddi kayıplar yaşamaktadır. Yaşlılık ve yaşlanma kavramları, toplumsal süreçte yeterli düzeyde tanımlandıkça, yaşlı bireyin statü ve rollerinde de yenilikler olmaktadır.

3.1. Sosyal Yaşlanma ve Yaşlılık Sosyolojisi

Yaşlanma ile yaşanan değişimlerin önemi, etkileri, anlamı, sosyal gerçeklikten oldukça etkilenmektedir. Yaş'ın toplumsal alanda önemli bir gösterge aracı olarak kullanılmasını, kaynak ve fırsatların dağılımında birey sınıflaması, sosyal rollerin kazanıp kaybedilmesi ve davranış beklentileri olarak gösterilmektedir. Toplum bu açıdan bakıldığında, yaş bakımından bireyleri, çeşitli rol ve konumları sosyal yapı içinde içine yada dışına almak açısından ayırıştırır. Toplumsal organizasyonda yaşa bağlı düzenlemeler, statülere yüklenen rollerin uygulanabilmesi için düzenlenmiş kurallardır. Bireylerin, yaşlı bireylere nasıl davranılması gerektiğini, yaşlı bireylerin nasıl davranması gerektiğini, bireylerin yaşlı olup olmadığı toplum tarafından şekillendirmektedir (Baran, 2003: 36, 37).

Teknolojinin olanakları ve gelişim hızı ile gelişmiş toplumlardaki bireylerin yapabildikleri ters orantılıdır. Teknolojik değişim ve hıza uyum sağlamakta zorluk çeken yaşlı bireyler toplumda “modası geçmiş” olarak görülmektedir. Buda, yaşlı bireylerde saygı, sevgi, ait olma, kendini geliştirme gibi gereksinimlerinin karşılanmasını güç hale getirmekte ve özgüvenlerini zedelemektedir. Geleneksel toplumlarda ise modern toplumun aksine bilgi ve tecrübelerine önem verildiği ve yaşlı bireylerin sosyal statüsünün yüksek olduğu gözlemlenmektedir (Feldman, 1985; Onur, 1991; Stuart ve Sanden, 1985 ve Zanden, 1998'den, Akt.: Öz, 2002: 18-19).

Toplumsal değişme sürecinde yaşlılık kavramı, çeşitli boyutlar kazanmış ve yaşlı bireylerin yaşadığı çevreye göre farklılaşmıştır. Farklılaşan toplum, değişen koşulları, işlevleri, rolleri de beraberinde getirmiştir (Tezcan, 1982: 169).

Gün geçtikçe genel nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranı artmakta, buda hemen her alanda toplumda konu olarak tartışılmaya başlamasına neden olmaktadır. Fakat ülkemizde bu konu hakkında gerekli araştırma veya çalışmalar gelişmiş ülkelerde olduğunun aksidir. Türk toplumunun hızla yaşlanmasına, modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan değişim ve dönüşümler sebep olmuştur. Endüstrileşmiş ülkelerde toplumun her alanında yaşlılığın hissedilmesi sonucu toplum, yaşlanma ile ilgili politikalar geliştirme için yoğun çaba harcamaya başlamıştır. Ülkemiz genç bir nüfusa sahip olduğundan olayın ciddiyeti henüz benimsenmemiş bu politikalar üzerinde yoğunlaşma gereği duymamaktadır. Türkiye’de gelişmekte olan ülkelerdeki gibi hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır. Toplumdaki bireylerin birer yaşlı adayı oldukları gerçeği üzerinden başarılı yaşlanma temellerinin gençlik sürecinde atılması gerekmektedir. Türkiye’de bu konuyla ilgili önlemlerin alınmamış olması, henüz yaşlılığın ülkemiz de “toplumsallaşmamış” olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda toplumun bütününe yakından ilgilendiren yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik, sosyal güvenlik eksikliği, sosyal adaletsizlik türleri her zaman genç bireyleri ön plana çıkararak tartışılmakta, yaşlılıkla bağlantısı eksik bırakılmaktadır (Tufan, 2003: 31-33).

3.2. Türkiye’de Yaşlılık ve Sosyal Politikalar

En genel anlamı ile sosyal politika, toplumsal risklerin kamusal idaresi anlamına gelmektedir (Esping-Andersen, 2008: 39). Bir diğer ifade ile; ekonomik olarak bağımlı ve güçsüz kesimlerin korunması için devlet tarafından hayata geçirilen ve temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan uygulamalardır. Sosyal politika sosyal sorunlara devletin müdahale bütününe ifade etmektedir (Tokol, 2000: 1 ve Yüksel, 2014:10). Bazı farklılıkları içermekle birlikte sosyal politikaların genel olarak yaşlılar, çocuklar, kadınlar, zihinsel-bedensel engelliler ve göçmenlerden oluşan grupları hedef alarak (Can, 2013: 7) sahip oldukları dezavantajları minimize etmek için uygulanmaktadır.

3.2.1. Emeklilik Sistemleri

Sosyal devlet anlayışında yasal bir sistem olarak sosyal güvenlik, devlet tarafından düzenlenmektedir. Devletin vatandaşlarına karşı olan sorumluluk ve yükümlülüklerinden dolayı sosyal güvenliğin yasal olma niteliği bulunmaktadır. Sosyal güvenlik vatandaşlar için “hak” devlet için vatandaşlarına karşı yerine getirmesi gereken bir görevdir (Erkul ve ark., 1983: 136). Sosyal sigortaların, sosyal güvenlik sistemi içerisinde en gelişmiş ve en yaygın uygulama olduğu söylenebilir. Sosyal sigortalar, çalışan bireylerin maruz kalabilecekleri belirli sosyal riskleri karşılamak amacıyla, işçi ve işverenin katılımını zorunlu kılan devlet tarafından kurulan kurumlardır. Türkiye’de sosyal sigorta uygulamaları temel olarak Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur tarafından gerçekleştirilmektedir (Altan ve Şişman, 2003: 28).

Yaşlılık (emeklilik) sigortası, yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamalarından en yaygın olanıdır. Emeklilik iki temel de incelenebilir. İlki bireyin yaşam sürecinde tüketimini kolaylaştırabilmek, ikincisi bireyin güvenliğidir. İlkinde, emeklilik zamanında, bireye tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için gelir sağlamak ve yoksullaşma durumlarını gidermek amaçlanmaktadır. İkincisinde, bireyin ekonomik, sosyal ve sağlık hizmetleri açısından güvence altına almak ve yaşlılık sürecinde karşılaştıkları sağlık sorunlarını gidermek, amaçlanmaktadır (Taşçı, 2010: 184).

1976 tarihinde çıkan yasa ile beraber 65 yaşını doldurmuş kimsesiz, muhtaç vatandaşlarımıza yaşlılık aylığı bağlanması kararlaştırılmıştır. Yaşlı aylığı, yaşlı bireylerin az miktardaki ihtiyaçlarını gidermiş olsa da, hayatlarını sürdürme noktasında yetersiz kalmaktadır. Ülkemizdeki sosyal politikalar gelişmiş olan ülkeler nazarında oldukça yetersiz kalmaktadır.

3.2.2. Çalışma Hakkı

Çalışma yaşamında yaşlanmayla beraber bireylerin gelirlerinde düşme işsizlikte yükselme görülmektedir. Kırsal ve yoksul kesimlerde yaşlı bireylerde işsizlik kronikleşmiştir. İş bulabilen yaşlı bireyler ise emeklerini düşük ücretlerde satabilmektedir. Yaşlı bireylerin insani şartlarda yaşayabilecek gelir almalarına

sanayi toplumlarında görülen yaşa bağlı çalışma fırsatları engel olmaktadır (Emiroğlu, 1995: 41).

Sanayi toplumlarında yaşın ve fiziksel gücün rolü yüksektir ve yaşlı bireye çalışma hakkının verilmesi yetersiz kalacaktır. Hükümetler, yaşlı bireylerin çalışması için gerekli alanları yaratmalı ve yaşlı bireylere çalışma hakkı vermelilerdir. Fiziksel ve zihinsel yetilerine uygun çalışan yaşlı bireyler maddi gelir haricinde psikolojik sorunlar ve yalnızlaşmalarına da engel olacaktır (Altan, 2006: 276).

3.2.3. Sağlık Hakkı

Sağlık hizmetleri bireyin her yaşta ulaşması gereken, yalnızca yaşlı bireye verilen bir hak değildir. Fakat yaşlanma ile beraber artan sağlık sorunları bireyin kendi haklarına sahip çıkarak rahat bir hayat sürdürmelerine engel olabilmektedir. Bu nedenle yaşlı bireylerin yaşadıkları sağlık problemleri, ekonomik durumlarından sosyal hayat ile uyumlarına kadar geniş alanı etkileyebilmektedir. Yaşlılık sürecinde yaşlı bireyin kendisine sunulan sağlık hakkına ulaşabilmesi, hayati bir öneme sahiptir. Ülkemiz tüm vatandaşları kapsayabilen bir sağlık sistemine sahip değildir. Sağlık güvencesi, toplumda yalnızca sosyal güvenlik ağlarıyla birlikte çalışan kesime hitap etmektedir. Toplumsal alanda sosyal güvencesi olmayan kesim göz ardı edilmektedir. Ülkemizde yaşlı bireylerin büyük kısmının okuryazar olmaması ve teknoloji konusunda oldukça zayıf olmalarından dolayı sosyal güvenlik haklarını bilmelerine engel teşkil etmektedir. Kırsal da sağlık hizmetlerinin yetersizliği, sağlık hizmetlerine ulaşamamaları yaşlı bireyler için daha da zor bir hale gelmektedir (Dural ve Con, 2011: 487, 488).

3.2.4. Sosyal Hizmet Uygulamaları

Ülkemizde yaşlılara yönelik olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Muhtaçlık Fonları ile Belediyelerin ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının birçok sosyal hizmet uygulaması bulunmaktadır.

1986 tarihinde çıkan yasa ile “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu”nu Başbakanlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

(SYDTF)’dan, yoksulluk içindeki yaşı bireylere yardım yapmak amaçlanmaktadır. Fakat SYDTF’nin çalışmaları, ciddi şekilde denetlenmediği, yapılan yardımların önemli bir kısmı ihtiyaç sahiplerine ulaşmadığı ve amaçları doğrultusunda çalışmadığı gerekçesi ile ciddi eleştirilmektedir. Ancak kimsesiz, engelli ve yaşı bireylerin hayatlarını idame etmeleri için SYDTF’nin yardımları sürdürmesinin ve daha fazla hassasiyet göstermesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Şenses, 2003: 334-340).

Aksu Bora’ya göre, yoksul bireyler, diğer bireylerden yardım almak yerine devletten yardım almayı görece olarak “insani olgu” kabul etmektedirler. Fakat devletten alınan sosyal yardımı da “utanç verici” olarak algılayan bireylerde göz ardı edilmemelidir (2007: 106, 108). Bireylerin, verilen sosyal yardımların “sadaka” değil vatandaşlık hakkı olduğunu bilmeleri gerekmektedir. Çünkü yaşı bireyler kendilerine toplum içinde verilen sosyal desteği onur kırıcı bir davranış olarak görebilmektedirler. Bundan dolayı bireylerin yaşamını sürdürebilmesi için yapılan yardımlar, onuru zedelenmeden ve toplumsal alandaki saygınlığına zarar verilmeden yapılmalıdır (Buğra, 2005: 87).

Yukarıda anılan bu çerçevede, bireylere maddi desteklerin sağlanması, ev temizliği ve evde sağlık hizmeti sunulması, yaşam evlerinden bakım merkezlerinde kadar farklı gereksinimler için geliştirilmiş huzurevleri, yaşı kreşleri, okuma yazma kurslarından tazelenme üniversitelerine kadar ulaşan eğitimsel süreçler, değişik sosyal etkinlikler gerek kamu gerekse özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir.

3.2.5. Yerel Yönetimlerce Verilen Hizmetler

Kamu kurumları aracılığı ile sunulan sosyal hizmetler uygulama alan ve sorumluluklarında 2000’li yıllarla birlikte yerleşme öne çıkarılmaya başlamıştır (Sallan Gül & Alican Şen, 2014:123). Bu bağlamda yerel yönetimler aktif rol almaya başlamış ve bu süreç çıkarılan yasalarla ya da yönetmeliklerle hızlandırılmıştır. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu gibi düzenlemelerle yerel yönetimler genel olarak sosyal politikaların üretilmesi ve uygulanmasında etkin aktörler konumuna gelmiştir. Özellikle 5393 sayılı kanun belediyelere sosyal hizmet alanında görev ve

sorumluluklar vermektedir. Bu bağlamda belediyeler dar gelirli ve yoksullar, muhtaçlar, yaşlılar vb. dezavantajlı gruplara yönelik politikalar geliştirmek ve uygulamakla sorumlu kılınmışlardır (Ergun ve Tümtaş, 2017:607,608).

Belediyeler, yerel yönetimlerce verilen hizmet çerçevesinde yardıma ihtiyacı olan yaşlı bireylerin barınması adına huzurevi, ücretsiz muayene ve ilaç yardımı yapmak, gıda, ısınma ev temizliği ihtiyaçlarına destek olmak, belediye ulaşım araçlarında ücretsiz ya da indirimli seyahat edebilmek gibi çeşitli yardımlar sağlamaktadır. Ekonomik ve kültürel açıdan kendini geliştirmiş olan belediyeler ise, yaşlı bireylere seminer ve poliklinik hizmetleri, aşevinden evlerine yemek dağıtımı, nakdi yardım, ambulans ile sağlık kuruluşuna ulaştırma, özel gün kutlamaları ve çeşitli etkinliklere katılımlarını sağlamaktadır (<https://eyh.aile.gov.tr>).

Belediye hizmetleri çok çeşitli süreçlerde bireylere dokunmaktadır. Aslında bu çalışmaların çoğunu sosyal hizmet uygulamaları olarak da görmek mümkündür. Hatta mezarlıkların ve ibadethanelerin temizliği gibi kamusal çalışmalar dahi başta yaşlılar olmak üzere toplumun tüm bireylerine hizmet vermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK, YALNIZLIK VE GÜNDELİK HAYAT

Yaşlılık her toplumda farklı olarak yaşanmaktadır. Ancak genel olarak tüm toplumlarda yaşlıların yalnız olduğunu söylemek mümkündür. Yalnızlık ise aslında bir izolasyondur. Yaşlıyı özellikle çalışma yaşamından ayrılması anlamına gelen emeklilikle birlikte izolasyonu daha ciddi anlamda yaşamaktadır.

Yalnızlığın kurumsallaşmış hali ise huzurevleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey burada kalabalığın içinde yalnızlığı yaşayabilmektedir. Diğer taraftan ise bu kurumlar bireye koruma sağlamaktadır.

4.1. Yaşlı Yalnızlığı

Yalnızlık farklı toplumlarda farklı anlamlara gelmektedir. Genel anlamda tek başına olmak tanımına karşılık gelse de yapılan araştırmalar yalnızlığın sadece tek başına olma anlamına gelmediğini ortaya koymaktadır. Mullins'e göre, izole edilmiş birçok birey kendini yalnız hissetmeyebilirken toplumla etkileşim halinde yaşayan birçok birey kendisini yalnız hissedebilmektedir (Mullins ve ark., 1989: 105, Akt.: Danış, 2009: 6).

Yalnızlığın sosyal ve duygusal izolasyon olmak üzere iki boyutundan söz etmek mümkündür. Sosyal izolasyon, bireyin toplum tarafından kabul edilmeyerek toplumdan soyutlanması olarak tanımlanabilir. Duygusal izolasyon ise, bireyin kendi yaşantısında sevgi eksikliğine dair hissettiği yalnızlık olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle sosyal izolasyon bireyin toplumsal alanda kabul edilen sosyal rollerin eksikliğinden, duygusal izolasyon bireyin sosyal ve duygusal ilişki yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Mullins ve ark. 1989: 113-114, Akt.: Danış, 2009: 6,7).

Yaşlılık sürecinde görülen en önemli sorunlardan biri de yalnızlıktır. Genç kuşakların kırsal alandan kente göçü sürekli olarak devam etmekte, yaşlılar ise genellikle kırsal alanda kalmakta ya da bırakılmaktadır. Günümüzde kırsal alandaki yaşlılık sorunlarının en önemlisi yaşlı bireylerin çocuklarından uzakta yaşıyor olmasıdır. Kentlerde sağlık hizmetleri gelişmiş ve teknoloji insan ömrünün uzamasına katkı

sağlamıştır. Ancak kırsal alanda tüm olanaklardan ve çocuklarından uzak, parasal yoksunluk yaşayan yaşlılar kötü koşullarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Söz konusu, gelişen sağlık hizmetlerinden ve teknolojiden yararlanamayan kırsal alanda yaşayan yaşlıların hayatları bu imkansızlıklar nedeni daha da zorlaşmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizde yaşlıların yaşam standartları gün geçtikçe düşmekte; yaşlı bireyler sağlık, beslenme, serbest zaman değerlendirme, konut, bakım gibi sorunlarının yanı sıra yalnızlık ve yoksullukla da mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Danış, 2009: 3-5).

Emiroğlu'na göre, “bireyin, mesleki kimliği, toplumsal sistem içerisinde ona belirli bir konum sağlamakta ve gerekli rolleri vermektedir. Emekli kişi toplum içinde etkili rollerini ve fonksiyonlarını kaybetmektedir. Emeklilik ve beraberinde ortaya çıkan gelir azalması yaşlı bireyin toplumsal statüsünü düşürmekte, bu ise onun topluma uyum sürecinde çeşitli problemler yaşamasına ve yalnızlaşmasına neden olmaktadır” (Emiroğlu, 1995: 38).

Bu süreçlerle birlikte yaşlının yalnızlığa terk edildiği mekân olarak görülen huzurevleri kurumsallaşmıştır. Huzurevinde yaşayan yaşlılar arkadaş ortamı sağlayabilse de evlatları, torunları tarafından istenmediği düşüncesi kişiyi psikolojik bunalıma sürükleyebilmekte, yalnızlık ve nefret duygusunun yaşanmasına sebep olabilmektedir. Kırsal alanda çocuklarından uzak kalan yaşlının yalnızlık duygusu ile çocukları tarafından huzurevlerine bırakılan yaşlının yalnızlık duygusu benzer niteliktedir. Ancak fark şudur ki huzurevine yerleştirilen yaşlılar artık huzurevini son istasyon olarak görmektedirler. Bir huzurevine bireyin kendi isteği ile gidip yerleşmesi ya da çocukları veya yakınları tarafından yerleştirilmesi bireyin kimsesizlik ve yalnızlık duygusuna kapılmasına neden olabilmektedir. Bireyin alışmış olduğu çevreden ve yıllarını geçirdiği aile ortamından ayrılması, anılarını bırakmak zorunda kalması, yeni bir ortama uyum sağlamaya çalışması, tanımadığı insanlarla birlikte yaşamak zorunda olması yaşlı açısından kabul edilmesi zor bir durumdur. Çünkü tüm bu yaşananlar yaşlı bireye yalnızlık ve terk edilmişlik duygusunu yaşatacaktır. Yalnız yaşama durumu bireyin güvensizlik, korku, depresyon, yakın ilişki özlemi gibi hisler yaşamasına neden olabilmektedir (Danış, 2009: 5-7).

Yalnızlık, kişinin sahip olduğu sosyal ilişkisi ile sahip olmayı istediği sosyal ilişki düzeyi arasında ortaya çıkan farklılık durumu olarak da tanımlanabilmektedir (Gün, 2006: 11). Bu farklılık durumunda bireyin psikolojisi zamanla bozulma yoluna girebilir. Bu nedenle yalnızlık duygusunun güçlülük ve dayanıklılık gerektiren bir duygu olduğu söylenebilir. Özellikle yaşlılık dönemiyle ortaya çıkmaya başlayan, dezavantajlılık yaratan durumların etkisiyle yaşlı bireyler için güçlülük ve dayanıklılık önemli bir yere sahip olmaktadır. Yaşlı bireyin yaşama tutunması ve yaşamını anlamlandırması açısından güçlü ve dayanıklı olması, sağlıklı bir yaşlanma sürecinin gerekçesi olarak görülebilir.

TÜİK'in 2013 yılı verileri incelendiği zaman Türkiye'de yaşlı nüfus oranı % 7,7 iken; yaşlı bireylerin yalnız yaşama oranı % 16 olarak tespit edilmiştir. TÜİK 2015 verilerine göre Türkiye'de yaşlı nüfus oranı % 8,2 iken; yaşlı bireylerin % 17,6'sının yalnız yaşadığı belirtilmektedir. TÜİK 2016 verilerine göre, Türkiye'de yaşlı nüfus oranı %8,3 iken; tek kişilik hane halklarının %36'sını yalnız yaşayan yaşlılar oluşturmaktadır. Bu noktada fiziksel yalnızlık ile yalnızlık hissetme durumunun paralelliğinden yola çıkılarak yaşlı yalnızlığının zamanla daha da önemsenmesi gereken bir konu halini alacağı söylenebilir.

4.2. Gündelik Hayat Sosyolojisi

Sanayileşmeyle birlikte geline süreç sosyolojinin gelişime neden olmuştur. Toplumun dönüşümü sosyolojinin yeni alanlara dair çalışmalarına neden olmuştur.

19. yüzyılda, diğer bilimlere göre geç bir tarihte, ortaya çıkan sosyolojinin, ortaya çıktığı günden bugüne yöntem konusundaki tartışmaları sürmektedir. Bu tartışmalar sosyolojinin araştırdığı konuya dair yaklaşımlarına da önemli ölçüde yön vermiştir. Sosyoloji 19. Yüzyılda ortaya çıktığında Batı Avrupa'nın içinde bulunduğu kaos ortamından kurtulmak için çare aramak üzerine temellenen makro, yapısal-işlevselci bir teorik yaklaşımla şekillenmiştir. Çoğunlukla yapısal-işlevselci, makro teorik yönelimlerin izlerini taşıyan Özellikle AgusteComte, Emile Durkheim, Karl Marx ve MaxWeber gibi ilk dönem sosyal bilimciler, çalışmalarında "...odak noktası olarak yüzyıl başında Batı toplumlarını ilgilendiren temel sorunları almışlardır: genelde

toplum, modern toplumda birey, toplumsal değişimin nedenleri ve sonuçları onların temel sorunsallarıdır” (Slattery, 2008:16).

Ancak Sosyolojinin rolü ve misyonu konusundaki tartışmalar sosyolojinin farklı coğrafyalara yayılması ile farklı beklentiler ve açılımlarla sosyolojinin karşısına dikildi. Bu kapsamda sosyolojinin 1940’lı yıllardan itibaren yeni merkezi haline gelen Amerika’da gündelik hayat ve gündelik hayatın sosyolojisinin yapılabilişliğine ilişkin yükselen güçlü itirazlar (kaynağını yine Batı Avrupa sosyolojisi içinden alsa da birçok çalışma ile alandan yükselen ses Amerikan Sosyolojisi içinde gerçekleşmiştir) sosyolojik araştırma pratiği içerisinde gündelik yaşamla ilgili çalışmalara önemli bir yer açmıştır. Herhangi bir konuyla ilgili oldukça kapsamlı çalışmalar yapmak yerine dar bir alanda alanın dinamiklerini daha geniş kapsamlı ve en önemlisi insan duygu ve düşünceleri merkezli anlatmayı hedefleyen bu araştırmalar sosyolojiye hem yeni bir soluk hem de oldukça verimli çalışma alanları getirmiştir. Yapısal olarak sürekliliği sağlanan gündelik hayat temalarının bireyler tarafından nasıl sürdürüldüğü ve dönüştürüldüğü ve en önemlisi nelerin sürdürülüp, nelerin dönüştürüldüğü, gündelik hayat sosyolojisinin sosyolojik araştırmanın sınırları dâhiline girmesiyle mümkün olmuştur.

Yaşlılığa dair görünüm ve yaşlı bireyleri gündelik yaşamın içinde görmek her an mümkün olan bir durumdur. Önemli olan gündelik yaşamı iyi gözlemleyebilmek, yorumlamak ve anlamlandırmaktır. Gündelik yaşam sosyoloji açısından oldukça önemlidir, çünkü bir toplumu, topluluğu veya bireyi anlayabilmenin yolu gündelik yaşamı anlamaktan geçer. Gündelik yaşam, tüm insan eylemleriyle derinden ilişkilidir ve onların farklılıklarını, çatışmalarını kapsamaktadır. İnsanların bağları ve ortak zemini onların birleşme yeridir. Gündelik yaşam, her insanın varoluşunda şekil ve biçimini alan yani insanı insan yapan ilişkilerinin ve eylemlerinin toplamıdır (Esgin, 2018: 19). Gündelik hayat aynı zamanda insanın doğayla olan ilişkilerini de içeren bir süreçtir. Gardiner’e göre; “gündelik yaşam, insanların doğayla dönüştürücü bir eylem içine girdiği, yoldaşlığı ve aşkı öğrendikleri iletişimsel becerileri edinip geliştirdikleri, normatif kavramları pragmatik biçimde formüle ettikleri, çok çeşitli arzuları, acıları ve duyguları hissettikleri ve eninde sonunda sönmüledikleri hayati önemdeki çevredir. Kısacası gündelik yaşam, hem bireysel hem de kolektif anlamda insanların kendi çok yönlü becerilerini geliştirdikleri ve tümüyle bütünleşip gerçek

anlamda insan oldukları ortamdır” (Gardiner, 2016: 14-15’ten aktaran: Esgin, 2018: 19). Bu insan olma çabası aslında kendini gerçekleştirme çabasından başka bir şey değildir.

4.3. Görsel Sosyoloji

Görselliğin yapay ve ışıltılı dünyasının giderek gündelik hayatın bir parçası haline geldiği oranda sosyolojinin de önemli ve vazgeçilmez ilgi alanlarından biri haline gelen görsel sosyolojinin sosyal bilimsel analiz açısından, bilhassa sosyolojik analiz açısından konumu bugün için su götürmez bir tartışma olsa da başlangıç noktaları açısından durumun hiç de aynı olmadığı görülür. Marshall’a göre;

“Modern sosyoloji ile fotoğraf on dokuzuncu yüzyılın başlarında hemen hemen aynı anda ortaya çıktıkları halde, genellikle birbirlerinden ayrı hayatlar sürmüşlerdir. İlk döneme ait birkaç metinde (FredericThrasher’ın 1927 tarihli TheGang’ı gibi) araştırmaları örneklemek için fotoğraflardan yararlanılmış, fakat sosyologların büyük bölümü görsel malzemeleri görmezlikten gelmeyi tercih etmiştir. Yalnız bu durum başka alanlardaki sosyal bilimcilerin hepsi için geçerli değildir. Öte yandan, daha yakın zamanlarda, sosyolojinin "görsel sosyoloji" diye bilinen bir dalının ortaya çıkıp geliştiği görülmüştür. Görsel sosyolojinin ilgi alanı genellikle iki yöndedir. Görsel sosyoloji çalışmalarının büyük kısmı fotoğraftan (ve giderek daha fazla video ile filmlerden) veri toplamayı kolaylaştıran bir araştırma aracı işlevi görmesiyle yararlanırken; görsel imgeler başka bir açıdan, kendi başlarına birer veri kümesi olarak, genellikle filmlerin ve diğer eserlerin daha çok “göstergebilimin yardımıyla incelenbildiği sosyolojik” kültürel çalışmaların bir parçası olarak kullanılmaktadır.”(Marshall,1999: 280-281).

Harper’a göre (1988: 55), görsel sosyoloji, toplumsal olguları tanımlamak, açıklamak ve incelemek amacıyla araştırma sırasında bulunan veya üretilen fotoğrafların ve diğer imgelerin veri olarak kullanıldığı sosyolojik yaklaşımların toplamıdır.

Fotoğrafın sürekli değişen ve gelişen karakteri sosyoloji ve fotoğraf arasındaki ilişkiyi, bağı kuvvetlendiren öge olmuştur. Bu konudaki en önemli gelişme; fotoğrafın sadece portre tabloların yerine diğer bir söyleyişle sanatsal bir amaçla değil, toplumsal ve tarihsel birer kanıt, tanık ve belge gibi kullanılır hale gelmesidir. Oral’a göre;

“Bilimsel uygulamalar dışarıda bırakıldığında dünyaya duyurulduğu 1839 yılını izleyen ilk yıllardan başlayarak fotoğrafın iki temelde ilerlediği görülür. Bunlardan ilki, fotoğrafın, bir dışavurum, kendini ifade etme aracı olarak, temelde yaşamın estetize edilmesini amaçlayan kullanımı, diğeri ise, temel amacı yaşamı estetize etmek olmayan, fotoğraf makinesinin, insana, yaşamsal sorunlara, doğaya çevrilip, fotoğrafın bir tanıklık aracı olarak kullanılmasıdır. Alışlagelmiş bir deyişle belgesel fotoğraf olarak adlandırılan bu ikinci kullanım biçimi bazen salt bir tanıklık tavrını alırken, zaman zaman tanıklığı aşan, sorunları saptamakla kalmayıp, bunların düzeltilmesi yönünde çabaları içeren bir nitelik kazanır”(Oral, 1996: 23-24).

Toplumsal belgeci fotoğraf, kullanım biçimi olarak salt bir tanıklık ve zaman zaman tanıklığı aşıp sorunları belirleyip, bu sorunların çözülmesi/düzeltilmesi yönünden bir nitelik kazanır. Toplumsal belgeci yaklaşım ise toplumsal değişme, toplumsal ve doğal olaylar (afetler) sonrasında, meydana gelen değişimlerin etkileri veya bu değişimleri öngörerek öncesinde bu sorunlara yönelmek, bilgilendirmek ve gerektiğinde müdahale etmektir. Toplumsal bilinç yaratmak ve toplumsal sorunları ortadan kaldırmaya yönelik kamuoyu oluşturma amacı vardır.

Bu noktada ilgili literatür açısından Oral’a göre toplumsal belgeci yaklaşım hakkında şu bilgilere rastlanabilir:

“Toplumsal belgeci fotoğrafın konusu insandır. Toplumsal belgeci fotoğrafın en temel özelliği insanı konu alıp, bir değişim mesajı vermesidir. Belgesel fotoğrafın yorum ve mesaj kaygısı, toplumsal belgeci fotoğrafta yoğunlaşır. Bu anlayışta, konu edindiği sorunları aşma, insanı insana anlatma ve izleyicide, aktardığı sorunları ortadan kaldırmaya yönelik bir bilinç yaratma amacı vardır” (Oral,1996: 30-33).

Türkiye’de bu konuda örnek teşkil edecek birkaç örnek verilebilir; bunlardan ilki Fikret Otyam’ın 1950’li yılların başından 1980 yılına kadar ki toplumsal belgeci fotoğraf yaşamında göçebe Beritan Aşireti’nin yerleşik hayata geçmesine katkılar sağlayıp onların eğitim, sağlık, kuraklık, susuzluk, toprak mülkiyeti ve istihdam gibi sorunlarına dikkat çekmiştir.

“Fransız fotoğraf tarihçisi GiselleFreund’a göre fotoğrafçılığın önemi “onun bir’ sanat biçimi olarak taşıdığı potansiyelde değil, daha çok görüşlerimizi biçimlendirme, davranışlarımızı etkileme ve toplumumuzu tanımlama yeteneğinde” yatar” (Oral,1996: 30-33).

İkinci olarak ülkemizde Aclan Uraz 1987 yılında çalışmalarının ürünü olan çocuk işçiler sergisi ile Türkiye’de çocuk işçiler sorununu gündeme taşımış ve ilerleyen yıllarda yasalarda iyileştirmeler ve değişmelere etki etmiştir.

“Toplumsal belgeci fotoğrafın eğildiği konuları Sontag şöyle ifade eder: “Fotoğraf her zaman toplumsal tepelere ve çukurlara hayranlık beslemiştir. Belgeselciler (eli fotoğraf makineli saraylılardan farklı olarak) bunlardan İkincisini yeğlerler.” Sontag’ın geneldeki ironik söylemiyle “belgeselciler” diye nitelediği grubu “toplumsal belgəciler” ve “çukur” diye nitelediği kavramı “diğerlerine göre daha az imtiyaza sahip kişi, sınıf ve toplumlar” olarak algılamak gerekir. Toplumsal belgeci fotoğraf, daha az imtiyazlı kişi, sınıf ve toplumların, barınma, çalışma, öğrenim vb. yaşamın her boyutuna ilişkin sorunlarını, duyarlı bir yaklaşımla, diğer insanları, kurumları bilgilendirme ve bu sorunların aşılması konusunda harekete geçirme amacını taşır” (Oral,1996: 30-33).

Sontag’ın ifadesini örneklemek gerekir ise Vietnam savaşında, toplumsal belgeci fotoğrafçıların savaş alanlarında çekmiş olduğu fotoğrafları toplumla paylaşmaları sonucu, toplumun savaşın gerçek yüzüyle karşılaşması ve savaş karşıtlarının yayınlanan bu fotoğraflar ile savaşın durdurulmasına katkı sağlamıştır. Oral’ın anlatımı ile;

Toplumsal belgeci fotoğraflar şok fotoğrafları da değildir. Özkök, şok fotoğraflarından bazılarının dönemin simgeleri haline dönüşebileceğini belirtir:“Saygon polis şeflerinden birinin bir Vietkonglunun kafasına kurşun sıkarken çekilmiş fotoğrafı belli bir yaştan üzerindeki halen belleğinden çıkmış değildir(Fotoğraf 1). Kendini yakan Budist rahiplerin fotoğrafları 60’lı yılların görsel tarihinin belleklerden kolayca silinmeyecek bir bölümünü oluşturuyor” (Fotoğraf 2).Bu örnekleri artırmak olasıdır. Yukarıda sözü edilen Eddie Adams (1968) ve Malcolm Browne’nın (1963) unutulmaz fotoğraflarına, Nick Utun 8 Haziran 1972 tarihinde Vietnam’da çektiği napalm bombası kurbanı çıplak koşan kız çocuğu fotoğrafını da ekleyebiliriz (Fotoğraf 3). Anti-militarist içerikleri nedeniyle haber fotoğrafının güncelliğini aşıp, çarpıcı toplumsal dokümanlara dönüşen ve sıkça yayınlanarak insanların belleğine kazınan bu fotoğraflar, jurnalistik ileti işlevinin ötesine geçerek toplumsal belgeci fotoğraf tavrının güçlü örneklerine dönüşürler. Bu tür şok fotoğraflar, çoğu kez herhangi bir alt yazıya metnin desteğine gereksinim duyulmaksızın işlevlerini yerine getirir” (Oral,1996: 30-33).

Fotoğraf 1-4.3. Saygon polis şeflerinden birinin bir Vietkonglu'nun kafasına kurşun sıkarken çekilmiş fotoğrafı

Fotoğraf 2-4.3. Kendini yakan Budist rahibin fotoğrafı 1963

Fotoğraf 3-4.3. Nick Utun'ın 8 Haziran 1972 tarihinde Vietnam'da çektiği napalm bombası kurbanı çıplak koşan kız çocuğu fotoğrafı

Sosyoloji, araştırma tekniği olarak gözlem tekniğini kullanır, temelde toplumu gözlemler. Görsel sosyoloji, bu açıdan bakıldığında toplumsal araştırma yöntemidir ve bir araştırma yöntemi olarak sosyolojiye hem görsel açıdan hem de tarihsel ve toplumsal tanıklık konusunda sağladığı desteklerle farklı açılımlar sağlamıştır. Fotoğraf ve sosyoloji arasındaki bu ilişkiyi ve fotoğrafın sosyolojik bir araştırma nesnesi aynı zamanda bir analiz birimi olarak potansiyelini önemseyen Becker, fotoğraf analizi için üçlü bir ilk ayrıma başvurur. Fotoğraf analizinde görsel sosyoloji, belgesel fotoğrafçılığı ve foto muhabirliği şeklinde üç çeşit fotoğrafçılık belirleyerek bu şekilde analizler yapmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın temel amacı yaşlılıkta yaşanan problemler kapsamında yaşlı yalnızlığının yarattığı sosyal ve psikolojik boyutu inceleyip yaşlılık ve gündelik hayat arasındaki ilişkiye dair mevcut durumu ortaya koyabilmektir. Araştırmada, 65 yaş üstü kadın ve erkek bireylerin yaşadıkları yalnızlık sorunu gündelik yaşam pratiklerinden yola çıkılarak anlamaya ve ortaya koymaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikle; yalnızlık olgusunun ne olduğuna, hangi durumlarda sosyolojik bir sorun olarak görülmesi gerektiğine 65 yaş üstü bireylerin yaşlılığı nasıl algılayıp anlamlandırdıklarına ve bütün bunların gündelik yaşamdaki görünümünün nasıl olduğuna bakılmıştır. Gündelik hayattaki görünümleri için bireylerle yapılacak derinlemesine görüşmeler ve bireylerin gündelik yaşam içindeki pratiklerinin fotoğraflanması ile mümkün olmuştur. Bir başka deyişle, gündelik hayattaki yalnızlığın ortaya konmasında fotoğraf sanatından da faydalanılmıştır. Milas'ta yapılan araştırmada yaşlı bireylerin; eğitim, gelir, çocuk-torun sayısı, medeni durum, sosyal aktivitelere katılma imkanı, fiziksel ve zihinsel yeterlilik, sosyal dışlanma gibi faktörlerle yalnızlık durumları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Ayrıca, bu konu kapsamında, Muğla ili Milas ilçesinde yıllara göre yaşlı nüfus dağılımı, nüfus projeksiyonları, demografik özellikleri, gelir miktarı, gelir türü de incelenerek yaşlı yalnızlığına etkilerinin olup olmadığına bakılmıştır.

Literatür araştırması yapıldığında yaşlılık ve yalnızlık konusunda, farklı alanlarda çalışmalar olmasına karşın yaşlılık ve yalnızlığın bir arada ele alındığı çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Farklı disiplinler tarafından incelenen yaşlı yalnızlığına sosyolojik temelden hareketle çok disiplinli olarak bakmak çalışmanın önemli amaçlarından. Bundan dolayı çalışma süresince belediyeler, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İl Sağlık Müdürlükleri ve huzurevleri ile iletişime geçilmiş ve faydalanılmıştır.

Ulaşılmak istenen hedef, Milas ilçesinde var olduğu düşünülen yaşlı yalnızlığı sorununa, yalnızlığın yarattığı sosyal ve psikolojik sorunlara çözüm üretebilmektir. Türkiye’de, yaşlı bireyleri yalnızlık ve yoksulluk nedeniyle yaşadıkları sosyal ve

psikolojik sorunlarla ilgili çözüm önerileri ve yaşam kalitelerini arttırmaya dönük geliştirilen politika önerileri yerel yönetimlerle paylaşılacaktır.

5.2. Evren ve Örneklem

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin 2017 verilerine bakıldığında Milas ilçesinin toplam nüfusu 136.162'dir ve nüfusun %13'ünü altmış beş yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır (TUIK, 2017a). Aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 5-5.2. Örneklemde Kullanılacak İlçe, İlçedeki 65 Yaş Ve Üzeri Nüfus Ve Belirlenen Örneklem Sayısı

İlçe	Nüfus	65 Yaş ve Üzeri Bireylerin Sayısı	Yaşlı Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	Anket İçin Örneklem Sayısı	Yüz Yüze Görüşme İçin Belirlenen Örneklem Sayısı
Milas	136.162	17.405	%13	%3=502	12

Tablo 5-5.2'de yer alan, 2017 ADNKS bilgilerinden hareketle oluşturularak hazırlanmıştır. Tablo 5-5.2'de yer alan veriler doğrultusunda örneklem belirlenirken olasılıklı örneklem türlerinden tabakalı ve kategorili örneklem teknikleri kullanılmıştır. İlçenin örnekleme belirlenirken; ekonomi (sanayi, tarım, hayvancılık, turizm), göç alıp-vermesi, kır-kent ayrımı ve 65 yaş ve üzerindeki yaşlı sayısına göre örneklem sayıları dikkate alınmıştır. Ayrıca örneklem seçimi yapılırken cinsiyet oranlarının eşit olması sağlanmıştır. Seçilen mahalle muhtarlıklarından edinilen bilgiye göre 65 yaş ve üzerindeki bireylerin evleri tespit edilerek katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmada her mahallenin nüfusuna oranla örneklem seçilip bunlarla önceden yapılandırılmış soru formu ile görüşme yapılmıştır. Tablo 6-5.2'de yüz yüze görüşme için belirlenen mahalleler ve alınan örneklem sayısı yer almaktadır.

Tablo 6-5.2. Yüz yüze görüşme için örneklem kapsamında belirlenmiş olan mahalleler

SEÇİLEN MAHALLE	GÖRÜŞME
Bafa	1
Çomakdağ	1
Ketendere	1
Kapıkırı	1
Yeniköy	1
Çamköy	1
Merkez	4
Beçin	1
Selimiye	1

Araştırma kapsamında katılımcılar belirlenirken yaşlı bireylerin ruhsal ve zihinsel engelinin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Bununla araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Ruhsal ve zihinsel engeli bulunan ve yardıma ihtiyacı olan bireylere rastlanması durumunda, ihtiyaçları belirlenerek yetkili kuruluşlara bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmanın nicel verileri bu tezin yazarının danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Sergender Sezer'in 2018 yılında yaptığı ve Milas Belediyesi ile Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenen "Milas'ta Yaşlılık ve Yaşlı Sorunları" adlı araştırmasının yalnızlık ve gündelik yaşam ile ilişkili soruları ile sosyo-demografik bilgilerin sorularına verilen cevaplarından elde edilmiştir. Bu araştırmadan elde edilecek veriler evrenin tümüne genellemez. Bu nedenle evreni temsil etme kaygısı bulunmamaktadır.

5.3. Araştırma Tekniği ve Analiz Süreçleri

Araştırmanın katılımcıları 65 yaş ve üzerindeki bireylerdir. Yaşlı bireylerin yalnızlık düzeylerini, yalnızlığın ortaya çıkardığı sosyal ve psikolojik sorunları ölçmek üzere planlanan bu araştırmada veri toplama aşamasında karma yöntem olarak dönüştürücü desen (nicel ve nitel teknikler birlikte) kullanılmıştır. Bu tekniklerle bireylerle hem tam yapılandırılmış hem de yarı yapılandırılmış sorular doğrultusunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca veriler fotoğraflarla da desteklenerek yalnızlık olgusunun gündelik yaşama ve yaşamdan da topluma nasıl yansıdığı gösterilmeye çalışılmıştır.

5.3.1. Ölçme

5.3.1.1. Bağımlı Değişken: Yaşlı Yalnızlığı

İnsanlar hayatlarının her döneminde bir role sahiptir. Yaş ilerledikçe bireyin üretici rolünün yerini tüketici rolü almaya başlar. Bu tüketici rolü zamanla, bireyin toplumla arasında mesafe oluşmasına sebep olabilir. Söz konusu mesafe yaşlı bireylerin üretimden çekilmelerine sebep olmakta ve dolayısıyla yoksullaşma ve yalnızlık durumuna neden olabilmektedir. Yalnızlık yaşayan bireyler toplumsal alanda sosyal ve psikolojik olarak göz ardı edilemeyecek sorunlar yaşayabilmektedirler. Yaşlı bireylerde yalnızlık özellikle modernleşme ile birlikte ortaya çıkmış bir konudur. Modern yaşamın ön plana çıkarmış olduğu ekonomik kaygılar, üretme sürecine dâhil olmayan bireyleri toplumdan uzaklaştırmaktadır.

5.3.1.2. Bağımsız Değişkenler

Sosyo-demografik Değişkenler: Yaşlı yalnızlığı ve yoksulluğunun yarattığı sosyal ve psikolojik sorunların etkisini ölçmek amacıyla cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, medeni durum, meslek, sosyal güvence ve çocuk sayısı gibi etkenlere değinilmiştir.

Sosyal Dışlanma: Yaşlı bireylerde sosyal dışlanma çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Yaşamdan geriye çekilme, aktivite, devamlılık, eksiklik/yoksunluk, modernleşme gibi etkenler sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir (Oğuz, 2007: 37-43).

Yaşanılan Yer: Bu çalışma kapsamında yaşanılan yer değişkeni üç farklı boyutta (kır-kent, sosyal yaşam, fiziki yapı) incelenmiştir.

Sosyal Yaşam: Bireylerde yaşlanma ile görülen statü ve rol değişimi sosyal yaşamlarını da etkileyebilmektedir. Özellikle emeklilik sonrası bireyler yeni bir sosyal hayatın içerisine girmektedirler.

Ayrımcılık: Bireylerin devlet ve kuruluşlar tarafından eşitlik ilkesine aykırı olarak haklarından yoksun bırakılması veya eşit olarak faydalandırılmamasıdır.

5.3.1.3. Analizler

Araştırma karma yöntem olarak dönüştürücü desen (nicel ve nitel teknikler birlikte) olarak kurgulanmıştır. Bu yüzden anket, görüşme tekniği, gözlem (dışarıdan ve katılımlı), fotoğraf ile belgeleme ve söylem analizi tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler hem tam yapılandırılmış hem yarı yapılandırılmış sorular ile gerçekleştirilmiştir. Konunun çok fazla dağılmasını engellemek açısından da sohbet tarzında görüşme tekniği tercih edilmemiştir. Bunun yerine yaşlı bireyler gündelik yaşamları içinde gözlemlenmiş ve buna ilişkin notlar alınmıştır. Görüşmelerin analizleri yapılırken yöntem olarak yorumlayıcı – anlayıcı sosyoloji, teknik olarak ise söylem analizi kullanılmıştır.

5.4. Araştırmanın Yöntemi

Yaşlılığın, bireylerin işlevsel olma özelliklerini ve buna bağlı olarak sosyal statüyü büyük oranda kaybettirdiği söylenilebilir. Fiziksel yeti kaybı ile kişisel ihtiyaçların bile karşılayamamasına neden olabilen yaşlı bireylerin, üretimden, iş yaşamından çekilmelerinin önemli nedenleri arasında sayılabilir. Bu bağlamda yaşlılığın, bireylerin işlevsel olma özelliklerini büyük oranda kaybettirdiği söylenilebilir. Bu nedenle çalışmanın dayandırıldığı kuramsal yaklaşımlardan biri İşlevselciliktir.

İşlevselcilikte, toplumun hiçbir kısmının bütünden ayrı olarak anlaşılamayacağı ve birbirleri ile ilişkili kısımlardan oluşan bir sistemdir. İşlevselcilik, biyoloji bilimlerindeki organik sistem modeline dayalı olarak geliştirilmiştir (Wallace ve Wolf, 2004: 22).

Toplumun parçalarından biri olan yaşlı bireylerin, yaşam kalitelerinin düşüklüğü ve yaşadıkları sorunlar, toplumun diğer bölümlerini de önemli derecede etkilemekte ve toplumsal sistemin bozulmasına yol açmaktadır. İşlevselci teoriye göre, bozulan sistemin yeniden düzenlenmesi gerekir. Dolayısıyla yaşlı bireylerin yaşadıkları sorunlara çözüm üretilmesi dâhilinde sistemin düzeltilmesi gerekmektedir (Wallace ve Wolf, 2004: 42).

Araştırmada kullanılacak olan bir diğer yöntem Anlamacı- Yorumlayıcı yöntemdir. Anlamacı Yorumlayıcı yaklaşıma göre sosyal eyleme vurgu yapılarak onu tarihsel ve toplumsallığı içinde anlamak gerekmektedir (Bal, 2015: 18).

Araştırmada nitel teknik kullanılacağından nitel verilerin değerlendirilmesinde söylem analizi kullanılmıştır. Söylem analizi yöntemi, konuşma ve metinler aracılığıyla oluşan anlam ürünleri ile ilgilenen sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan geniş kapsamlı bir araştırmadır. Bu yöntemin, teorik arka planında sosyal bilimlerdeki sosyoloji, psikoloji, dilbilim, medya, siyasal bilimler gibi farklı alanlar yer almaktadır. Arka plandaki bu alanların her biri söylem analizini kendi bakış açılarına ve bilimsel yöntemlerine dayalı olarak kullanır ve söylem analizine ilişkin kendi kurallarını oluşturur (Çelik, Ekşi, 2008: 99-117). Böylece yaşlı bireylerin öznel tutumları ve düşünceleri de çalışmaya yansımaları sağlanacak, arka planda olup biten irdelenecektir.

5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Milas ilçesinde gerçekleştirildiğinden araştırma sürecinde zaman ve bütçe yetersizliği nedeniyle problemler yaşanmıştır. Çalışmada kullanılacak fotoğrafları çekmekte kişilerin özel hayatları söz konusu olduğu için sorunlar çıkmıştır. İzin alınan fotoğraflar beklenenden az olmuştur. İzin alındığında da, anın doğallığı kaybolduğundan birçok fotoğraf kullanılamamıştır. Bununla birlikte yaşlı bireylerin konuşmakta oldukları şivenin anlaşılabilmesi bir diğer sınırlılık olmuştur.

Son olarak, yalnızlık ve yoksulluk insan “onurunu” zedeleyen bir eksiklik duygusu hissettirmesi nedeniyle bireylerin gerçek duygu ve düşüncelerini ifade edememesine neden olabilmektedir. Bu durumda da araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinde problem yaşanabileceği düşüncesi araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almıştır.

5.6. Araştırmanın Varsayımları

- Yaşlanma, fiziksel ve zihinsel faaliyetlerin yavaşladığı ve zayıfladığı bir süreç olduğundan yaşlı bireylerin ekonomik gelirleri düşmektedir. Bu durumu alışılmış yaşam düzeninin değişmesine neden olduğundan yaşlıların yalnızlaşmasına neden olmaktadır.
- Gençliğin de yeterince birikim yapan bireyler, yapmayanlara göre ekonomik sorunları daha az yaşamaktadırlar, ekonomik sorunu olmayan bireyler yalnızlık duygusunu hissetmezler.
- Yaşlılıkta kendine yetememe durumu ve artan sağlık ihtiyaçları yaşlı bireylerin ekonomik olarak sorunlar yaşamasına neden olur.
- Ekonomik açıdan yoksul kabul edilen çoğu yaşlı bireyler, gerekli sağlık, sosyal, ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayamadıkları için yaşlılığın etkilerini fazla hissetmekte ve daha fazla yalnızlık duygusu yaşamaktadırlar.
- Kırsal alanlar iş olanaklarının, sağlık sektörünün, ulaşım hizmetlerinin gelişmemiş olduğu alanlar olarak bilinmektedir. Yaşlı yoksulluğu kırsal alanlarda daha fazla görülmekte ve yaşlılar kendilerini daha fazla yalnız hissetmektedirler.
- Sosyal olarak aktif olmak bireyi mutlu ve daha sağlıklı kaldığından sosyal olarak aktif bireyler yalnızlık hissetmemektedirler.

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu araştırmanın konusu olan yaşlı yalnızlığının gündelik yaşam içindeki görünüşleri özellikle modern yaşam koşuşturması ve yaşlı olmayanların yaşlılığa karşı duyarsız davranışları düşünüldüğünde sosyolojik olarak tespit edilip farklı yönleriyle ortaya konulması gereken bir sorundur. Araştırmanın evrenini teşkil eden Muğla'nın Milas ilçesi tam da bu sorun için iyi bir evren olma özelliğine sahiptir. Bunun en önemli nedeni TÜİK'in 2018 ADNKS'ne göre Milas'taki %13.32'lik yaşlı nüfus oranının Türkiye ortalaması olan % 8.8'den çok yüksek olmasıdır. Diğer önemli neden merkez ve kırsal kesim arasındaki sosyal, ekonomik farklılıklar ve aralardaki mesafelerdir. Buna ve göçe bağlı olarak özellikle kırsal alanlarda kalan nüfusun büyük oranda yaşlılardan oluşmasıdır. Bir diğer önemli sebep de doğuştan beklenen ortalama yaşam süresinin uzamasıdır. Türkiye için doğuştan beklenen ortalama yaşam süresi TÜİK'in verilerine göre 78.3 yıl olmuştur.

Dünya'da yaşam süresi, bölgelere göre değişiklik gösterse de genel olarak artma eğiliminde olurken, evlenme yaşı yükselmekte, doğum oranları ve ortalama çocuk sayısı azalmaktadır. Türkiye, ortalama yaşam süresi açısından gelişmekte olan ülkelere uygun bir yapıdadır.

Araştırmanın bu bölümünde, Milas ilçesinde bu tezin yazarının danışmanı Dr. Öğr. Üyesi Sergender Sezer'in 2018 yılında yaptığı ve Milas Belediyesi ile Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenen "Milas'ta Yaşlılık ve Yaşlı Sorunları" adlı araştırmasının yalnızlık ve gündelik yaşam ile ilişkili verileri, ayrıca yazar tarafından yapılmış 12 yaşlı bireyle yapılmış derinlemesine görüşmeler, sahada çekilmiş fotoğraflar ve saha gözlem notlarından oluşan veriler analiz edilmiştir. Dr. Öğr. Üyesi Sergender SEZER'in araştırmasından, izin alınarak, sadece demografik verileri ile gündelik yaşam, yalnızlık ve sosyal dışlanma ile ilgili sorularına verilen cevaplar kullanılmıştır.

6.1. Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Veriler

Çocuk sayısının genel olarak az olduğu Muğla ilinde ve özel olarak araştırma evreni olan Milas'ta ebeveynler, ekonomik gelir kaynaklarının ve iş olanaklarının sınırlı olmasından dolayı eğitime önem vermekte ve çocuklarının geleceklerini garantiye alma isteğiyle çocuklarını okula gönderip meslek sahibi yapmaya çalışmaktadırlar. Eğitim hayatlarını bitiren ve yetişkin birey haline gelen çocuklar çekirdek aile kurarak ebeveynlerin yanından, bazen de bölgeden uzaklaşmaktadırlar. Bu durum, geride kalan yaşlı ebeveynlerin hem çocuk, torun özlemi çekmesine hem de yoksulluk ve yalnızlık yaşamalarına sebep olabilmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki Tablo 7-6.3'de de ayrıntı olarak görülebildiği gibi, nicel araştırma neticesinde Milas ve mahallelerinde yaşayan 502 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcıların 284'ü kadın, 218'i erkek bireylerden oluşmaktadır. Nitel araştırma için ise 12 görüşmeciyle derinlemesine görüşme tekniği ile görüşülmüştür ve bu görüşmecilere ait sosyo-demografik bilgiler de Tablo 7-6.1'de ve Tablo 7-6.2'de verilmiştir.

Tablo 7-6.1. Kadınlar ile Yüz Yüze Görüşme Verileri

Kadın Görüşmeciler	Kg1	Kg2	Kg3	Kg4	Kg5	Kg6
Yaş	65	72	82	65	80	77
Gelir Durumu	Yevmiye	Emekli	Emekli eş	Emekli	Yaşlı aylığı	Eşten kalan maaş
Eğitim Durumu	İlkokul	İlkokul	Okumaz Yazmaz	İlkokul	İlkokul	İlkokul
Yaşadığı Yer	Yeniköy	Milas	Selimiye	Milas	Kapıkırı	Çomakdağ
Kiminle Yaşıyor	Eşi ile	Eşi ile	Eşi ile	Yalnız	Yalnız	Oğlu
Günlük İşleri Yapabilme	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Komşu İlişkileri	İyi	İyi	İyi	İyi	Yok	İyi
Yalnızlık Hissi	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Kendine Bakabilme	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Engel Durumu	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Var
Çocuk Sayısı	3	2	5	2	Yok	3
Torun Sayısı	4	3	5	3	Yok	6
İstenmediğini Düşünüyor mu?	Hayır	Hayır	Evet Bazen	Hayır	Evet	Yok
Ekonomik Yardım alma	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Devlet Aylığı	Yok

Evciil Hayvan	Var	Var	Yok	Var	Var	Yok
Hobi	Yok	Eskiden	Yok	Var	El İşi	Yok
TV İzleme	Evet Boş Zamanlarda	Sürekli	Sürekli	Akşam	Evet Akşamları	Evet Akşam
Kahvehaneye Gitme	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır

Tablo 8-6.1. Erkekler ile Yüz Yüze Görüşme Verileri

Erkek Görüşmeciler	Eg1	Eg2	Eg3	Eg3	Eg5	Eg6
Yaş	67	66	95	67	83	71
Gelir Durumu	Emekli	İyi	Emekli	Emekli	Yaşlılık Maaşı	Emekli
Eğitim Durumu	İlkokul	Eğitim Enstitüsü	İlkokul	İlkokul	İlkokul	İlkokul
Yaşadığı Yer	Beçin	Milas	Çamköy	Milas	Yeniköy	Ketendere
Kiminle Yaşıyor	Eş İle	Eş İle	Eş İle	Eş İle	Tek	Eş İle
Günlük İşlerini Yapabilme	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Komşularla İlişkiler	İyi	Evet	İyi	İyi	Evet	İyi
Yalnızlık Hissi	Hayır	Ara sıra	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Kendine Bakabilme	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Engel Durumu	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Çocuk Sayısı	3	2	4	5	Yok	2
Torun Sayısı	5	1	9	4	Yok	5
İstenmediğini Düşünüyor mu?	Yok	Yok	Yok	Ara sıra	Yok	Yok
Ekonomik Yardım	Hayır	Hayır	Evet Çocuklar	Hayır	Yaşlılık Maaşı	Hayır
Evciil Hayvan	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Hobiniz	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
TV İzleme	2-3 Saat	Hayır	2 Saat	Gece	Evet	Evet
Kahvehaneye Gitme	Evet	Evet	Evet	Eskiden	Evet	Evet

Tablo 7-6.3’de de görüldüğü gibi, araştırmanın nicel verilerine bakıldığında cinsiyete göre dağılımda kadınlar erkeklerden daha fazladır. Bunun en önemli sebebi 65 yaş üstü nüfusta kadınların erkeklerden daha fazla olmasıdır. Bu duruma göre Milas’taki kadın yaşlı sayısı da fazladır. Özellikle yaş ilerledikçe erkek yaşlı birey sayısı azalmaktadır. Örneklem de bu oran ve durumlar göz önünde bulundurularak alınmıştır.

Yaşlı bireyler için temel problemlerden birisi yalnızlık olgusudur. Yaşlıların evli olması bir nebze bu yalnızlık duygusunu hissetmelerinde etken iken yaş ilerledikçe ve beraberinde sağlık sorunları arttıkça evli olmak da yalnızlık duygusunu yok etmeye yetmemektedir. Onların ihtiyaç duyduğu evlat-torun ilgisi, akran ve sosyal çevre sohbetlerinin olmaması, anlaşılamamak, dışlanmak ve ayrımcılığa uğramak yalnızlığın asıl sebepleridir.

Türkiye'nin ve özelde Milas'ın yaşlı nüfusu söz konusu olduğunda dikkat çekici olan yaşlı nüfusun eğitim durumunun düşüklüğüdür. Bu durum en başta yoksulluk olmak üzere, yaşam kalitesinin düşüklüğü, haklar konusundaki bilinçsizlik gibi bir çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Nicel verilere göre örneklemin eğitim düzeyi % 86.8'i ilkokul veya altı eğitime sahiptir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 17.7 olurken, üniversite mezunlarının oranı sadece % 5'tir.

Eğitim durumuyla bağlantılı olarak değerlendirilmesi gereken gelir durumuna bakıldığında ise; yaşın ve eğitimin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Oysa yaşlılık, gelir olanaklarının azalması, bedensel yetersizlik ve sağlık sorunlarının artması nedeniyle bu dönemde düzenli ve yeterli bir gelir şarttır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu araştırmasının Haziran 2019 ayı sonucuna göre; dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 2.067,17 TL'dir. Gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalarının toplam tutarı ise (yoksulluk sınırı) 6.733,44 TL olarak hesaplanmıştır (Türk-iş, 2019). Bu hesaplama göre, açlık sınırı kişi başı 516,75 TL ve yoksulluk sınırı 1683 TL'dir. Nicel verilere göre örneklemin gelir düzeyinin % 68.1'inin yoksulluk sınırının altında, % 16.7'sinin açlık sınırının altında olduğu görülmektedir. Nicel verilerde gelir düzeyini belirtmeyen 160 kişi yaklaşık % 31.9 oranındadır. Yaşlılık döneminde, bedensel yetersizlik ve sağlık sorunlarının artması, doğru, sağlıklı beslenmesi gereken bireylerin, yoksulluk hatta açlık sınırının altında kalmaları onların sosyal hayattan tamamen kopmalarına tamamen yalnızlaşmalarına sebep olmaktadır.

Tablo 9-6.1. Sosyo-Demografik Bilgiler (Nicel Araştırma Sonuçları)

		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	284	56,4
	Erkek	218	43,4
Yaş Grupları	65-74 yaş arası	261	52,0
	75-84 yaş arası	160	31,9
	85 yaş ve üzeri	81	16,1
Medeni Durum	Bekar	4	,8
	Evli	300	59,8
	Boşanmış	10	2,0
	Dul (Eşi ölmüş)	187	37,3
Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	89	17,7
	İlkokul	347	69,1
	Ortaokul ve Lise	41	8,2
	Üniversite ve üzeri	25	5,0
Gelir Dağılımı	0-999 TL	84	16,7
	1000-2020 TL	215	42,8
	2021-3000 TL	28	5,6
	3000 TL ve üzeri	15	3,0
	Bilinmiyor	160	31,9
Toplam		502	100,0

Araştırmaya katılanların cinsiyet açısından eşit bir dağılım olduğu söylenebilirken, yaş grupları ele alındığında, erken yaşlılık dönemindeki katılımcıların yarıdan fazla (%52,0) olduğu görülmektedir. İlerleyen yaşlarda araştırmaya katılım azalmıştır. Katılımcıların çoğunluğu (%59,8) evli olup, ikinci sırada dul katılımcıların olduğu gözlenmektedir. Eğitim düzeyi ilkokul olan katılımcılar (%69,1) ilk sıradayken, en az (%5,0) katılım üniversite eğitim düzeyi olanlardan gerçekleşmiştir. 2019 Mayıs ayında asgari ücret 2020 TL'dir. Araştırmada geliri tespiti yapılabilenler içerisindeki katılımcıların büyük çoğunluğunun (%87,5) asgari ücretin altında geliri olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın asgari ücretin 1.5 katı geliri olanlar sadece %4,4'te kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 10-6.1. Yardım Alma Durumu

	Sayı	Yüzde %
Hayır, almıyorum	466	94,0
Evet, alıyorum	30	6,0
<i>Gıda ve yemek yardımı</i>	11	36,7
<i>Yakacak Yardımı</i>	11	36,7
<i>Kıyafet</i>	8	26,6
Toplam	502	100,0

Katılımcıların sadece % 6'sı herhangi bir yardım aldığını belirtmiştir. Yardım alanlar ise gıda veya yemek, yakacak (odun-kömür) ve kıyafet yardımı aldıklarını belirtmişlerdir.

6.2. Yaşlı Yalnızlığının Gündelik Görünümleri

İnsanların gündelik yaşamlarını aynı zamanda hayatta kalma ve hayatlarını idame ettirme faaliyetlerini yerine getirdikleri bir zaman dilimidir. Gündelik yaşam, sonraki gündelik yaşamlara yönelik ekonomik anlamdaki kazanım ve yatırımlarının da olduğu süreçtir.

Tablo 11-6.2. Hobi/Uğraş Durumu

	Sayı	Yüzde %
Yok	322	64,2
Var	180	35,9
Örgü örmek	42	21,3
Bağ-bahçe işleri	84	42,6
Dağdan mantar toplamak	4	2,0
Resim/Heykel	2	1,0
Oymacılık	2	1,0
El işi	13	6,6
Müzik aleti yapmak veya çalmak	2	1,0
Yemek yapmak	2	1,0
Diğer	46	23,4
Toplam	502	100,0

Katılımcıların neredeyse 1/3'nin bir hobisi veya uğraşının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu uğraşların ne olduğu irdelendiğinde yarıya yakınının (%42,6) bağ-bahçe işlerinin olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılar herhangi bir uğraşı olmadığını söylemesine rağmen ayrıntılı sorular sorulduğunda 17 kişinin bir uğraşının olduğu tespit edilmiştir. Hobi uğraşlarının insanların yalnızlık duygusu hissetmeyi azaltması ve gündelik yaşamlarında üretici olmanın da yalnızlıktan kurtulmanın bir yolu olmasını sağlar.

Eğer bu süreçte bireyler kendinden veya toplumdan kaynaklı sebeplerle, emeklilik veya yaşlılık sürecinde refah içinde yaşayabilmeleri için yeterince birikim yapamamışlarsa, dinlenmek, gezmek, yapamadıklarını yapmak, daha fazla sosyal ve

kültürel aktivite yapmak, çocuklarına ve torunlarına zaman ayırmak yerine, aşağıdaki üç fotoğrafta görüldüğü gibi çalışmak zorunda kalabilmektedirler.

Fotoğraf 4-6.2. İlerlemiş yaşına rağmen çalışmak zorunda olan bir semerci.

Fotoğraf 5-6.2. Çalışmak Zorunda Kalan Yaşlı Bir Kadın Birey.

Fotoğraf 6-6.2. Çalışmak Zorunda Kalan Bir Yaşlı Erkek Birey.

Tablo 72-6.3. Hobi/Uğraşın Sosyalleşmeye Etkisi ve Gelir Getirme Düzeyi

	Sayı	Yüzde %
Bilinmiyor	215	42,8
Hayır, sağlamıyor	187	37,3
Evet, sağlıyor	100	19,9
<i>Gelir Sağlıyor</i>	31	10,8
<i>Gelir Sağlamıyor</i>	256	89,2
Toplam	502	100,0

Her beş katılımcıdan biri hobi ve uğraşlarının sosyalleşmeye etkisi olduğunu ifade ettiğini belirtmiştir. Ancak bunların sadece %10,8'i bu hobi ve uğraşlarından gelir sağlamaktadır. Hobi/uğraşın gelir getirmeye etkisi hakkında görüşmeci KG5 şunları söylemiştir “... Gelirim, devletten aylık alıyorum. Başka da bir şeyim yok. Devletin verdiği aylıktan memnunum tabii memnun olmasam ne yapacağım. Biraz da bura da iş işleyip satıyorum işte ...” Görüşmeci EG4 ise “... Arıcılık hobim vardı bir de yaptığım bu iş semercilik var ...”

Özellikle yaşlı bireyler açısından bakıldığında gündelik hayat içindeki ihtiyaç duydukları en önemli şeylerden ikisinin iletişim ve etkileşim olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü hem yakın akrabaları, hem yakın sosyal çevreleri hem de kendi yaş grubu ve eşleriyle kurdukları iletişim ve sağladıkları etkileşim yaşam kalitelerini doğrudan etkilemekte, hissettikleri yalnızlık ve mutluluk duygusunun temel sebeplerinden biri olmaktadır. Bu konuda görüşmeci EG2 “... Komşularım ile ilişki iyi ama iki sebepten bozuluyor. Hayat tarzımız aynı değil uzaylı gibi görüyorlar. Birde hayvanlar konusunda çok duyarlıyız. Hayvan damarım ortaya çıkıyor ...” komşuluk ilişkilerini “... Mülkiyet çıkar işleri çok fazlalaştığı için yalnızlık daha iyi geliyor bana ...” diyerek yakın akraba ve yakın sosyal çevresinden şikayetçi olduğunu belirtiyor.

Aşağıdaki fotoğraftaki yaşlılar evli ama yanı zamanda küskün oldukları için zaman zaman birbirlerine suçlayıcı davranışlar ve söylemlerde bulunduklarını, bunun da hayatlarını daha çekilmez kıldığını belirtmişlerdir. Ancak aralarında geçmişten de kalan anlaşmazlıkların olmasının barış içinde kalmalarını zorlaştırdığını ifade etmişlerdir.

Fotoğraf 7-6.2. Aynı Ev İçinde Zaman Zaman Birbirine Tahammül Etmekte Zorlanan Yaşlılar.

Yaşlı bireyler, kendi yaş grupları ile daha rahat iletişim kurduklarından, sohbet etme, dertleşme, dedikodu yapma, haberdar olma ve eğlenme ihtiyaçlarını bu şekilde giderebilmektedirler. Ancak gündelik yaşamlarında bu da kesilirse en başta yalnızlık, sosyal dışlanmışlık duygusu olmak üzere çok çeşitli sosyal ve psikolojik sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. EG2 görüşmecisi sosyalleşmeyi iletişim kurmayı “... *Mecburen kahveye giderim. Sosyalleşmek için. Ateist olmama rağmen camiye de giderim ...*” cümleleri ile belirtmiştir. Görüşmeci EG3 ise “... *Komşularım hep öldü yaşlılıktan. Pek kimse kalmadı kahvede eğlerim kendimi ...*” sözleri söylemiştir.

Fotoğraf 8-6.2. Kırsalda Geleneksel Kıyafetleri İçinde Yaşlı Kadınlar (Çomakdağ).

Fotoğraf 9-6.2. Köy Meydanında Yaşlıların Muhabbeti.

Fotoğraf 10-6.2. Kahvehanede “Zaman Öldüren” Yaşlılar.

Yoksulluk içinde yaşamaya çalışan yaşlılar için sağlıkları el verdiği ölçüde çalışmaktan başka bir seçenek yoktur. Kırsal bölgelerde daha çok tarımsal ve hayvansal üretimde çalışırken, kentsel alanlarda ya kendi mesleklerini yapmaktadırlar ya da ücretli olarak çalışmaktadırlar. Piyango satıcılığı yapılan bu işlerin en başında gelen işlerden biridir. Bunun dışında ayakkabı boyacılığı, kuşyemi satıcılığı, bekçilik gibi işler de yaşlılar tarafından tercih edilen işlerdir.

Kadınlar için ücretsiz torun bakıcılığı ve ev işleri, en çok yapılan işlerin başında gelmektedir. En çok tercih edilen işlerden biri de özellikle kendi ürettikleri ürünleri pazarlara götürüp satmaktır. Bu hem gelir getirmek için tercih edilen bir işken aynı zaman da yaşlı ve yalnız bireylerin özellikle de kadınların, gündelik hayat içinde bir sosyalleşme aracıdır.

Kırsal yerleşim alanlarında evler arasında kilometrelerce mesafe olduğu gözlemlenmiştir. Bu mesafelerde yaşayan yaşlı bireyler komşularına bile gidebilme imkânına sahip değildir. Ancak bu pazarlar hem komşularını görme, hem de sohbet

etme, dedikodu yapma, haberdar olma ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Görüşmeci KG5, “... Sabah kalkarım namaz yok bu köyde. Hiç bir şey yok işte çıkar gelirim burada meydanda otururum. İş işlerim, boncuk yaparım. Başka bir şeyim yok ...” sözleri ile ifade etmiştir.

Fotoğraf 11-6.2. Kendi Ürettiklerini Satmaya Çalışan Yaşlı Bir Kadın.

Fotoğraf 12-6.2. Kendi Ürettiklerini Satan Yaşlı Kadınlar.

Fotoğraf 13-6.2. Tarım İşlerinde Çalışan Yaşlı Bir Kadın.

Fotoğraf 14-6.2. Tarımsal İşlerde Çalışan Yaşlılar.

Pazarlar aynı zamanda kırsal yerleşim yerlerinde gideremedikleri ihtiyaçlarını giderebilme olanağı da sunmaktadır. Bu nedenlerle Muğla'daki pazarlarda yoğun bir yaşlı kadın üretici-satıcı görmek mümkündür.

Toplumsal alanda bireyleri ayrıştıran “sınıf” farkı yoksul bireylerin toplumda kendine yer bulamamasına bu nedenle de yoksulluğunu daha fazla hissetmesine neden olmaktadır. Yaşlılık ve yoksulluk nedeniyle toplumda dışlanan çoklu dezavantajlı grupta yer alan bireylerin hem maddi hem manevi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalması, yaşamlarını çekilmez hale getirebilmektedir.

Yaşlı yoksul bireylerin toplumda yer bulamamasına ve yoksulluğu fazla hissetmesine toplumsal alanda bireyleri ayrıştıran “sınıf” farkı neden olmaktadır. Yaşlılık ve yoksulluk nedeni ile toplumda dışlanan veya toplumdan uzaklaşıp geri çekilen bireylerin maddi ve manevi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

Tablo 83-6.1. Ekonomik Durumun Sosyal İlişkilere Etkisi

	Sayı	Yüzde %
Bilinmiyor	15	3,0
Etkiliyor	157	31,3
Etkilemiyor	284	56,6
Bazen Etkiliyor	46	9,2
Toplam	502	100,0

Katılımcılara yöneltilen “ ekonomik durumunuzun sosyal ilişkilerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz?” sorusuna olumsuz yanıt veren ekonomik durumunun sosyal ilişkilerini etkilemediğini düşünen bireylerin sayısı 281 (% 56,6)’dir. Fakat hayır yanıtını veren bireylerde gözlemlenen kabullenilmiş çaresizliğe dikkat çekmek gerekmektedir. Bu soruya hayır cevabını veren bireylerin, herhangi bir sağlık güvencesi olmamasına, oldukça düşük bir gelire sahip olmasına rağmen “yaşlılıktan kaynaklanıyor, zaten hep böyleydi” gibi yanıtlar alınmıştır. Bu konuda EG3 “... Yaşlılığın en kötü yanı paran yoksa sende yoksun. Evlatların arayıp sormazsa o da kötü ...”, EG6 “... Her istediğimizi alıyoruz ama eskisi gibi değil 1 kilo alıyorsak şimdi yarım kilo alıyoruz. Hem ekonomik anlamda hem de tasarruf anlamında ...”, KG1 “... Hane gelirimiz sıfır. Burada yevmiye ile çalışıp emekli olmak için yatırıyorum, eşimin de emekliliği yok böyle çalışıyoruz ...”, KG4 “... Günde 2 öğün yemek yerim. Ekonomik olarak her istediğimi alamadığım oluyor tabii ...” cümleleri ile ekonomik durumun yaşlı bireylerin toplumsal alandaki yer ve durumunu belirlemede önemli rol oynadığına dikkat çeken görüşler bildirmişlerdir.

Fotoğraf 15-6.2. Pazarda Sosyalleşme.

Ekonomik gelir düzeyi düşük olan yaşlılar için hayat kalitelerini yükseltebilme imkânları sınırlıdır. Saha araştırmasında hem anket, hem görüşmelerle, hem de gözlem sonucu ortaya çıkan gerçek de bu yöndedir. Yaş ilerledikçe ve beraberinde sağlık sorunları, ruhsal ve fiziksel yetersizlikler de bu duruma eklenince yaşlı bireyler için yapılabilecekler sınırlı hale gelmektedir. Erkek yaşlılar için en önemli sosyalleşme mekanları kahvehaneler ve havalarda güzel olduğunda da parklardır.

Kadın yaşlılar için sosyalleşme mekanları sadece sokak ve komşularla buluşulabilecek bahçe ve evlerdir. Bu seçeneklerin dışında evin dışına çıkmadıkları, yaz aylarında kapı önüne çıkıp sokağı izledikleri, kış aylarında ise neredeyse hiç dışarı çıkmadıkları görülmüştür. Yaşlılığa engellilik veya hastalık eklendiğinde kadınlar için ev dışında hiç seçenek kalmamaktadır. Öyle ki, sadece hastaneye

giderken dışarıya çıkabildikleri gözlemlenmiş ve tespit edilmiştir. Bu durum yaşlılığı onlar için çok daha çekilmez kılmaktadır.

Fotoğraf 16-6.2. Kahvehanede Yalnızlık.

Fotoğraf 17-6.2. Evde Zaman Geçiren Kadınlar.

Fotoğraf 18-6.2. Ev Önünde Sokak Muhabbeti.

Ciddi sağlık sorunları olan, engeli bulunan yaşılı bireylerin gündelik yaşıamları tek düze ve başıkalılarına bağımlıdır. Bu şekilde olan birçok engelli için yanına anket yapmak veya görüşme yapmak için bile bir insanın girmesi onların gündelik yaşıamlarındaki noksanlığı bir s reliğıne bozmakta ve bu insanlara bir heyecan, bir sohbet imkanı verebilmektedir. Özellikle yalnız yaşılı bireyler, sosyalleştik e mutlu olmakta, bu şekilde dertlerinden ve kederlerinden uzaklaşabilmektedirler.

Fotoğraf 19-6.2. Engelli Bireyler (Foto: Sergender SEZER)

Fotoğraf 20-6.2. Yaşlı Kadınların Sosyalleşmesi.

Fotoğraf 21-6.2. Kapı Eşiği.

Fotoğraf 22-6.2. Psikolojik Durumlar.

Yaşamlarının son demine gelmiş olan yaşlı bireyleri hayata bağlayan kişisel, sosyal ve psikolojik faktörler azaldıkça, gündelik yaşam içinde dünyevi olandan uzaklaşma ve sadece günün dolmasını bekleme eğilimi artmaktadır.

Fotoğraf 23-6.2. Dünyevi Olandan Uzaklaşma.

Fotoğraf 24-6.2. Yoksulluk ve Hissedilen Derin Yalnızlık.

Bu noktaya gelindiğinde kişisel bakım ve hijyen, yaşam alanının bakımı ve temizliği, beslenme düzeni ve temizliği gibi konular artık önemsenmemektedir. Bunun sonucunda yaşamla olan bağlar tamamen kopmakta ve ölüm; arzulanan, her fırsatta, gerçekleşmesi için Tanrı'dan dilenen bir son olarak ortaya çıkmaktadır. Sebebi ne olursa olsun, yaşlı bireylerin bu noktaya gelmiş olmaları üzerinde düşünülmesi ve tartışılması gereken bir sorundur.

Fotoğraf 25-6.2. Yoksul Bir Yaşlının Yaşam Alanı.

Fotoğraf 26-6.2. Yaşlılıkla Birlikte Yoksulluğun Görünümü.

Fotoğraf 27-6.2. Ölüm Arzusu. (Foto: Sergender SEZER)

Yaşlıların gündelik hayatlarını nasıl geçirdikleri irdelendiğinde, diğer insanlarla yeterince iletişim kuramayan ve bir nevi işlevsiz kalmış olan bireylerin kendilerini daha yalnız hissettiği ve bu yalnızlık duygusundan kurtulmak için de sosyal olmayan yolları tercih ettiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 94-6.1. Sosyal Ortamlarda Dışlanma Düzeyi

	Sayı	Yüzde %
Bilinmiyor	45	9,0
Dışlanmıyor	343	68,3
Dışlanıyor	114	22,7
<i>Hastaneye gittiğimde</i>	25	21,9
<i>Toplu taşıma araçlarında</i>	54	47,4
<i>Ailem veya akrabalarım tarafından</i>	16	14,0
<i>Mahalle, komşu, arkadaşlarım arasında</i>	12	10,5
<i>Diğer</i>	7	6,1
Toplam	502	100,0

Katılımcıların çoğunluğu (%68,3) sosyal ortamlarda dışlanmadıklarını düşünmektedir. Dışlandığını düşünenler içerisinde; yarıya yakını toplu taşıma araçlarında dışlandığını hissetmektedirler. Yüz yüze ve gözlemlerde yaşlı bireylerin fiziksel yetersizliklerinden kaynaklı durak haricinde beklmeleri, toplu taşıma araçlarına binip inerken yavaş olmaları, toplu taşıma araçlarında özellikle gençlerin yer vermemeleri veya iletişimden uzak durmaları dışlandıklarını düşünmelerine sebep olmaktadır. Komşular tarafından dışlandığını belirten bir görüşmeci, EG2 “... Çok sevildiğimi biliyorum ama yaşam tarzımdan dolayı dışlanmış hissediyorum ...” şeklinde belirtmiştir. Aile ve akrabalar içerisinde dışlandığını düşünen yaşlı bireyler örnek olarak, görüşmeci EG4 “... Ailede oluyor bazen mal mülk yüzünden üzüliyorum da pek bir şey belli etmem, kıskançlık oluyor herkes için geçerli çıkar ilişkisi girince kırıyorlar ...” cümlesi ile dışlandığını belirtiyor. Çocukları tarafından dışlandığını düşünen görüşmeci KG3 “... Yaşlandık gari gezmeye giderler bizi götürmez çocuklar ...” cümlesi ile dışlandığını belirtmektedir.

Tablo 105-6.1. İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı

	Sayı	Yüzde %
Bilinmiyor	8	1,6
Hayır, kullanmıyorum	459	91,4
Evet, kullanıyorum	35	7,0
<i>Sosyal medya kullanıyorum</i>	24	68,6
<i>Sosyal medya kullanmıyorum</i>	11	31,4
Toplam	502	100,0

Katılımcılar oldukça sınırlı düzeyde (%7,0) internet kullanmakta, bunlar arasında ise çoğunluğu sosyal medya kullanmaktadır. Anket yapılan katılımcıların çoğunda cep telefonu kullanımı gözlemlenmiştir. Sadece 35 kişi internet kullanıyor bunların 24 tanesi sosyal medya kullanıyor. Katılımcıların % 17,7'si okur yazarlığı olmadığı, % 69,1'inin ilkokul mezunu olduğunu dikkate aldığımızda internet ve sosyal medya kullanımının düşük olması normaldir. Katılımcıların yaşlı olmalarından, kafalarının almadığını anlamadıklarını belirtmişlerdir. İnterneti kullanan yaşlı bireyler, haber takibi, gazete okumak, hastaneden randevu almak gibi işlemler için kullanmaktadır. Sosyal medyayı kullanıyorum diyen 24 katılıcı ise, çocuklarını ve aile bireylerini takip etmek, sosyalleşmek için kullandıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 11-6.2. TV İzleme Durumu ve Nedenleri

	Sayı	Yüzde %
Hayır, seyretmiyorum	58	11,6
Evet, seyrediyorum	444	88,4
<i>Sıkıntı, Yalnızlık</i>	73	17,3
<i>Vakit Geçirmek</i>	128	33,1
<i>Haber-Belgesel İzlemek</i>	128	32,0
<i>Dizi-Film İzlemek</i>	32	8,1
<i>Eğlence-Maç İzlemek</i>	26	6,8
<i>Eşi veya çocuğu izlemek</i>	9	2,7
Toplam	502	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğu TV izlemektedir. TV izleme nedenleri arasında ilk göze çarpan vakit geçirmek olduğu gözlenmektedir. Bu durumun yalnızlık ile doğrudan bir ilgisi vardır.

Yalnızlık temelde yaşla birlikte ortaya çıkan ilişki kayıplarıdır. Zaman ile, aile bireyleri, eş ya da yakın akraba ve arkadaşlar ölmektedir. Emeklilik ile iş yerlerindeki bağlantılar zayıflamakta yada tamamen yok olmaktadır. Emeklilik ve eşin ölümüyle birlikte rollerde kayıplar meydana gelmektedir (Öz, 2002: 24). Yaşlı bireyler giderek bu şekil de yalnızlaşmaktadırlar.

Yalnızlaşan yaşlı bireyler, televizyonda ilgi alanlarına göre programları izleyerek zaman geçirebilmektedirler. Yaşlı bireylerin, televizyon izleme nedenleri arasında bireyler arası iletişimde kullanabilecekleri konu başlıklarına erişme kolaylığıdır. Sosyal hayattan çekilen yaşlılar, televizyon sayesinde çevresiyle konuşabilecekleri konular geliştirebilmektedir (Van Der Gott, 2009: 30- 32).

Bu konuda görüşmecilerimizden “Günde kaç saat televizyon izliyorsunuz? Neden?” sorusuna alınan cevaplardan, EG6 “... *Gündüz haber seyredirim sadece. Akşamları uyuyana kadar televizyon seyredirim. Vakit geçirmek için ...*”, KG3 “... *Yatana kadar hiç kapatmam televizyonu dinler dururum. Ses oluyor evde ...*” ve EG4 “... *Televizyon seyredirim. Geceleri safari belgeseli seyredirim. Yeni yerler görüyorum ...*” cümleleri ile özetlemişlerdir.

Yalnızlık ve medya kullanımı üzerine yapılan araştırmalar yalnız kişilerin daha az kişilerarası etkileşimde bulunduğunu, bunun yerine televizyona yöneldiğini bulmuştur. Bu araştırma sonucunda da araştırmaya katılanların yalnızlık düzeyleri arttıkça, televizyon izleme sürelerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Tablo 12-6.1. Çocuklarından Beklenen İlgiyi Görme Durumu

	Çocukları		Torunları	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Bilinmiyor	16	3,2	35	7,0
İlgi Görüyorum	411	81,9	399	79,5
İlgi Görmüyorum	75	14,9	68	13,5
Toplam	502	100,0	502	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğu çocuklarından ve torunlarından yeterince ilgi gördüğünü belirtmektedir. Ancak ilgi görmediğini ifade edenler arasında yoğunluk,

çocuklarının ve torunlarının kendi aileleri ile ilgilenmeleri olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 13-6.1. Kendini Yalnız Hissetme Durumu

	Sayı	Yüzde %
Evet	145	28,9
Hayır	267	53,2
Bazen	90	17,9
Toplam	502	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası kendini yalnız hissetmemektedir. Bazen yalnız hissedenleri de değerlendirdiğimizde katılımcıların $\frac{2}{3}$ 'ünün kendini yalnız hissetmediği sonucuna ulaşılabilir. Yalnızlık hissini sırasıyla TV izleyerek, kahvehaneye giderek, evcil hayvan besleyerek ve ibadet yaparak bastırdıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılara “Gündelik hayat içerisinde kendinizi yalnız hissediyor musunuz?” sorusu sorulmuş görüşmeci EG4 “...Kendimi yalnız hissetmem aile bağlarımız güçlüdür. Kalabalık olmayı severim bayramlarda çocuklar gelir torunlarla hep beraber yer içeriz. Ailem tutucudur benim Milas'ta ilk kara çarşıya girenlerdendir benim kızım ama hiç sıkıntı olmaz. Arapça bilir evine varınca hazırlar mangalı koyar içkimi hanım kızar kızımda ona kızar ana dışarda içeceğine burada içsin der ...” cümleleri ile görüşmeci KG2 “...Yalnız hissetmem. Ailem hep öldü onlar aklıma gelince kötü olurum ama ağlamamak için türkü söylerim ...” cümleleri ile ifade etmiştir.

Tablo 14-6.1. Hastane Ulaşımında Problem Yaşama Durumu

	Sayı	Yüzde %
Bilinmiyor	35	7,0
Hayır	369	73,5
Bazen	30	6,0
Evet	68	13,5
Toplam	502	100,0

Katılımcılar hastane ulaşımında çoğunlukla bir problem yaşamamaktadır. Sadece her sekiz katılımcıdan biri ulaşım problemi yaşamaktadır. Ulaşımı ise çoğunlukla toplu taşıma veya yakınlarının araçları ile çözmektedirler.

Tablo 15-6.1. Ev Temizliğini Yapabilme Durumu

	Sayı	Yüzde %
Yapılıyor	201	40,0
Hayır	301	60,0
<i>Kendisi ve eşi</i>	117	43,5
<i>Kızı</i>	50	18,6
<i>Gelini</i>	49	18,2
<i>Temizlikçi</i>	34	12,6
<i>Oğlu</i>	5	1,9
<i>Diğer (Torun, Yeğen, Komşu)</i>	14	5,2
Toplam	502	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası kendi temizliğini yapamamaktadır. Bununla birlikte temizlik işlerinde kadınların (kızı, gelini veya temizlikçi) yardım ettiği görülmektedir.

Ekonomik gelir düzeyi düşük olan yaşlılar için hayat kalitelerini yükseltebilme imkânları sınırlıdır. Saha araştırmasında hem anket, hem görüşmelerle, hem de gözlem sonucu ortaya çıkan gerçek de bu yöndedir. Yaş ilerledikçe ve beraberinde sağlık sorunları, ruhsal ve fiziksel yetersizlikler de bu duruma eklenince yaşlı bireyler için yapılabilecekler sınırlı hale gelmektedir. Ev temizliklerini yapamama yukarıda açıkladığımız nedenlerin tümüne bağlıdır. Ekonomik yetersizlik nedeni ile eve temizlikçi çağırma söz konusu değildir. Eğer eş yaşıyor ise en büyük yardımcısı eşleri oluyor. Eş haricinde kız çocukları veya gelinler tarafından daha çok yardım ediliyor. Aile bireylerinin uzak olması veya hiç olmaması durumunda Muğla Büyükşehir Belediyesi'nin yaşlılara yönelik evde temizlik hizmeti vermesi bu anlamda çok olumlu ve önemli bir sosyal hizmettir. Yüz yüze görüşmede görüşmeci EG5 “... Her işimi kendim yaparım. Devlet sadece ev temizliği için Milas'tan birini gönderir temizliği yaparlar. Rahatsız olmuyorum. Onun harici her işimi kendim yaparım ...” cümleleriyle ifade etmiştir.

Tablo 16-6.1. Banyo Yapabilme Durumu

	Sayı	Yüzde %
Evet yapabiliyorum	412	82,1
Hayır yapamıyorum	90	17,9
<i>Eşi</i>	26	28,9
<i>Kızı</i>	32	35,6
<i>Gelini</i>	18	20,0
<i>Oğlu</i>	5	5,6
<i>Diğer</i>	9	10,0
Toplam	502	100

Katılımcıların büyük çoğunluğu kendisi banyo yapabildiğini ifade etmektedir. Kendi başına banyo yapamayanlara kızı, eşi, gelininin ve oğlunun yardım ettiği tespit edilmiştir. “Ev temizliği yapabilme durumu” için yazdığımız bilgiler burası içinde geçerlidir. Dikkat edilecek husus eş haricinde yardım edenlerin ağırlıklı kız çocuğu ve gelinlerin olmasıdır. Yüz yüze görüşme ve gözlem ile yaşlı bireyin yaşlılık maaşı veya emekli maaşının bu yardımları tetiklediği görülmüştür.

Tablo 17-6.1. Banyo Yapma Sıklığı

	Sayı	Yüzde %
Haftada birden fazla	179	35,7
Haftada bir	214	41,8
İki haftada bir	61	12,2
Ayda bir ve daha az	58	10,4

Katılımcıların yarıya yakını haftada bir kez banyo yaptığını ifade etmiştir. Ancak her 10 katılımcıdan biri ayda en fazla bir kez banyo yapabildiğini belirtmiştir. Yaşlı bireylerin fiziksel yeti kayıplarından dolayı banyo yapma sıklıkları düşüktür. Genelde çalışmadıkları için ve zamanlarının çoğunu evde geçirmelerinden kaynaklı

çok fazla banyo ihtiyacı bulunmamakta. Yalnız bireyler banyo yapabilmek için çocuklarını veya gelinlerini beklemektedir.

Tablo 18-6.1. Market veya Pazar Alışverişi Yapabilme

	Sayı	Yüzde %
Kendim yapıyorum	265	52,8
Komşularım yapıyor	14	2,8
Çocuklarım yapıyor	108	21,5
Gelinim yapıyor	19	3,8
Damadım yapıyor	7	1,4
Torunlarım yapıyor	8	1,6
Eşim yapıyor	65	12,9
Diğer	16	3,2
Toplam	502	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası pazar veya market alışverişlerini kendisinin veya eşinin yaptığını belirtmişlerdir.

Tablo 19-6.1. Yemek Yapabilme

	Sayı	Yüzde %
Evet, kendim yapıyorum	252	50,2
Hayır, kendim yapmıyorum	250	49,8
Toplam	502	100,0

Katılımcıların yarısı kendi yemeğini yapamadığını ifade etmiştir. Bu katılımcılara kızı, gelini yardım etmektedir. Yaşlılıktan temizlik ve yemeklerini yapamayan yaşlı sayısı oldukça fazladır. Bazı katılımcılar ekonomik gelirlerinin düşük olmasından kaynaklı yemek yapmadıklarını, bazı yaşlıların yalnızlıktan yemek yapmadıklarını ve birçoğunun da yaşlılığa bağlı olarak yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 20-6.1. Evde Yemek Yapma Sıklığı

	Sayı	Yüzde %
Her gün	374	74,5
İki günde bir	107	21,3
Haftada bir veya daha az	21	4,2
Toplam	502	100,0

Katılımcıların evlerinde kendisi veya bir yakını tarafından en fazla iki günde bir yemek yapıldığı görülmektedir. Komşuluk ilişkilerinin iyi olması, çocukların yanında veya yakınında olmaları dolayısı ile % 95'inin en fazla iki günde bir yemek yapıldığı görülmektedir. Yaşlı bireylerin, çalışma yaşamından geri kalmaları, fazla enerji harcayan faaliyetlerde bulunmamaları ve uyku düzenlerinin değişmesi ile beraber yemek yeme sıklıkları da değişim göstermiştir.

Tablo 21-6.2. Gündelik hayatta Sosyal Yaşama katılmayı Engelleyen Unsurlar

	Sayı	Yüzde %
Cevap yok	91	18,1
Kaldırımlar ve yolların yürümeyi engellemesi	146	29,1
Merdivenlerin beni engellemesi	58	11,6
Yaşadığım yerde asansör olmaması	4	0,8
Kamu kuruluşlarının fiziki planlamasının engelli ve yaşlılara uygun olmaması	10	2,0
Yokuşlar	75	14,9
Kaldırımların ve yolların tekerlekli sandalyeye uygun olmaması	10	2,0
Araç trafiği ve araçların yanlış park etmesi	35	7,0
Evimin kent merkezine uzak olması	6	1,2
Diğer	67	13,3
Toplam	502	100,0

Katılımcıların sosyal yaşama katılımını engelleyen unsurlar sorulduğunda kaldırımların ve yolların yaşlılara uygun düzenlenmemesinin ilk sırada olduğu görülmektedir. Yaşlılık döneminde hareket yeteneğinin gerilemesi ile yokuşları kaldırımları dar veya yüksek oluşları yaşlı bireylerin yaşama katılmalarını engellemektedir. Dolayısı ile gündelik hayatta yaşanan bu sıkıntılar yaşlı bireylerin sosyal yaşama katılmasını engelleyerek sosyal hayattan geri çekilmesini ve yalnızlaşmasını sağlamaktadır.

Tablo 22-6.2. Şehir Dışına Çıkma Durumu (yaşamında)

	Sayı	Yüzde %
Evet, çıktım	404	80,5
Hayır, çıkamadım	98	19,5
Toplam	502	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğu şehir dışına çıktıklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın yapıldığı bölgede arıcılığın yoğun yapılması ile il dışına fazlaca çıkılmasını sağlıyor. Ayrıca bireylerin az çocuk dünyaya getirmeleri ve onların eğitimleri şehir dışında yapmaları da bireylerin çocuklarının yanına gidip gelmesi bunu doğrulamaktadır. Çocuklarının başka şehirler de çalışmaya gitmeleri veya evlenip yuva kurmaları da bireylerin şehir dışına çıkmalarının yoğun olmasını açıklamaktadır.

Anket haricinde sahada mahallelerde yarı yapılanmış sorularla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde anket sorularına paralel sorular yöneltilerek, gündelik yaşamlarında ekonominin yeri, yoksulluğun etkileri, yalnızlık olgusu ve gündelik yaşam üzerinde durulmuştur. Görüşme yapılan bireyler, ankette de olduğu gibi yaş ve cinsiyet kriteri dışında tamamen tesadüfi olarak seçilmiştir. Kentte yaşayan yaşlı bireylerin kırsal alana göre kendilerini daha yoksul hissetmeleri daha yüksektir. Muğla'nın geleneksel kültürü içinde, acizliğini, muhtaçlığını başkalarına göstermeme önemli bir toplumsal davranış örneği olarak kabul edilmektedir. Bir diğer önemli etken de yaşlı olsa bile kırsal alandaki bireylerin hala küçük çaplı üretici olmaları ve bazı ihtiyaçlarını bu üretim sayesinde karşılayabilmeleridir.

Kırsal alanda kendi yiyeceklerini üretebileceği alanlar olan yaşlıların, kente göre olanakları fazladır. Kent de dayanışma kırsala göre daha azdır. Ekonomik gücü olduğu müddetçe ihtiyaçlarını karşılayabilmekte, faturalarını ödeyebilmekte, alışverişini yapabilmekte, kiracı ise kirasını verebilmektedir.

Yarı yapılanmış sorular ile yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmeler de anket sonuçlarının paralelinde sonuçlar vermiştir. Görüşmeye katılan yaşlı bireylerin yaklaşık % 90'nın gelir düzeyi asgari ücretin altında, eğitim düzeyleri % 70'i ilkokul, kişisel temizliklerini yapan bireyler % 82, yaşadıkları mekanın temizliğini yapamama oranı % 60, yemeklerini kendi yapma oranları % 74,5, kendilerini yalnız

hissedenleri oranı % 29 civarında, boş zamanlarının büyük bölümünü televizyon izleyerek geçirme oranları % 88,4 nedenlerinde vakit geçmiyor, yapacak bir şey yok olarak belirtmekteler. Ekonomik yardım alanların oranı % 6, kahvehaneye gitme oranları erkek bireyler için % 90'nın üzerinde tespit edilmiştir.

Kentleşme ve kentlileşme ile birlikte meydana gelen toplumsal değişimden tüm bireyler gibi yaşlı bireyler de etkilenmekte ve dezavantajlı konumda yer almaktadırlar. Milas'taki yaşlı bireylerin % 30'unun yalnızlık hissettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında yalnızlık hissetme durumunun fiziksel yalnızlıkla paralellik gösterdiği görülmektedir. Yaşamdan geri çekilme teorisine göre, yaşlanan birey kendisini toplumdan geriye çekerken toplumdaki diğer bireyler de yaşlı bireylerin yalnızlaşmasına ve toplumdan soyutlanmasına izin vermektedirler.

Muğla'nın Milas ilçesinde yapılan araştırma kapsamında bireylerin % 87,5'inin yoksulluk sınırının altında yaşadığı saptanmıştır. Yaşlı bireylerin yoksulluğunu etkileyen birden çok etkenden söz edilebilir. Bu etkenlerin başında yaşa bağlı olarak fiziksel ve zihinsel yeti kaybı gelmektedir. Fiziksel ve zihinsel yeti kaybı hem bireylerin çalışmalarını kısıtlamakta hem de toplumda işverenler tarafından "vasıfsız" olarak nitelendirilebilmektedirler. Yoksulluk beraberinde yalnızlığı, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz bırakılmayı getirdiğinden, bireyler yaşlılık sürecinde sosyal ve psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Toplumsal bir bütünü etkilemesi nedeniyle toplumsal bir sorun haline gelen yaşlılık ve yarattığı sorunlar, bireylerin ve toplumun refahı açısından önem arz ettiği gibi toplumun gelişmişlik düzeyini de belirleyen bir etmen olmaktadır.

Yukarıda gösterilen tablolar ve elde edilen görüşme verileri, Milas'ta yaşayan yaşlı bireylerin sağlık, ekonomik, kültürel, sosyal sorunlarının varlığını ortaya koyar niteliktedir. Saha araştırması sürecinde, bireylerden izin alınarak çekilen, ekte yer alan fotoğraflar bireylerin gündelik hayatlarını ve yoksulluklarını belgelemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin demografik yapısı önemli bir değişim sürecine girmiştir. Mevcut duruma ve nüfus projeksiyonlarına bakıldığında Türkiye nüfusu hızlı bir şekilde yaşlanmakta buna karşılık doğum oranları düşmektedir. Genç nüfusun kırdan kente göçü ile yaşlı nüfusun ağırlıklı olarak kırsal bölgelerde kalması sonucunda kırsal nüfusun yaşlanması konusunun önemini ortaya çıkarmakta ve bu konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Gelecek on yıllarda Türkiye nüfusunun önemli bir bölümü 65 yaş ve üzeri bireylerden oluşacaktır ve bu nüfusun bir kısmı da kırsal bölgelerde yaşayacaktır. Bundan dolayı kırsal bölgelerde ve kentlerde yaşayan yaşlıların sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özelliklerinin ve gündelik yaşam pratiklerinin belirlenmesi için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir ve ilerleyen dönemlerde bunun önemi daha da belirgin olacaktır. Bu araştırmanın alanını oluşturan Milas hali hazırda % 8,8 olan Türkiye yaşlı nüfus ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu durum hem merkezi hükümet tarafından sosyal politikaların belirlenmesinde, hem de yerel sosyal politikaların belirlenmesinde öncelik arz etmektedir. Ancak bakıldığında Menteşe'deki iki, Fethiye'deki bir huzurevi dışında Muğla'da başka huzurevi bulunmamaktadır.

Yaşlı bireylerin, sosyal hizmet, bakım hizmeti ve özellikle sosyal güvenlik ve sağlığa ilişkin ihtiyaçları olacaktır. Bu hizmetlere ihtiyaç duyulması, bir kriz ortamının oluşacağı algısını yaratmamalıdır. Yaşlı nüfusun ulaşacağı büyüklüğün toplum üzerinde oluşturacağı ekonomik ve sosyal baskı, doğru planlama ve politikaların uygulanması ile avantaja çevrilebilecektir.

Sanayi devrimi ile kırdan kente hızlanan göç toplumlardaki pek çok yapıyı değişime sürüklemiştir. Bu yapıların başında da aile kurumu yer almaktadır. Kentleşme süreci ile birlikte kırdan kente yoğun olarak yaşanan genç nüfus göçü, yaşlı bireylerin kırsal alanda kalarak yalnızlaşmasına ve ihtiyaçlarını tek başına karşılamak zorunda kalmasında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırma alanındaki kırsal nüfusa bakıldığında, özellikle yaşın ilerlemesi, fiziksel ve ruhsal yetersizliğin artması ve beraberinde gelen ruhsal ve fiziksel hastalıkların veya engellerin, buralarda yaşayan yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarını bunaltıcı bir tekdüzeliğe ve hatta

ölümü beklemeye, arzulamaya ittiği gözlemlenmiştir. Neredeyse kendini mutlu hisseden yaşlı birey yok gibidir.

Kırsal alanda sorun yaşayacağı düşünülen yaşlı bireyler kentlerde çocukları tarafından yanlarına alınmışlardır. Ancak yaştan ilerlemesi ile görülmeye başlanan duygusal yoğunluk ve fiziksel kayıplar, bu insanların ailelerine olan maddi ve manevi yükü arttırmıştır. Bu durum yaşlı bireyler üzerinde yoğun bir psikolojik baskı yaratmaktadır. Bu nedenle yaşlı aile bireylerini yanında barındıran ailelere ciddi ekonomik, sosyal ve psikolojik destek verilmelidir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında yaşlı bireylerin yaşlılık ve gündelik hayat görünümünde sosyal ilişkilerin, aile ilişkilerinin, dolaylı ve doğrudan üretim ilişkilerinin etkili olduğu görülmektedir. Bunun dışında gezmeye, eğlenmeye, entelektüel gelişime, sanatsal, kültürel ve sosyal etkinliklere çok az zaman ayrıldığı tespit edilmiştir. Oysa gündelik yaşamlarında yaşlıların büyük çoğunluğu bu tür etkinliklerin olmasını istemektedirler. Yaşlıların bu tür etkinliklere katılamamalarının en önemli sebebi, yaşlılığın beraberinde yoksulluğu da getirmesidir. Bunun dışında kültürel ve eğitim düzeyinin düşüklüğü de diğer iki önemli sebep olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak; yaşlanma ve yaşlılık yaşam süresinin uzamasıyla birlikte sosyal bir sorun haline almıştır. Yaşlılığın sorun olmasının en önemli faktörlerden biri yalnızlıktır. Fiziksel yeti kaybıyla birlikte kişisel temizlik ve yaşadığı alanın temizliğinin düzenli yapılmaması yaşlı bireylerin sağlıklı bir şekilde yaşamalarına ve hastalanmalarına neden olabilmektedir. Yaşlı bireyin ekonomik sorunlarının olması (güvencesinin olmaması) olumsuz yönde etkilemekte ve farklı sorunları da beraberinde getirmektedir. Ekonomik yetersizlikler yaşlı bireyin sağlık sorunlarını, yalnızlığını, ayrımcılığa maruz kalmasını, toplumsal ve ekonomik alandan dışlanmasına neden olabilmektedir.

Yaşlı yalnızlığının ve beraberinde getirdiği sorunların giderilebilmesi için var olan politikaların yetersizliği üzerinde çalışılmalı ve bu politikalar geliştirilmelidir. Yaşlanan bireyin çalışma hayatından çekilip dinlenmesi gerektiği algısı dağıtılmalıdır. Bireylerin emeklilikle birlikte düşen geliri yaşam kalitesini

düşürürken, yetersizlik duygusu, ekonomik-sosyal hayattan dışlanması ve yalnızlığa sürüklenmesine de sebep olabilmektedir.

Yaşlılar için sosyal ve ekonomik yaşama daha fazla katılmalarını sağlayacak kamusal alanlar yaratılmalıdır. Özellikle kırsal alandaki yaşlıların sosyal sorumluluk projelerinin kapsamına daha fazla girmesi desteklenmelidir. Özellikle tarımsal ve hayvansal üretim yaparak küçük aile çiftliklerini devam ettirmeye çalışan yaşlıların desteklenmesi gerekmektedir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik ekonomik destekler yetersizdir. Bundan dolayı, yaşlılık aylığı artırılmalı, emekli aylıkları yaş, yalnızlık durumu, cinsiyet, ev sahibi olup olmama, sağlık koşulları, yaşanılan yer, bakmakla yükümlü olduğu başka kişilerin olup olmaması gibi değişkenlere bağlı olarak kademeli bir şekilde artırılmalıdır.

Muğla ilinde yaşlılara yönelik çalışmalarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Muğla Büyükşehir Belediyesi hassasiyetle çalışmaktadır. Belediye olarak yaşlı bireylere yönelik hizmetler arasında; ücretsiz ulaşım, evde bakım, ihtiyaç ve talep karşılığında ev temizliği, ayni ve nakdi yardımlar (odun, kömür, bayram paketi, sosyal yardımlar) yer almaktadır. Bazı noktalarda verilen hizmetler yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı Muğla ilinde geniş çaplı araştırmalar yaparak yaşlı bireylerinin sorunlarının tespiti üzerine hizmetler geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak yapılan hizmetlerin de denetim konusunda, hizmetin hedefe ulaşp ulaşmadığının kontrolünün, eksik kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan yardım ve hizmetlerin denetimi, çalışanların yaşlı bireylere hakları ve götürülen hizmetin detaylı bir şekilde anlatılması ve açıklanması için gerekli eğitimin ve denetimin yapılması gerekmektedir. Aynı bireye aynı hizmet birden çok kurum/kuruluş tarafından verilirken bazı bireylere hiçbir kurum ya da kuruluş ulaşamamaktadır. Bu durumda verilmek istenen hizmet amacına ulaşamamaktadır. Bunun yanı sıra hizmet veren birimlerin ihtiyaç tanımını iyi yapmaları gerekmektedir.

Bu çalışmalarla birlikte yaşlı bireylerin içe kapanmanın, depresyonun, yalnızlık duygusunun, sosyal dışlanmaya maruz kalma durumunun, yetersizlik ve işe yaramama duygusunun aşılmasını tam anlamıyla engellemese de azaltılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenledir ki gerekli kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere toplumsal alanda kültürel yozlaşmayı, sağlıksız bireyler topluluğunun oluşumunu

engellemek adına öncelikle sağlıklı yaşlanmanın daha sonra da yaşlı bireylerin refahının sağlanması için bu tür çalışmaların düzenli bir şekilde ilerlemesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Akyüz, F. (2008). Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü. *The Journal of International Social Research*, 1 (5), 66-68.
- Alcolk, P., May, M. ve Rowlingson, K. (2008). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*. Çevirenler: (B. Yıldırım, B. Mercan, O.C. Taştan, O. Tezgel ve Ş. Gökbayrak) Siyasal Kitabevi. Ankara.
- Altan, Ö. Z., Şişman, Y. (2003). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar, *İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7 (2), 2-36.
- Altan, Ö. Z. (2006). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Bal, H. (2015). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Baran, A.G. (2003). Yaşlılık Sosyolojisi. V. Kalıncara, V.(Ed.), *Yaşlılık: Disiplinler arası Yaklaşım, Sorunlar-Çözümler*. Ankara: Fersa Matbaacılık.
- BM, (2017a). World Population Ageing Highlights.
- BM, (2017b). World Population Ageing Highlights.
- Bora, A. (2007). *Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma (Yoksulluk ve Kadınlar)*, Atılğan, G. ve Çakar, B. C. (Ed.). Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Tes-İş Dergisi*, Haziran 2007.
- Buğra, A. (2005), Yoksulluk ve Sosyal Haklar, *Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği Danışman Raporu*, İstanbul.

Can, M. (2013). *Günüümüz Refah Politikaları Bağlamında Sosyal Hizmetlerin Farklı Modelleri: Dünya Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Canatan, A. (2016). Yaşlılar ve Toplum. H. Bacanlı. Ve Ş. I. Terzi. (Ed.):*Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*.(ss 373-374).İstanbul: Açılım Kitabevi.

Central Statistics Office. (2011). *Situation Analysis of the Elderly in India*. New Delhi: Central Statistics Office Ministry of Statistics and Programme Implementation Government of India.

Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti*. İstanbul: Açılım Kitabevi.

Comas-Herrera, A.,Pickard, L., Wittenberg, R., Malley, J., King, D. (2010). The long term care system for the elderly in England, http://www.ancienlongtermcare.eu/sites/default/files/ENEPRI%20_ANCIEN_%20RRNo%2074England.pdf adresinden 05 Mayıs 2015 tarihinde edinilmiştir.

Çağlar, T. (2017). *Yaşlı Bakımı Modeller ve Uygulamalar*. Ankara: Nika Yayınevi.

Çakır, Ö. (2002), Sosyal Dışlanma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 84.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.

Danış, M. Z. (2009). Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 67-83.

Davidson, K. (2002). The Sociology of Later life. P. Woodrow (Ed.). *Ageing: Issues for Physical, Psychological and Social Health*. Londra: WhurrPub.

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

DPT., (2007), Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Planı. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Yayın no: DPT: 2741, 20 Kasım 2015.

- Durak, M. (2016). Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim. H. Bacanlı(Ed.) ve Ş. I. Terzi. *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*. İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Dural, B. ve Con, G. (2011). Türkiye’de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme, *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, Kocaeli Üniversitesi.ss.483-496.25-26 Ekim 2011.
- Durdu, Z., (2009). Modern Devletin Oluşumunda Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), 2009(22), 42.
- Emiroğlu, V. (1984). Sosyal Gerontoloji Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar ve Araştırma Bulguları. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 2(1-3):1-11.
- Emiroğlu, V. (1995). *Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2013). Türkiye’de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı uygulama programı. <http://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/yasli-hizmetleri> adresinden 22 Nisan 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Ergun, C. ve Tümtaş, M. S. (2017). *Gerontoloji; Türkiye’de Yaşlılık ve Sosyal Politikalar*. I. Cilt. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Erikson, A. (2007). *Karaca, Faruk, Dinî Gelişim Teorileri*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Erkul, İ., Altan, Ö. Z. ve Gerek, N. (1983). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Esgin, A. (2018). “Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler”, *Gündelik Hayat Sosyolojisi – Temalar, Sorunsallar ve Güzargahlar*, (Ed.: Ali Esgin ve Güney Çeğin), (S.: 13-34). Phoenix Yayınevi: Ankara
- Esping-Andersen, G. (2008). Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Sosyal Politika Yazıları içinde* (s.33-54). İstanbul: İletişim Yayınları.

Feng, Z., Liu, C., Guan, X., ve Mor, V. (2012). China's Rapidly Aging Population Creates Policy Challenges in Sahpinga Viable Long-Term Care System. *Health Affairs*, 31(12), 2764-2773

Fichter, J. (1994). *Sosyolojik Nedir?*, (Çev.: Çelebi, N.), Ankara: Atilla Kitapevi.

Gün, F. (2006). *Kent Kültüründe Yalnızlık Duygusu*. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.

Hablemitoğlu, Ş., Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*. Ankara: Kilit Yayınlar.

Harper, D., (1988), “*Visual Sociology: Expanding Sociological Vision*”, *American Sociologist* 1988(19): 54–70.

HÜNEE., (2009), Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2008, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.

HÜNEE., (2014), 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.

Kahana, Eva, Thomas, Fairchild ve Boaz, Kahana (1982), “Adaptation”, Editors: David J. Mangen & Warren A. Peterson, *Research Instruments in Social Gerontology Volume 1-Clinical and Social Psychology*, of Minnesota Press, (s:145-159).

Kalınkara, V. (2009). Dünyada Demografik Değişim Dinamikleri: Yaşlı Nüfus Artışının Yaratacağı Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunlar. *V. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, Sivas. (s:163-171), 7-8 Mayıs, 2009.

Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Kaygusuz, C. (2008). *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık*. Ankara: Pegem yayıncılık.

Kılavuz, M.A. (2003). *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*. Bursa: Arasta Yayınları.

Kinsella K., Wan H. ve Bureau UC. (2009), *International Population Reports, An Aging World: 2008*, 01 Ocak 2016, <http://www.census.gov/prod/2009pubs/p95-09-1.pdf>, p.7-17.

Kökalan Çımrın, F. Ve Durdu, Z., (2017), *Refah Devletinin Krizi ve 'Bes'lenemeyen Sosyal Güvenlik*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kurt, G., Beyaztaş, F. Y. ve Erkol, Z. (2010). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti, *Adli Tıp Dergisi*, 24(2), 32-39.

Lehr, U. (1994). *Yaşlanmanın Psikolojisi*, N. Eryar (Çev.). İstanbul: Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı Basım ve Ciltevi.

Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, O. Akınhay ve D. Kömürcü (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mullins, C. L., Woodland, A. ve Putnam, J. (1989), Emotional and Social Isolation Among Elderly Canadian Seasonal Migrants in Florida: An Empirical Analysis of a Conceptual Typology. *Journal of Gerontological Social Work*, 14(3-4), 111-130.

Oğlak, S. (2008). *Evde bakım hizmetleri ve bakım sigortası (Ülke örnekleri ve Türkiye)*. İskenderun, Hatay: İskenderun Belediyesi Kültür Yayınları.

Oğuz, M.T. (2007). *Yaşlılarda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, Fizik Antropoloji Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Tezi.

Onur, B. (2006), *Gelişim Psikolojisi / Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*, 7. Baskı, Ankara. İmge Kitabevi Yayınları.

Oral, M., (1996), *Toplumsal Belgeci Fotoğraf ve Fikret Otyam Örneği*, İstanbul: Espas Yayınları.

Öz, F. (2002). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açından Gözden Geçirme, *Kriz Dergisi*, 10(2), 17-28.

Özdemir, S. (2004). Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme. A. Hekimler (Ed.), *AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri içinde* (s. 589-639). İstanbul: Beta Yayınları.

Pekcan, H. (2000). Sosyal Bilimler Enstitüsü. G. Erkan ve V. Işıksan (Ed.). *Antropoloji ve Yaşlılık*. (ss. 51-54). Ankara: Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.

Posner, R. A. (1995), *Aging and Old Age*, Chicago: University of Chicago Press.

Sallan Gül, S., Alican, Ş. A., (2014). *Türkiye’de Kadın Hakları ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yeni Liberal Dönüşüm, Sosyal Hizmet ve Öteki*, ss.112-144. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sapancalı, F. (2005), Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, *Çalışma ve Toplum*, 75(3),59.

Seyyar, A. ve Oğlak, S. (2006). Almanya ve Japonya’da bakım sigortası uygulamaları (Mukayeseli bir değerlendirme). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55 (1), 735-759.

Slaterry, M., (2008), *Sosyolojide Temel Fikirler*, Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz (Ed.), İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Şenses, F. (2003). *İktisat Üzerine Yazılar I – Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar: Korkut Boratav’a Armağan (Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz? Gözlemler ve Öneriler. İçinde)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşçı, F., (2010), Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri, *Çalışma ve Toplum*, 1,175-202.

Tezcan, M. (1982). Toplumsal Değişme ve Yaşlılık. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (2), 169-177.

Tezcan S. ve Seçkiner P., (2012). Türkiye’de Demografik Değişim; Yaşlılık Perspektifi. *HASUDER*,1,19.

Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: VİPAŞ Yay.

Tufan, İ. (2001). Yaşlanan Dünya’da bir Delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 12(3), 27-49.

Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık Sosyolojik Yaşlanma*. İstanbul: Aykırı Yayınları.

Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak*. İstanbul: Anahtar Yayınevi.

Tufan İ. (2007). *Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu*. Antalya: Gero Yay.

Tufan, İ. ve Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta Kuşaklararası İlişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 47-52.

Tuna, M. Ve Tenlik, Ö., (2017), Türkiye’de ve Dünya’da Yaşlılık, *Gerontoloji: Kapsam, Disiplinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika I. Cilt*, İ. Tufan ve M. Durak (Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

TÜİK., (2013). Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2012, Sayı:13466.

TÜİK., (2014). Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2013, Sayı:16057.

TÜİK., (2015a). Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2014, Sayı:18620.

TÜİK.,(2015b). Türkiye İstatistik Kurumu, Hayat Tabloları, 2013-2014, Sayı:18618.

TÜİK.,(2016). “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre illerin toplam nüfusları ve 65 yaş ve üzeri nüfus oranları”. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

TÜİK., (2017), Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2016, Sayı:24644.

Türkan, M. (2017). Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 35-57.

United Nations. (1983). *Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Aging*. New York.

United Nations. (2002). *Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Aging*. New York.

Yalman, G. (2007), *Tarihsel Bir perspektiften Sosyal Politika ve Yoksulluk*, Tes-İş Dergisi Haziran 2007, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Editörler: Gökhan Atılğan-Burcu Yakut Çakar, Ankara.

Yüksel, H. (2014). *Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Wallace, R.A., Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, L.Elburuz ve M.R.Ayas (Çev.). İstanbul: Punto Yayıncılık.

VAN DER GOOT, Margot (2009). *Television Viewing In The Lives Of Older Adults*, Quickprint, Nijmegen.

WHO, (1984). *The Uses of Epidemiology in The Study of The Elderly*. Geneva: World Health Organization: Technical Report Series, No: 706.

WHO. (2011). *Global Health and Aging*.

65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, www.mevzuat.gov.tr E. T. : 18.07.2017.

https://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf

<http://slideplayer.biz.tr/slide/2803579/> fotoğraf-1 (Erişim Tarihi:18.12.2017).

<https://www.flickr.com/photos/13476480@N07/10262584724> fotoğraf-2 (Erişim Tarihi:18.12.2017).

<http://leicaphilia.com/missing-the-iconic-shot-while-loading-your-leica/> fotoğraf-3 (Erişim Tarihi:18.12.2017).

<http://www.turkis.org.tr/HAZIRAN-2019-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d249748> (Erişim Tarihi: 26.10.2019).

EK_A: Yarı Yapılandırılmış Soru Formu

1. Kendinizi tanıtır mısınız? (Cinsiyet, doğum yeri, yaş, eğitim durumu).
2. Aylık hane halkı geliriniz ne kadar? Bireysel olarak bir geliriniz var mı? Gelirinizin kaynağı nelerdir? Devletten yaşlılık aylığı veya bakım parası gibi desteklemeler alıyor musunuz? Alıyorsanız memnun musunuz veya eksik gördüğünüz bir şey var mı? İşiniz nedir, var mıydı? Mesleğiniz nedir?
3. Kiminle birlikte yaşıyorsunuz? Yaşadığınız insanlardan memnun musunuz? Memnun değilseniz neden?
4. Kaç çocuğunuz ve torununuz var?
5. Çocuklarınız, torunlarınız nerede oturuyorlar ve ne işe yapıyorlar? Ne sıklıkla görüşebiliyorsunuz? (Yüz yüze veya telefonla ayrı ayrı) Görüşme sıklığınızdan memnun musunuz?
6. Çocuklarınızın evine gezmeye ya da kalmaya gider misiniz? Var ise; gelinlerinizle veya damatlarınızla olan ilişkiniz nasıl, herhangi bir probleminiz var mı? Çocuklar ve torunlarınız ile ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Çocuklarınızın veya torunlarınızın yanında kalmak ister miydiniz veya onların sizin yanınızda kalmasını ister miydiniz?
8. Çocuk veya torunlarınızın size bakması sizi rahatsız eder mi – ediyor mu ? Neden?
9. Çocuklarınız veya torunlarınız herhangi bir konu veya sorunda sizin fikirlerinizi alıyorlar mı? Size danışıyorlar mı? Eğer almıyor danışmıyorlar ise nasıl etkileniyorsunuz?
10. Bir günlük hayatınızı anlatınız? Sabahtan akşama kadar.
11. Gündelik hayat içerisinde kendinizi yalnız hissediyor musunuz? Ne zaman ve nasıl?
12. Eşiniz varsa, eşinizle olan ilişkiniz nasıl? Gün içerisinde eşinizle ne kadar süre birlikte zaman geçirirsiniz? Bir aradayken ne tür aktiviteler yaparsınız? Ev içindeki işlerin yapılmasıyla ilgili görev dağılımı nasıldır?

13. Komşularınızla olan ilişkileriniz nasıl? Komşularınızla ilgili herhangi bir rahatsız edici durumla karşılaştınız mı? Sizi ne sıklıkta ziyaret ederler?

14. Gündelik yaşamda hangi işlerinizi ve ihtiyaçlarınızı kendiniz yapıp giderebiliyorsunuz? Yapıp gideremedikleriniz varsa bunlar için kimden yardım alıyorsunuz? Bu sizi rahatsız ediyor mu?

15. Evinizde ne kadar sıklıkla yemek pişer ve kaç öğün yemek yersiniz? Her öğünün bir saati var mı? Beslenmeniz sizi tatmin ediyor mu? Her istediğinizi alabiliyor musunuz? Sağlık dışında istediğinizi almanız veya yemenizi engelleyen birileri ya da sebepler var mı?

16. Sağlık durumunuz nasıl, herhangi bir hastalığınız veya engel durumunuz var mı? Sağlık hizmetlerine nasıl ulaşıyorsunuz ve ulaşmakta zorluk çekiyor musunuz? Her ihtiyacınız olduğunda veya istediğinizde hastaneye gidebiliyor musunuz?

17. Sürekli kullandığınız ilacınız/ilaçlarınız var mı? Var ise; ilaçlarınızı saatinde mi içiyorsunuz? İlaç takibinizi kendiniz mi yapıyorsunuz? Kendiniz yapamıyorsanız; kimden yardım alıyorsunuz?

18. Size göre yaşlılığın en kötü yanı nedir?

19. Yaşlılık ile ilgili olarak keşke olmasaydı dediğiniz bir şey veya durum var mı? Neden?

20. Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlar oluyor mu? Bu zamanların bir özelliği var mı? Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlarda yalnızlığınızı gidermek için neler yaparsınız? Mutsuz veya yalnız hissettiğinizde ilk olarak kimi yanınızda istersiniz veya ararsınız?

21. Çevreniz ya da aile bireyleri tarafından istenmediğinizi düşündüğünüzde neler hissettiniz? Yaşadığınız evde istenmediğinizi hissettiniz mi?

22. Ekonomik olarak aile bireylerinden veya herhangi birisinden destek alıyor musunuz? Ya da siz herhangi bir yardım da bulunuyor musunuz? Maddi olarak yardıma ihtiyacınız olduğunda kimden yardım istersiniz?

23. Kendinizi aileniz ve sosyal çevreniz tarafından dışlanmış hissediyor musunuz? Hissediyorsanız bunun sebebi ne olabilir?

24. Evcil hayvanınız var mı? Neden?

25. Herhangi bir hobiniz var mı? Boş zamanlarınızı geçirdiğiniz faaliyet var mı?

26. Günde kaç saat TV izliyorsunuz ? Neden?

27. Kahvehaneye gider misiniz? Neden?

EK_B: Anket Formu

Anket no:.....

Anketör:.....

Tarih:.....

Yapılan yer:.....

MİLAS'TA YAŞLILIK VE YAŞLI SORUNLARI

Bu çalışma, Milas Belediyesi ile Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenen “Milas'ta Yaşlılık ve Yaşlı Sorunları” adlı araştırmasının yalnızlık ve gündelik yaşam ile ilişkili soruları ile sosyo-demografik bilgilerin sorularına cevap aramak için hazırlanmıştır. Bununla birlikte çalışmanın sonunda ortaya çıkan verilere göre yaşlı yalnızlığına neden olan durumlar tespit edilip gerekli çözüm önerileri sunulacaktır.

Bu formda konuyla ilgili durumu ortaya koymak amacıyla aşağıda yer alan sorular hazırlanmıştır. Sizden kişisel iletişim bilgileriniz ve kimliğinizi açık edecek hiçbir bilgi talep edilmeyecek, verdiğiniz bilgiler araştırma dışında üçüncü kişiler tarafından asla bilinmeyecek ve anonim olarak toplu değerlendirmeye alınacaktır. Soru formunda hiçbir kişisel bilgi yer almamaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Teşekkür ederiz.

Proje Yürütücüsü: Yrd. Doç. Dr. Sergender

SEZER

1. Yaşınız (.....)
2. Cinsiyetiniz
a) Kadın
b) Erkek
3. Doğum yeriniz
a) İl (.....)
b) İlçe (.....)
c) Mahalle (.....)
d) Köy (.....)
4. İkamet ettiğiniz yer neresidir? (ilçe:.....Mahalle:.....)
5. Kiminle yaşıyorsunuz?
a) Yalnız
b) Eşimle
c) Annemle/babamla
d) İkinci dereceden yakınlarımla
e) Kızım/la/oğlumla
f) Çocuklarımla ve torunlarımla
g) Kardeşlerimle
h) Diğer (.....)
6. Aylık hane halkı gelir durumunuz ne kadardır? (.....)
7. Gelirinizin kaynağı nedir?
a) Emekli aylığı
b) Yaşlılık aylığı
c) Çocuklarım gönderiyor
d) Bir kurum veya kuruluştan maddi destek alıyorum(.....)
e) Tarımdan gelir elde ediyorum
f) Hayvancılıktan gelir elde ediyorum
g) Kiradan gelir elde ediyorum
h) Babamın maaşı var
i) Eşimin maaşı var
j) Faiz gelirim var
k) Diğer (.....)
8. Eğitim durumunuz nedir?
a) Okur-yazar değil
b) Okur-yazar
c) İlkokul mezunu
d) Ortaokul mezunu
e) Lise mezunu
f) Lisans mezunu
g) Lisansüstü mezunu
h) Diğer (.....)
9. Medeni durumunuz nedir?
a) Bekâr
b) Evli
c) Boşanmış
d) Dul (Eşi vefat etmiş)
e) Diğer (.....)

10. (Yukarıdaki 9. soruya ‘EVLİ’ yanıtını verenler **yanıtlamayacaklardır**) Evlenmek istiyor musunuz?
a) Evet, istiyorum b) Hayır, istemiyorum
11. (Üsteki 10. soruya ‘EVET İSTİYORUM’ cevabı verenler **yanıtlayacaklardır**) Evlenmek isteme sebebiniz nedir?
a) Yalnız olduğum için e) Komşuluk ve sosyal ilişkilerimi güçlendirmek için
b) Geçim sıkıntısı yaşadığım için f) İkinci baharımı yaşamak için
c) Bana bakacak birisine ihtiyaç duyduğum için g) Bağ- bahçe- tarla işlerine yardım için
d) Manevi desteğe ihtiyacım var h) Eski düzenimi yeniden kurmak için
i) Diğer (.....)
12. Çocuklarınızdan maddi destek alıyor musunuz?
a) Hayır, hiç almıyorum c) Genellikle alıyorum
b) Zaman zaman alıyorum d) Tek geçim kaynağım çocuk(larım)um
13. Hala ücretli bir işte çalışıyor musunuz?
a) Çalışıyorum
b) Emekliyim ve çalışıyorum
c) Çalışmıyorum
d) Çalışmıyorum ama yaşlı aylığı alıyorum
e) Engelli veya hasta bir yakınımı bakıyorum ve devletten bakım parası alıyorum
f) Diğer (.....)
14. Yaşadığınız konutun tipi nedir?
a) 1+1 bağımsız ev e) 2+1 Daire i) Rezidans
b) 2+1 bağımsız ev f) 3+1 Daire j) Diğer (.....)
c) 3+1 bağımsız ev g) Villa
d) 1+1 Daire h) Yat-tekne
15. Mesleğiniz (işiniz) nedir?
a) İşçi g) Memur
b) Çiftçi h) Öğretmen
c) Esnaf-tüccar i) Hemşire
d) Ev hanımı j) Akademisyen
e) Profesyonel meslek (Doktor, avukat, mühendis, mimar, mali müşavir vb.) k) İşadamı/işkadını
f) Subay, astsubay, emniyet amiri, polis l) Diğer (.....)
16. Çocuğunuz var mı?
a) Hayır d) Evet, 3 çocuğum var
b) Evet, 1 çocuğum var e) Evet, 4 çocuğum var
c) Evet, 2 çocuğum var f) Evet, 4 ten fazla çocuğum var
17. Kiminle yaşıyorsunuz?
a) Yalnız yaşıyorum e) Akrabalarım ile yaşıyorum
b) Eşimle yaşıyorum f) Arkadaşım ile yaşıyorum
c) Kızım/Oğlumla yaşıyorum g) Diğer (.....)
d) Torunumla yaşıyorum
18. Sosyal güvenceniz var mı?
a) Hayır yok d) Bağ-Kur (Çiftçi) g) Diğer (.....)
b) SSK e) Emekli Sandığı
c) Bağ-Kur (Esnaf) f) Yeşil Kart

19. Profesyonel psikolojik destek aldınız mı veya alıyor musunuz?
a) Evet, geçmişte aldım c) Düzenli olmasa da bazen alıyorum
b) Evet, hala alıyorum d) Hayır, hiç almadım
20. (Yukarıdaki 19. soruya ‘EVET’ yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**). Profesyonel yardımı kimden alıyorsunuz?
a) Psikolog b) Psikiyatrist c) Diğer (.....)
21. Herhangi psikiyatrik, nörolojik ilaç kullanıyor musunuz?
a) Evet, geçmişte kullandım c) Düzenli olmasa da bazen kullanıyorum
b) Evet, hala kullanıyorum d) Hayır, hiç kullanmadım
22. Psikiyatrik veya nörolojik tedavi gördüyseniz veya görüyorsanız tedavi görmemenizin sebebi nedir?
a) Kendimi duygusal olarak iyi hissetmediğim için
b) Sorunlarımla tek başıma mücadele edemiyorum
c) Kendimi yalnız hissettiğim için
d) Konuşacak birine ihtiyaç duyduğum için
e) Diğer (.....)
23. Herhangi bir engeliniz var mı? Varsa lütfen yazınız.
a) Hayır yok b) Evet, var (.....)
24. Herhangi bir sağlık sorununuz var mı? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).
a) Hayır yok f) KOAH hastasıyım k) Ülser hastasıyım
b) Diyabet hastasıyım g) Psikiyatri hastasıyım l) Karaciğer hastasıyım
c) Tansiyon hastasıyım h) Kansere hastasıyım m) Romatizma hastasıyım
d) Kalp hastasıyım i) Çölyak hastasıyım n) Osteoporoz hastasıyım
e) Astım hastasıyım j) Demans hastasıyım o) Diğer (.....)
25. (Yukarıdaki 24. soruya ‘EVET’ yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**). Sağlık sorununuzun/sorunlarınızın ekonomik durumunuzu etkilediğini düşünüyor musunuz?
a) Evet d) Hayır
b) Bazen e) Diğer (.....)
c) Genellikle
26. Sigara kullanıyor musunuz?
a) Evet c) Bazen
b) Hayır d) Diğer (.....)
27. (Yukarıdaki 23. soruya ‘HAYIR’ yanıtını verenler **yanıtlamayacaklardır**) Sigara kullanma sıklığınız nedir?
a) Sosyal içiciyim. d) Hemen her gün
b) Ayda bir ya da birkaç kez e) Günde birden çok
c) Haftada bir ya da birkaç kez f) Diğer (.....)
28. Alkol Kullanıyor musunuz?
a) Evet c) Bazen
b) Hayır d) Diğer (.....)
29. (Yukarıdaki 25. soruya ‘HAYIR’ yanıtını verenler **yanıtlamayacaklardır**) Alkol kullanma sıklığınız nedir?
a) Sosyal içiciyim d) Haftada bir ya da birkaç kez
b) Yılda bir ya da birkaç kez e) Hemen her gün
c) Ayda bir ya da birkaç kez f) Diğer (.....)
30. Gündelik yaşantınızda dışlandığınızı düşünüyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır

31. Sosyal yaşantınızda hangi alanlarda dışlandığınızı hissediyorsunuz?
- a) Hastaneye gittiğimde
  - b) Toplu taşıma araçlarında
  - c) Bankalarda
  - d) Plajlarda
  - e) Ailem tarafından
  - f) Akrabalarım tarafından
  - g) Mahalle, komşu, arkadaşlarım arasında
  - h) Camide
  - i) Hiçbirinde
  - j) Diğer (.....)
32. Neden dışlandığınızı düşünüyorsunuz? (Yukarıdaki 30. ve 31. soruya **olumlu** yanıt verenler **yanıtlayacaklardır**).
- a) Ekonomik yetersizlikten dolayı
  - b) Eğitim seviyemin düşük olmasından dolayı
  - c) Fiziksel olarak yetersizliğimden dolayı
  - d) Bekâr / Dul olduğumdan dolayı
  - e) Konuşmayı çok fazla sevmediğim için
  - f) Sinirli bir yapıya sahip olduğum için
  - g) Yaşlı olduğum için
  - h) Diğer (.....)
33. Sosyal destek (yaşlılık maaşı) alıyor musunuz?
- a) Evet alıyorum
  - b) Hayır almıyorum
  - c) Diğer (.....)
34. Herhangi bir kurum veya kuruluştan yardım alıyor musunuz?
- a) Evet, alıyorum
  - b) Hayır, almıyorum
  - c) Fitre, zekat türü yardımlar alıyorum
  - d) Diğer (.....)
35. (Yukarıdaki 34. soruya **‘EVET, ALIYORUM’** yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**.) Ne tür bir yardım alıyorsunuz?
- a) Gıda yardımı alıyorum
  - b) Kıyafet yardımı alıyorum
  - c) Odun/kömür yardımı alıyorum
  - d) Temizlik yardımı alıyorum
  - e) Temizlik malzemesi yardımı alıyorum
  - f) Yemek yardımı alıyorum
  - g) Diğer (.....)
36. Herhangi bir hobiniz/uğraşınız var mı? Eğer hobiniz varsa nedir veya nelerdir?
- a) Evet, var (.....)
  - b) Hayır, yok
37. (Yukarıdaki 36. soruya **EVET, VAR** yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**.) Hobiniz/uğraşınız ekonomik gelir sağlıyor mu?
- a) Evet, sağlıyor
  - b) Bazen sağlıyor
  - c) Sıklıkla sağlıyor
  - d) Hayır, sağlamıyor
  - e) Diğer (.....)
38. (Yukarıdaki 36. soruya **EVET, VAR** yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**.) Hobiniz/uğraşınız, sosyalleşmenizi sağlıyor mu?
- a) Evet, sağlıyor
  - b) Bazen sağlıyor
  - c) Sıklıkla sağlıyor
  - d) Hayır, sağlamıyor
  - e) Diğer (.....)
39. İnterneti kullanıyor musunuz?
- a) Evet, kullanıyorum
  - b) Bazen kullanıyorum
  - c) Sıklıkla kullanıyorum
  - d) Hayır, kullanmıyorum
  - e) Diğer (.....)
40. (Yukarıdaki 39. Soruya **‘HAYIR KULLANMIYORUM’** yanıtını verenler **yanıtlamavacaklardır**) İnterneti ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
- a) Her gün
  - b) İki günde bir
  - c) Haftada bir
  - d) İki haftada bir
  - e) Ayda bir
  - f) Diğer (.....)

41. (Yukarıdaki 39. Soruya ‘EVET KULLANIYORUM’ yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**) İnterneti ne amaçla kullanıyorsunuz?
a) Haber okumak için e) Sosyal medya için
b) Arkadaşlarımla iletişime geçmek için f) Hastaneden randevu almak için
c) Oyun oynamak için g) Diğer (.....)
d) Merak ettiğim konuları araştırmak için
42. Sosyal medya (Facebook, Twitter, Instagram vb.) kullanıyor musunuz?
a) Evet, aktif kullanıyorum c) Hayır, kullanmıyorum
b) Evet, ama sık kullanmıyorum d) Diğer (.....)
43. (Yukarıdaki 42. soruya ‘HAYIR KULLANMIYORUM’ yanıtını verenler **yanıtlamayacaklardır**) Ne amaçla kullanıyorsunuz?
a) Tanıdıklarımla iletişime geçmek için d) Haberlere bakmak için
b) Yalnızlığımı gidermek için e) Eğlenmek, zaman geçirmek için
c) Arkadaş edinmek için f) Diğer (.....)
44. Televizyon izliyor musunuz?
a) Evet, izliyorum d) Hayır, izlemiyorum
b) Belirli saatlerde izliyorum e) Diğer (.....)
c) Belirli günlerde izliyorum
45. Yukarıdaki 44. soruya ‘HAYIR İZLEMİYORUM’ yanıtını verenler **yanıtlamayacaklardır**) Günde kaç saat televizyon seyrediyorsunuz?
(.....)
46. Evcil hayvanınız var mı?
a) Evet b) Hayır c) Diğer (.....)
47. Ekonomik durumunuzun sosyal ilişkilerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır
48. Çocuklarınızdan beklediğiniz ilgiyi yeterince görebildiğinizi düşünüyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır
49. (Yukarıdaki 48. soruya ‘HAYIR’ yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**) Neden ilgi görmediğinizi düşünüyorsunuz?
(.....)
50. (Varsa) torunlarınızdan beklediğiniz ilgiyi yeterince görebildiğinizi düşünüyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır
51. (Yukarıdaki 50. soruya ‘HAYIR’ yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**) Neden torunlarınızdan ilgi görmediğinizi düşünüyorsunuz?
(.....)
52. Kendinizi yalnız hissediyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır
53. (Yukarıdaki 52. soruya ‘HAYIR’ yanıtını verenler **yanıtlamayacaklardır**) Kendinizi yalnız hissediyorsanız bu yalnızlığınızı nasıl gideriyorsunuz?
a) Kahvehaneye giderek e) İbadet ederek
b) Evcil hayvan besleyerek f) Dini sohbetlere katılarak
c) Hobi edinerek g) Camiye giderek
d) Grup etkinliklerine katılarak (gezi vs.) h) Diğer (.....)

54. İhtiyacınız olduğunda ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz?
a) Otobüs e) Bisikletle
b) Özel araç f) Motorsikletle
c) Servis g) Diğer (.....)
d) Yürüyerek
55. Hastaneye giderken ulaşım nedeniyle zorluk çekiyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır
56. Resmi işlerinizi yaparken ulaşım nedeniyle zorluk çekiyor musunuz?
a) Evet c) Sıklıkla e) Diğer (.....)
b) Bazen d) Hayır
57. Yaşamınızı sürdürdüğünüz yer neresidir?
a) Ev b) Huzurevi
58. Genel bir değerlendirme yaptığınızda sizce sağlığınız nasıldır?
a) Çok iyi d) Kötü
b) İyi e) Çok kötü
c) Orta
59. Gündelik işlerinizi ve ihtiyaçlarınızı kendiniz mi yapıp / giderirsiniz?
a) Evet, her işimi kendim yapıyorum
b) Bazı işlerimi kendim yapıyorum bazılarını yapamıyorum
c) Hayır, hiçbir işimi kendim yapamıyorum
d) Diğer (.....)
60. (Yukarıdaki 59. soruya 'B' ve 'C' yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**) Hangi ihtiyaçlarınızı kendiniz gideremiyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
a) Pazar alışverişini g) Ulaşımı sağlamak
b) Market alışverişini h) Merdiven inip çıkmak
c) Ev temizliğini i) Yemek yapma
d) Kişisel temizliği j) Yemek yeme
e) Yardımsız banyo yapabilmek k) Tuvalete gidebilme
f) Giyinip soyunmak l) Diğer (.....)
61. (Yukarıdaki 60. soruya 'B' ve 'C' yanıtını verenler **yanıtlayacaklardır**) Bu işlerinizi/ihtiyaçlarınızı kim yapıyor/gideriyor?
a) Komşularım e) Arkadaşlarım
b) Çocuklarım f) Eşim
c) Torunlarım g) Yardımcım
d) Akrabalarım h) Diğer (.....)
62. Evinizin temizliğini kendiniz mi yapıyorsunuz?
a) Evet, kendim yapıyorum d) Hayır (.....)
b) Evet, bazen kendim yapıyorum
c) Evet, sıklıkla kendim yapıyorum
63. Evinizi en son ne zaman temizlendi?
a) İki gün önce e) İki ay önce
b) Bir hafta önce f) Üç ay ve daha uzun zaman önce
c) İki hafta önce g) Diğer (.....)
d) Bir ay önce
64. Ne sıklıkla banyo yaparsınız?
a) İki günde bir c) İki haftada bir e) İki ayda bir
b) Haftada bir d) Ayda bir f) Üç ay ve daha fazla

g) Diğer (.....)

65. Et ve et ürünlerini ne sıklıkla tüketirsiniz?

a) Hemen her gün	e) Ayda bir kez
b) Haftada bir kez	f) Yılda bir ya da birkaç kez
c) Haftada birkaç kez	g) Diğer (.....)
d) İki haftada bir kez	

66. Süt ve süt ürünlerini ne sıklıkla tüketiyorsunuz?

a) Hemen her gün	e) Ayda bir kez
b) Haftada bir kez	f) Yılda bir ya da birkaç kez
c) Haftada birkaç kez	g) Diğer (.....)
d) İki haftada bir kez	

67. Kuru bakliyat yemeklerini ne sıklıkla tüketiyorsunuz?

a) Hemen her gün	e) Ayda bir kez
b) Haftada bir kez	f) Yılda bir ya da birkaç kez
c) Haftada birkaç kez	g) Diğer (.....)
d) İki haftada bir kez	

68. Ev için alışverişinizi ne sıklıkla yaparsınız?

a) Haftada birkaç kez	d) Ayda bir kez
b) Haftada bir kez	e) Diğer (.....)
c) Onbeş günde bir kez	

69. Ev için alışverişinizi kim yapıyor?

a) Kendim yapıyorum	e) Akrabalarım yapıyor
b) Komşularım yapıyor	f) Arkadaşlarım yapıyor
c) Çocuklarım yapıyor	g) Eşim yapıyor
d) Torunlarım yapıyor	h) Diğer (.....)

70. Ev için pazar alışverişinizi ne sıklıkla yaparsınız?

a) Haftada birkaç kez	d) Ayda bir kez
b) Haftada bir kez	e) Diğer (.....)
c) Onbeş günde bir kez	

71. Ev için pazar alışverişinizi kim yapıyor?

a) Kendim yapıyorum	e) Akrabalarım yapıyor
b) Komşularım yapıyor	f) Arkadaşlarım yapıyor
c) Çocuklarım yapıyor	g) Eşim yapıyor
d) Torunlarım yapıyor	h) Diğer (.....)

72. Evinizde yemekleri kendiniz mi yapıyorsunuz?

a) Evet, kendim yapıyorum	c) Evet, sıklıkla kendim yapıyorum
b) Evet, bazen kendim yapıyorum	d) Hayır (.....)

73. Evinizde ne sıklıkla yemek yaparsınız?

a) Her gün	d) İki haftada bir
b) İki günde bir	e) Ayda bir
c) Haftada bir	f) Diğer (.....)

74. Yeterli ve dengeli beslendiğinizi düşünüyor musunuz?

a) Evet düşünüyorum	c) Dönemsel olarak değişiyor
b) Hayır düşünmüyorum	d) Diğer (.....)

75. Beslenme alışkanlığınızı nasıl özetlersiniz?

a) Çorba ağırlıklı	b) Sebze ağırlıklı

- c) Et ağırlıklı
- d) Hem sebze hem et dengeli
- e) Evde ne varsa onu yeriz
- f) Komşu, eş dost ne getirirse
- g) Diğer (.....)

76. Sizin için gelir getiren herhangi bir malınız var mıdır?

- a) Evet (Lütfen ne olduğunu yazınız .....)
- b) Hayır

77. Yakınlarınız sizin hakkınızda olumlu olarak ne düşünürler?

- a) Sevecen ve samimi olduğumu düşünürler
- b) Konuşkan ve girişken olduğumu düşünürler
- c) Anlayışlı ve düşünceli olduğumu düşünürler
- d) Kibar ve mütevazı olduğumu düşünürler
- e) Hayat dolu olduğumu düşünürler
- f) Diğer (.....)

78. İbadetlerinizi nerede yapmayı tercih edersiniz?

- a) Evde
- b) Camide
- c) İbadet etmiyorum
- d) Diğer(.....)

79. Bireysel veya cemaatle ibadet etmenin sıkıntılarınızı ve yalnızlığınızı azalttığını düşünüyor musunuz?

- a) Kesinlikle düşünüyorum
- b) Düşünüyorum
- c) Kararsızım
- d) Düşünmüyorum
- e) Kesinlikle düşünmüyorum

Lütfen aşağıdaki cümlelere katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

	Tamamen Katılıyor m	Katılıyor m	Kararsız m	Katılmıyor m	Tamamen Katılmıyor m
80. Arkadaşlıktan yoksunum					
81. Kendimi yalnız hissediyorum					
82. Kendimi terk edilmiş hissediyorum					
83. Kendimi dışlanmış hissediyorum					
84. Çevremdekilerin beni sevmediğini düşünüyorum					
85. Sosyal ilişkilerim kuvvetli değildir					
86. Önemsiz biri olduğumu düşünüyorum					
87. Çevremdekiler tarafından istenmediğimi düşünüyorum					
88. Genel olarak içine kapanık olmaktan mutsuzum					
89. Çevremde kendime yakın hissettiğim kimse yok					
90. Çevremdekiler tarafından anlaşılmadığımı düşünüyorum					
91. Çocuklarımdan ve torunlarımdan yeterince saygı görüyorum					
92. Çocuklarımdan ve torunlarımdan yeterince sevgi görüyorum					
93. Yakınlarım hiçbir şeyi beğenmediğimi düşünürler					
94. Yakınlarım					

	koktuğumu, pis olduğumu düşünürler					
95.	Yakınlarım çok konuştuğumu düşünürler					
96.	Yakınlarım müdahaleci olduğumu düşünürler					
97.	Yakınlarım eski kafalı olduğumu düşünürler					
98.	Yakınlarım huysuz biri olduğumu düşünürler					
99.	Maddi durumumun sosyal çevremi etkilediğini düşünüyorum					
100.	Maddi durumumun yetersiz olması nedeniyle dışlandığımı düşünüyorum					

Lütfen aşağıdaki sıklık sorularını yanıtlayınız.

	Her gün	Haftada Bir Kez	Ayda Bir Kez	Yılda Bir Kez	Yılda Birkaç Kez	Görüşmüyoruz	Diğer
101. Çocuklarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz?							
102. Torunlarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz?							
103. Akrabalarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz?							
104. Arkadaşlarınızla ne sıklıkla görüşürsünüz?							
105. Komşularınızla ne sıklıkla görüşürsünüz?							
106. Ev dışında ne sıklıkla vakit geçirirsiniz?							
107. Ev içinde ne sıklıkla vakit geçirirsiniz?							

108. Sizce yalnızlık nedir kısaca bahseder misiniz?

.....
.....
.....

109. Sizce yoksulluk nedir kısaca bahseder misiniz?

.....
.....
.....

110. Kendinizi yalnız hissettiğiniz zamanlarda yalnızlığınızı gidermek için ne/neler yaparsınız?
Kısaca bahseder misiniz?

.....
.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Deniz AYDEMİR

Doğum Yeri: ERZİNCAN

Doğum Tarihi: 22.10.1975

Medeni Hali: Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2015-2019

Ön Lisans: Anadolu Üniversitesi / Açıköğretim Fakültesi / Fotoğrafçılık Ve Kameramanlık, 2016-2018

Lisans: Anadolu Üniversitesi/İşletme Fakültesi/İşletme, 2012

Ön Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Muğla Meslek Yüksekokulu / Bilgisayar Operatörlüğü Ve Teknikerliği, 1997-2000

MESLEKİ BİLGİLER

2015- **S.U.N Bilgisayar- Muğla Bilişim**
Teknik Servis, sistem ve network uzmanı

- Sistem ve network tasarımları ve çözümleri üretmek
- Kurumsal destek vermek ve danışmanlık yapmak
- Satış öncesi, satış ve satış sonrası teknik destek vermek.

2012-2012 **Ercanlar Bilgisayar**

Teknik Servis, sistem ve network uzmanı (Sorumlu)

Sistem ve network tasarımları ve çözümleri üretmek

Kurumsal destek vermek ve danışmanlık yapmak

Satış öncesi, satış ve satış sonrası teknik destek vermek.

2010-2012 S.U.N Bilgisayar

Teknik Servis, sistem ve network uzmanı

Sistem ve network tasarımları ve çözümleri üretmek

Kurumsal destek vermek ve danışmanlık yapmak

Satış öncesi, satış ve satış sonrası teknik destek vermek.

2009–2010 Bilsis Bilgi Sistemleri

Teknik Servis Sorumlusu

Sistem ve network tasarımları ve çözümleri üretmek

Kurumsal destek vermek ve danışmanlık yapmak

Satış öncesi, satış ve satış sonrası teknik destek vermek.

2006-2008 Protech Bilgisayar

Şirket Ortağı ve Eğitim sorumlusu

Bilgisayar işletmenliği usta öğreticisi

Probil Muğla destek uzmanı ve teknik servis sorumluluğu

Kurumsal çözümler üretilip danışmanlık veriyordum

2000–2004 Koç Holding- Koç.net Haberleşme Teknolojileri

7*24 Kurumsal Destek Uzmanı

Sistem odalarının ve sistemlerin 7*24 sorunsuz çalışmasını sağlamak

Tüm sistemlerin backup larının düzenli alınmasını sağlamak

Holding internet hatlarının ve webhosting serverlarının sürekli kontrollerinin yapılması sorun dahilinde acil müdahale edilmesi.

1997–1999 Beta Komputer

Teknik Servis Sorumlusu

Servise gelen tüm pc'lerin bakım onarımı

Network ve sistem yapılandırması

Kurumlara network ve sistem danışmanlığı vermek

1995-1997 Peritus Otomasyon Sistemleri

Teknik Servis Elemanı

- Pc lerin tamir bakımı
- Network alt yapı hazırlaması
- Novell ve NT serverlara destek vermek